

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Факультет іноземної та слов'янської філології
Кафедра германської філології

Холодна Маргарита Миколаївна

**ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ
ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В УЧНІВ 6-Х КЛАСІВ ЗАКЛАДІВ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Спеціальність: 014 Середня освіта (Англійська мова)

Спеціалізація: Мова і література (англійська)

Освітня програма: Середня освіта (Англійська мова і література)

Галузь знань: 01 Освіта

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра

Науковий керівник

_____ М. В. Дука,

кандидат педагогічних наук,

ст. викл. кафедри германської

філології «_____» _____

2020 року

Виконавець

_____ М. М. Холодна

«_____» _____ 2020 року

Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

The Department of Foreign and Slavonic Philology

The Chair of Germanic Philology

Kholodna Marharyta Mykolaivna

**THE DEVELOPMENT OF ENGLISH LANGUAGE SOCIAL
COMPETENCE WHILE TEACHING DIALOGIC SPEECH OF 6-FORM
PUPILS AT SECONDARY SCHOOLS**

Speciality 014 Secondary Education. Language and Literature (English)

Field of Study: 01 Education

Graduation Project

Supervised by

Associate Professor

Duka M.V.

Performed by

Kholodna Marharyta

Sumy 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	5
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В УЧНІВ 6-Х КЛАСІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	13
1.1. Зміст та структура інтегрованої соціальної компетентності та англомовної компетентності в діалогічному мовленні.....	13
1.2. Вимоги до формування англомовної соціальної компетентності в процесі навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти	26
1.3. Психологічні особливості учнів 6-х класів для формування в них англомовної соціальної компетентності в процесі навчання діалогічного мовлення.....	31
Висновки до розділу 1.....	34
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В УЧНІВ 6-Х КЛАСІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	36
2.1. Принципи відбору навчального матеріалу для формування англомовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення в учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти.....	36
2.2. Критерії відбору навчального матеріалу для формування англомовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення в учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти.....	41

2.3. Етапи формування англомовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення в учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти	50
Висновки до розділу 2.....	60

РОЗДІЛ 3. ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В УЧНІВ 6-Х КЛАСІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....

3.1. Підсистема вправ для формування англомовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення в учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти	63
--	----

3.2. Експериментальне дослідження процесу формування англомовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення в учнів 6 - х класів закладів загальної середньої освіти.....	78
---	----

3.3. Методичні рекомендації до організації роботи з формування англомовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення в учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти.....	80
---	----

Висновки до розділу 3.....	84
----------------------------	----

ВИСНОВКИ.....	86
----------------------	-----------

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	89
--	-----------

ДОДАТКИ.....	100
---------------------	------------

SUMMARY	
----------------	--

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

МК – міжкультурна комунікація

ЛСК – лінгвосоціокультурна компетентність

СК – соціальна компетентність

КДМ – компетентність в діалогічному мовленні

ІКК – іншомовна комунікативна компетентність

ДЄ – діалогічна єдність

ДМ – діалогічне мовлення

ЛО – лексична одиниця

ЗЗСО – заклади загальної середньої освіти

НЗК – невербальні засоби комунікації

ПЗК – паравербальні засоби комунікації

ВСТУП

Входження України в європейський простір та розвиток її політичних та економічних контактів спровокували гостру необхідність у встановленні міжнародних відносин, що будуть підтримувати зростання ролі міжкультурної комунікації як обміну інформацією, почуттями та думки представників різних культур.

Збільшення ролі міжнародної комунікації та усвідомлення належності до єдиного світового простору вимагають вивчення культурних та мовних характеристик інших країн.

На даний момент набуття учнями базових знань та вмій з лексики, граматики та фонетики іноземної мови недостатньо для формування комунікативної компетентності. Іноземна комунікативна компетентність - це складне явище, яке має ряд субкомпетентностей. Розвиток єдиної мовної, мовленнєвої або навчально-стратегічної компетентності як складових іншомовної комунікативної компетентності не дозволяє досягти позитивних результатів і, як правило, не позбавляє учнів від мовних бар'єрів.

Найчастіше страх спілкування виникає не лише через недостатнє знання лексичного матеріалу або відсутність мовної практики, а головним чином через незнання правил вербального та невербального спілкування, норм поведінки, ритуалів і табу.

Виникає тривога, що деякі вагомні аспекти живого спілкування, які визначені в культурному плані, зазнають значних невдач під час навчання учнів діалогічного мовлення англійською мовою. Причиною таких проблем є нерозвиненість англомовної соціальної компетентності, яка є невід'ємною частиною англомовної лінгвосоціокультурної компетентності.

Лінгвосоціокультурна компетентність знаходиться в центрі уваги сучасних лінгвістичних досліджень. Тим часом проблема розвитку окремо соціальної компетентності ще недостатньо розглянута. Її аналізували лише як

невід'ємну частину лінгвосоціокультурної компетентності. Хоча, вона покликана допомогти учням адекватно зрозуміти та критично інтерпретувати соціокультурну інформацію, що забезпечує їхню готовність до ефективного міжкультурного спілкування.

Аналіз літератури показав, що не так багато вчених присвячували свої праці дослідженню проблеми формування англомовної соціальної компетентності, серед них Н. Ф. Бориско [9], М. В. Дука, С. Ю. Ніколаєва [40], Л. С. Панова [41].

Формування англомовної соціальної компетентності ефективно здійснюється разом із формуванням англомовної компетентності в діалогічному мовленні. Оскільки при спілкуванні з англомовним співрозмовником дуже важливо, щоб людина могла взаємодіяти з представниками інших лінгвокультур у певних життєвих ситуаціях, а саме: успішно використовувати невербальні та паравербальні засоби спілкування, а також ситуативні деталі статистичного характеру (одяг, зачіска, аксесуари тощо).

Важливість формування компетентності в діалогічному мовленні підкреслюють такі вчені, як О. В. Борзова [8], Ф. С. Ісхакова [28], Ю. І. Пасов [49], Г. В. Рогова [57], В. Л. Скалкін [60], О. М. Соловова [64], В. В. Черниш [73].

Актуальність формування англомовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів ЗЗСО, зумовлена рядом факторів. По-перше, згідно з вимогами нового Державного стандарту, метою вивчення англійської мови є розвиток комунікативної компетентності учнів з урахуванням комунікативних навичок, сформованих на основі знань, отриманих під час точного ознайомлення з соціокультурними особливостями країни, мова якої вивчається. По-друге, вивчення студентами англійської соціальної інформації зменшує ризик появи бар'єрів у спілкуванні з представниками країни, мова якої вивчається. По-третє, соціальна

компетентність є одним із найважливіших показників готовності людини до міжкультурного спілкування та є обов'язковою складовою у процесі вивчення іноземної мови. Зрештою, діалогічне мовлення має особливе соціальне значення в міжособистісному спілкуванні; існує великий інтерес до проблем діалогічного мовлення в сучасній педагогіці та мовознавстві, а також до того, що воно відіграє помітну роль у методології вивчення іноземних мов. Однак проблема розвитку англомовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів ЗЗСО за допомогою автентичних навчальних матеріалів досі не є дослідженою та вирішеною, що робить актуальним наше дослідження.

Об'єктом дослідницької роботи є процес формування англомовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення.

Предметом дослідницької роботи є методика формування англомовної соціальної компетентності в учнів 6-х класів ЗЗСО під час навчання діалогічного мовлення.

Метою дослідницької роботи є теоретичне обґрунтування та практична розробка технології формування англомовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні **завдання:**

1. Визначити сутність понять «англомовна соціальна компетентність» та її структурно-компонентний склад для навчання учнів 6-х класів ЗЗСО.
2. Охарактеризувати вікові психологічні особливості учнів 6-х класів.
3. Проаналізувати вимоги до формування англомовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти.

4. Систематизувати критерії та принципи відбору навчального матеріалу для формування англомовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти.

5. Уточнити етапи формування англомовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів ЗЗСО.

6. Розробити систему вправ для формування англомовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів ЗЗСО.

7. Провести експериментальне дослідження процесу формування англомовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів ЗЗСО.

Гіпотеза дослідження базується на припущенні, що формування англомовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти буде успішним, якщо процес навчання здійснюватиметься з використанням автентичних навчальних матеріалів і реалізується в чотири етапи, але існує й нульовий етап: презентація діалогу-зразка, етап реплікування, етап оволодіння учнями певними ДЄ, етап створення мікромінологів та етап створення діалогів різних функціональних типів.

З метою визначення понятійно-категоріального апарату, характеристик теоретичних основ формування англомовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти, *методи логічного узагальнення, порівняння та систематизації психолого-педагогічних, лінгвістичних та методологічних досліджень* були використані.

Наукова новизна дослідження зумовлена розробкою методики формування англомовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти.

Теоретичне значення дослідницької роботи полягає в систематизації теоретичних передумов формування соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти, розробку критеріїв відбору навчального матеріалу та підсистема вправ для формування англomовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти.

Практична цінність дослідницької роботи визначається відбором навчального матеріалу для формування англomовної соціальної компетентності з під час навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти, набором вправ та методичними рекомендаціями щодо організації роботи з формування англomовної соціальної компетентності з під час навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти.

Апробація отриманих результатів дослідження здійснювалася шляхом участі у науково-практичних конференціях: «Актуальні питання інтернаціоналізації вищої освіти в Україні: лінгвістичний, правовий та психолого-педагогічний аспекти» (27-28 березня 2020 року) – тези; «Макаренківські читання: філологічні та методичні студії» (16-18 квітня 2019 року) – тези; «Діалог мов і культур у сучасному освітньому просторі» (19-20 листопада 2018 року) – тези; стаття «Особливості формування англomовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти» у збірнику «Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології» (№2(96), 2020 року)

Публікації. За результатами дослідження було опубліковано такі статті та тези доповідей:

1. Холодна М. М. Особливості норм поведінки та табу у складі англomовної соціальної компетентності / М. М. Холодна // Матеріали звітної студентської науково-практичної конференції «Макаренківські читання: філологічні та методичні студії» (16-18 квітня 2019 року) / Міністерство освіти

і науки України, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, факультет іноземної та слов'янської філології, кафедра германської філології; [редкол.: В. І. Школяренко, А. М. Коваленко, О. В. Багацька, М. В. Дука та ін.]. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. – С. 147-151

2. Холодна М. М. Формування англомовної соціальної компетентності учнів 6-х класів середньої загальноосвітньої школи / М. М. Холодна // Матеріали II Всеукраїнської наукової інтернет-конференції «Діалог мов і культур у сучасному освітньому просторі» (19-20 листопада 2018 року) / Міністерство освіти і науки України, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, факультет іноземної та слов'янської філології, кафедра германської філології; [редкол.: В. І. Школяренко, А. М. Коваленко, О. В. Багацька, М. В. Дука та ін.]. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. – С. 54-59

3. Дука М. В., Холодна М. М. Актуальність формування соціальної компетентності в умовах сучасної системи загальної середньої освіти / М.В. Дука, М.Холодна // Матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції «АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ, ПРАВОВИЙ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТИ» (електронне видання) (27-28 березня 2020 року) / Міністерство освіти і науки України, Білоцерківський національний аграрний університет, факультет права та лінгвістики, кафедра романо-германської філології та перекладу, кафедра іноземних мов; [редкол.: А. С. Даниленко, В. П. Новак, О. М. Варченко, Т. М. Димань та ін.]. – Біла Церква: БНАУ. 122 с.

4. Дука М.В., Холодна М. Особливості формування англомовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти / М.В. Дука, М. Холодна // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал. –

Суми: Вид-во СумДПУ імені Макаренка, 2020. – №2. – С. 348-361 (Index Copernicus)

Матеріалом дослідження слугували автентичні твори “Paddington and the Grand Tour”, “Charlie and the Chocolate factory”, “Alice’s Adventures in Wonderland”; а також низка відеоматеріалів “The Lion King”, “Shrek”, “Shrek 2”, “Finding Nemo”, “Up”, “Inside Out”.

Структура дослідження включає вступ, три розділи, висновки до кожного з них, загальні висновки, список джерел (84 найменування, з них 4 – іноземними мовами), 14 додатків та резюме англійською мовою. Загальний обсяг роботи становить 151 сторінка (основний текст – 99 сторінок). Робота містить 5 рисунків та 4 таблиці.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ 6-Х КЛАСІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

1.1. Зміст та структура інтегрованої соціальної компетентності та англomовної компетентності в діалогічному мовленні

У зв'язку із глобалізаційними процесами, входом України до європейського простору та розвитком політичних й економічних контактів виникає нагальна необхідність у налагодженні міжнародних відносин, що впливає на зростання ролі міжкультурної комунікації яка в свою чергу являється обміном інформації, внутрішніми переживаннями, думками представників різних культур.

На даний момент оволодіння учнями під час навчання іноземної мови базовими знаннями, вміннями і теоретичними знаннями в області лексики, граматики й фонетики замало для формування іншомовної комунікативної компетентності. Іншомовна комунікативна компетентність (ІКК) - складне явище, яке має в своєму складі ряд субкомпетентностей. Розвиток лише мовної, мовленнєвої або навчально-стратегічної компетентності, як складників ІКК, не дозволяє досягти позитивних результатів, і, як правило, не позбавляє учнів від мовного бар'єру.

Найчастіше страх спілкування виникає не тільки через недостатню кількість знань лінгвістичного характеру або відсутності мовної практики, а здебільшого через незнання правил вербального і невербального спілкування; правил і норм поведінки; ритуалів. Причиною подібних проблем є неформована соціальна компетентність, що входить до складу лінгвосоціокультурної компетентності (ЛСК) яка, в свою чергу, є складником іншомовної комунікативної компетентності.

В даній роботі ми розглядаємо один з трьох тісно взаємопов'язаних компонентів лінгвосоціокультурної компетентності – англomовну соціальну компетентність. Отже, спочатку надамо характеристику ЛСК.

Питанням формування ЛСК займалися чимало таких учених, як: О. В. Бирюк [4], Г. Е. Борецька [7], Н. Ф. Бориско [9], Н. Б. Ішханян [29], С. Ю. Ніколаєва [40; 56], В. П. Фурманова [78] та інші. Підходи до визначення даного феномену різняться у роботах багатьох дослідників. Варто зауважити, що складові елементи ЛСК також різняться своїми визначеннями та трактуваннями у різних дослідників. С. Ю. Ніколаєва [40, с. 425] пояснює це складністю та багатогранністю цього феномену.

Проведений ретроспективний аналіз довів, що, науковці оперували різними термінами на позначення змісту одного й того ж поняття. Сам термін «лінгвосоціокультурна компетентність» було введено в методику навчання іноземних мов та культур дослідниками Н. Б. Ішханян [29, с. 69-73] та Н. Ф. Бориско [9, с. 127].

Так, Н. Б. Ішханян [29, с. 97] досліджує поняття «лінгвосоціокультурна компетентність» як здатність особистості здійснювати МК, що базується на сукупності окремих знань та умінь, що відображені нижче на малюнку (рис. 1.1.)

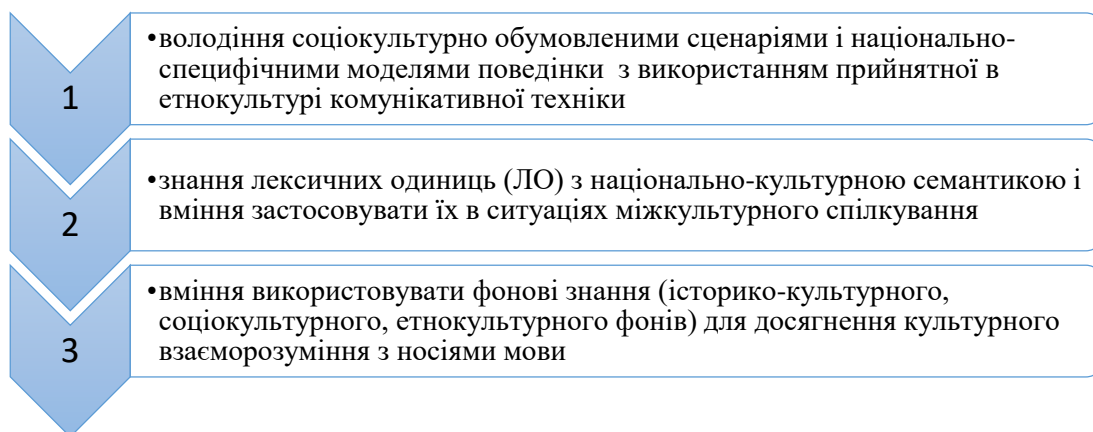

Рис. 1.1. Зміст лінгвосоціокультурної компетентності (за Н. Б. Ішханяном [29, с. 97])

На нашу думку, подане вище визначення Н. Б. Ішханяна [29, с. 97] не висвітлює психологічного аспекту оволодіння даною компетентністю. Дослідник більше уваги приділяє функціонально-педагогічному аспекту, який уточнює складові та змістові компоненти й функції компетентності.

Науковці київської методичної школи розглядають ЛСК як складний багатоаспектний феномен та як здатність і готовність особистості до здійснення іншомовного міжкультурного спілкування. До складу ЛСК вони відносять знання, уміння, навички та здатність і готовність до їх використання під час міжкультурного спілкування. На відміну від Н. Б. Ішханяна [29, с. 97], представники київської методичної школи розглядають і психологічний компонент як важливу складову змісту ЛСК та відносять до неї: соціолінгвістичну та соціокультурну спостережливість та чутливість; зіставлення феноменів рідної та іншомовної культур; рефлексію; емпатію; толерантність; неупередженість; доброзичливість.

С. Ю. Ніколаєва розглядає ЛСК як цілісну систему уявлень про країну виучуваної мови, і про світ загалом, це і дозволяє комуніканту будувати свою мовленнєву та немовленнєву поведінку в певній комунікативній ситуації на основі свого ставлення до теми розмови, знань лексичних одиниць враховуючи культурного фону іншомовного спілкування і сучасних подій, що переживає країна виучуваної мови, сприймати традиції, звичаї та стиль життя

інших, при цьому порівнюючи його з національною своєрідністю своєї країни, і передбачає вміння використовувати соціокультурні знання про жителів країни виучуваної мови [40, с. 432].

На основі аналізу методичної літератури, ми у своєму дослідженні притримуємось визначення ЛСК, яке базується на трактуванні цього поняття науковцями Н. Ф. Бориско [9], Н. Б. Ішханян [29] та С. Ю. Ніколаєвою [40], під яким дослідники розуміють сукупність специфічних лінгвокраїнознавчих, соціально-психологічних, соціолінгвістичних, культурознавчих та міжкультурних знань, умінь і навичок, що є здатністю особистості знаходити, вилучати, усвідомлювати, оцінювати соціокультурну інформацію, та готовністю практично використовувати її при опосередкованому і безпосередньому контактах з носіями іншомовної культури в процесі МК, зіставляючи феномени рідної та іншомовної культур, виявляючи соціокультурну спостережливість та чутливість до представників іншої культури.

Окрім уже зазначеної СК, що є у фокусі нашого дослідження, складниками ЛСК є також соціокультурна та соціолінгвістична компетентності [40, с. 425]. Хоч їх характеристика – не є метою та завданням нашого дослідження, вважаємо за необхідне коротко їх охарактеризувати, для диференціації цих трьох компетентностей.

Отже, соціолінгвістична компетентність визначається як здатність особистості обирати, використовувати й розуміти мовні та мовленнєві засоби іншомовного спілкування з національно-культурною специфікою відповідно до контексту, ситуації та стилю спілкування [29, с. 425].

Соціокультурна компетентність є здатністю особистості отримувати культурологічні, (лінгво-) країнознавчі, соціокультурні й міжкультурні знання і користуватися цими знаннями для здійснення успішної міжкультурної взаємодії [29, с. 429].

Надалі будемо детально розглядати зміст та структуру СК.

Варто, однак, зауважити, що проблема формування саме окремо соціальної компетентності, розглянута ще не була достатньо. Вона була проаналізована лише, як складова частина лінгвосоціокультурної компетентності у працях таких філологів, методистів та педагогів, як Н. Ф. Бориско [9], С. Ю. Ніколаєва [40], Л. С. Панова [41].

Так, С. Ю. Ніколаєва [40, с. 429] вважає, що соціальна компетентність – здібність особистості вступати в комунікативні стосунки з представниками інших країн у певних ситуаціях (орієнтуватися в цих ситуаціях, керування ними, вирішуючи можливі непорозуміння). Погоджуємося з твердженням С. Ю. Ніколаєвої [40, с. 429], що ця компетентність може визначатися як здатність й готовність індивіда вступати в міжкультурне спілкування з представниками інших культур у різних комунікативних ситуаціях, виявляючи гнучкість і мобільність, вирішуючи можливі непорозуміння на міжкультурному ґрунті або запобігаючи їм.

За Л. С. Пановою [41], соціальна компетентність трактується як компетентність, що включає знання про соціальні звичаї, тобто умови життя, особливості міжособистісних стосунків, цінності певної суспільної групи.

За словником методичних термінів [45, с. 286] вона означає здатність вступати в спілкування з іншими людьми. Бажання вступати в комунікацію обумовлене наявністю потреби у спілкуванні, мотивів та певного відношення до партнера по спілкуванню та самооцінкою. Вміння вступати в комунікативні відносини вимагає від партнера здатності орієнтуватися в соціальній ситуації та управляти нею.

Останнє визначення видається нам найбільш вичерпним, тому будемо ним послуговуватись при характеристиці кожного з компонентів СК.

Вона базується на знанні певних правил, і норм спілкування, ритуалів і моделей комунікативної поведінки, на уміннях адекватно їх розуміти і правильно інтерпретувати, а в деяких випадках і користуватися ними, а також

на готовності і бажанні взаємодіяти з іншими і на здатності до емпатії, толерантності та неупередженості [40, с. 430].

До завдань і вмінь цієї компетентності входять:

- *Знання культурно-специфічних правил і норм спілкування та уміння ними користуватися у різних ситуаціях:* привітання, прощання, вибачення, запиту інформації, висловлення прохання, скарг, пропозицій вдячності, компліментів тощо.
- *Знання ритуалів і стандартизованих моделей комунікативної поведінки та уміння ними користуватися.* Йдеться зазвичай не про загальнокультурні ритуали (при зустрічі знайомі вітають один одного, а при розставанні прощаються), а про моделі поведінки, притаманні конкретній культурі, які відрізняють її від інших. Так, американці з українцями в ситуаціях вітання «поцілунок» і «обійми» виконуються зовсім по-різному [40, с. 430]. Такі знання і уміння потрібні часто для «виживання» в чужій країні.
- *Знання паравербальних і невербальних засобів спілкування, які є також культурно обумовленими.* Вони, на думку спеціалістів, можуть передавати від 60 до 90% інформації про предмет, ситуацію, спілкування і про самих комунікантів та їхні наміри.

Цікавим є питання розуміння невербальних засобів спілкування, яким займалися такі науковці, як М. В. Дука [23], Г. В. Колшанський [34], Г. Ю. Крейдлін [35], Дж. Наварро [43], Л. В. Солощук [66] та інші.

Дука М. В. зазначає, що у широкому розумінні під НЗК розуміють значущі рухи людини, до яких належать жести, міміка, пантоміміка, зміни особистого простору, дистанції, голосові варіації, а також ситуативні деталі статичного характеру такі, як одяг, стиль зачіски, аксесуари, прикраси, татуювання тощо [20].

У свою чергу С. Г. Тер-Мінасова стверджує, що у процесі спілкування лише 7 % інформації передається за допомогою мовних засобів, а більшість смислового навантаження несуть особливості невербальної поведінки [68].

Сукупність невербальних засобів комунікації, які виражають психічні стани людини, її ставлення до партнера, до ситуації спілкування загалом, складає невербальну поведінку людини [44, с. 243].

Серед невербальних засобів спілкування виділяються:

- «мова тіла» (кінесика): жести, міміка, контакт очей, вираз обличчя, посмішки.
- «мова простору» (проксемика): постава, позиція, відстань під час різних видів спілкування: інтимного, персонального, офіційного і публічного(вона дуже різниться у контактних і дистантних культурах).
- дотики, поцілунки, потискання рук та інші фізичні контакти (гаптика або такесика), частота й інтенсивність вживання яких представниками контактних і дистантних культур також дуже різна [40, с. 431].

Наступною проблемою можуть бути норми поведінки англійського соціуму, як складова частина соціальної компетентності. Норми являють собою правила, дотримання яких забезпечує певну очікувану поведінку. Норми поведінки можуть носити як формальний (норми, зафіксовані в організаційних документах), так і неформальний (норми, що склалися в організації, але не мають документального закріплення) характер.

Відомо, що англійська культура поведінки це уособлення чогось строгого та офіційного. Саме у Великобританії зародилося поняття про закони і правила етикету. Англійці цінують звичаї, традиції та правила, дотримуються моральних норм поведінки. Ввічливість і акуратність для них невід'ємна частина в житті. Тож розглянемо норми поведінки англійців більш детальніше.

В англійському суспільстві жінка перша повинна вітатися з чоловіком, підтверджуючи цим своє знайомство з даним чоловіком. Непристойним

вважається відкритий погляд в очі. Варто зауважити, що надмірна емоційність є поганим аспектом у спілкуванні. Жорсткий та різкий тон є неприпустимим. Проте гумор важливим в англійській культурі.

Англійці вміють терпляче вислуховувати співрозмовника, що однак не завжди означає згоду. При веденні переговорів іноді виникають паузи, під час яких не потрібно боятися мовчати, навпаки, грубою поведінкою вважається, коли багато говорять, тобто, як вважають англійці, силою нав'язують себе іншим.

Отже, етикет у Великобританії має свої особливості, зумовлені принципами, нормами, правилами, звичаями, традиціями, що повинні базуватися на правильній поведінці в суспільстві країни та обов'язковому дотриманню цих аспектів, що характерні саме для їхніх універсальних та ідіоетнічних особливостей.

Зауважимо, що певну проблему складають табу на небажані теми для розмов, притаманні конкретній англійській культурі, які відрізняють її від інших. У дослідженнях комунікативного етикету табу розглядаються як заборони та обмеження, пов'язані з необхідністю збереження особи адресата, з заборонаю на завдання, перш за все, моральної шкоди іншій (не обов'язково учаснику даної ситуації спілкування), з вимогою стримувати негативні емоції, пом'якшувати або вуалювати негативну інформацію, не допускати приниження або образи людської гідності, виключати грубість і насильство [33, с. 79].

Р. Вордхо виділяє наступні табуйовані теми: тема смерті, сексу, обговорення фізіологічних процесів організму людини, релігія і політика [84, с. 239].

М. А. Тульнова зауважує, що в англійців не прийнято розмовляти про інтим, хвороби, релігійні та політичні погляди, та не варто зачіпати теми расової, статевої, національної або етнічної приналежності; виключено питання про доходи (усі фінансові питання краще вирішувати письмово: в

емейлі чи у листуванні, але ні в якому разі не наживо), не обговорюються вікові та фізичні характеристики індивіда [69].

Таким чином, найбільш поширеними тематичними табу, що обмежують теми у спілкуванні в англійській лінгвокультурі, є наступні: обговорення теми смерті; обговорення інтимних відносин; обговорення расової, національної, гендерної, релігійної приналежності; обговорення захворювань; обговорення дискусійних тем з точки зору моралі, етики і права (аборт, сурогатне материнство, клонування, суїцид та ін); недоречні питання особистого характеру (про вік, дохід, місце роботи, сімейний стан та ін).

Підсумовуючи вищевикладене, можемо зробити висновок, що навчання розуміння норм поведінки і табу, як складників соціальної компетентності, є обов'язковим у процесі формування соціальної компетентності. Адже на знаннях розглянутих нами правил і норм спілкування, табу комунікативної поведінки, і на уміннях адекватно їх розуміти і правильно інтерпретувати і користуватися ними, а також на готовності і бажанні взаємодіяти з представниками інших культур і базується соціальна компетентність.

Візуалізуємо складові соціальної компетентності за допомогою схеми на рис. 1.2

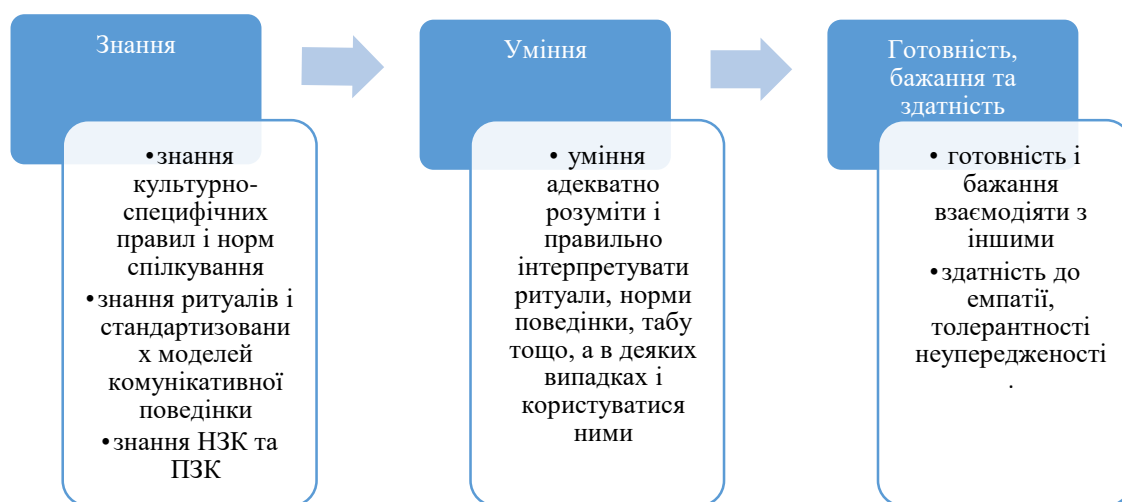

Рис. 1.2 Складові анломовної соціальної компетентності

Оскільки соціальна компетентність є складовою ЛСК, що в свою чергу є складовою іншомовної комунікативної компетентності, її формування відбувається інтегровано і комплексно з іншими компетентностями, зокрема із компетентністю у діалогічному мовленні (КДМ).

Формування англomовної соціальної компетентності ефективно здійснювати разом з формуванням англomовної компетентності в діалогічному мовленні. Оскільки під час спілкування з англomовним співрозмовником дуже важливим моментом є саме здатність особистості взаємодіяти з представниками інших лінгвокультур у певних життєвих ситуаціях, а саме: вдало використовувати невербальні і паравербальні засоби комунікації, а також ситуативні деталі статистичного характеру (одяг, зачіска, аксесуари і т.д.).

Тож розглянемо більш детально компетентність в ДМ. Проблемою розвитку і формування ДМ займалися багато вчених, серед яких О. В. Борзова [8], Ф. С. Ісхакова [28], Ю. І. Пасов [49], Г. В. Рогова [57], В. Л. Скалкін [60], О. М. Соловова [64], В. В. Черниш [73]. У працях зазначених фахівців з'ясовувалися питання умов навчання діалогічного мовлення, розроблення типології вправ, контролю рівня сформованості мовленнєвих навичок та вмінь говоріння в цілому.

О. В. Борзова [8] вивчала питання навчання діалогічного мовлення у початковій школі, визначаючи діалогічне мовлення як найефективніший засіб створення мотиву в учнів початкової школи для вивчення англійської мови та здійснення іншомовного спілкування.

Ф. С. Ісхакова [28] займалася розробкою рекомендацій для поетапного навчання англomовного діалогічного мовлення учнів початкової школи.

Ситуативності діалогічного мовлення й створенням навчальних комунікативних ситуацій у середній школі присвятили свої дослідження Й. М. Берман, В. Л. Скалкін [60], В. О. Артемов [2; 3], Ю. І. Пасов [49].

О. М. Соловова займалася створенням алгоритму роботи вчителя при навчанні діалогу шляхом «зверху вниз» та видами опор для складання власних діалогів [64].

Рівень сформованості мовленнєвих вмінь діалогічного мовлення старших школярів, які забезпечують виконання поставленої комунікативної задачі в типових умовах спілкування досліджувала Г. В. Рогова [57].

Звернемося спочатку до визначення поняття КДМ та розглянемо склад КДМ. Вичерпне, на наш погляд, визначення поняття «компетентність у діалогічному мовленні» надане в роботі В. В. Черниш [74, с. 11], яка стверджує, що це здатність індивіда реалізовувати усномовленнєву комунікацію у діалогічній формі в життєво важливих для певного віку сферах і ситуаціях спілкування відповідно до комунікативного завдання. Компетентність у діалогічному мовленні передбачає, що мовець уміє планувати, здійснювати й коригувати власну комунікативну поведінку під час іншомовного мовлення у різних типах діалогічних висловлювань.

До складу компетентності у діалогічному мовленні В. В. Черниш [74, с. 11] відносить декларативні та процедурні знання, фонетичні, лексичні та граматичні навички діалогічного мовлення, мовленнєві, навчальні, інтелектуальні, організаційні та компенсаційні уміння та комунікативні здібності.

Розглянемо знання, навички, уміння, а також комунікативні здібності, які В. В. Черниш [74, с. 12] відносить до складу компетентності в діалогічному мовленні більш детально.

Першим складником компетентності в діалогічному мовленні є **знання**, які поділяються на *декларативні* та *процедурні*.

Серед *декларативних знань* розрізняють мовні та мовленнєві знання, а саме: знання фонем та інтоном; знання лексичних одиниць та мовленнєвих кліше; знання граматичної структури, функціональних типів діалогів та їх лінгвістичних особливостей; знання реєстрів мовлення та їх мовних

особливостей; знання різних компенсаторних (компенсаційних) стратегій в усному іншомовному діалогічному мовленні тощо.

Наступним складником КДМ є *мовленнєві, навчальні, інтелектуальні, організаційні та компенсаційні вміння*.

До *мовленнєвих умінь* ДМ відносяться: вміння ініціювати і закінчувати діалог; вміння підтримувати спілкування; вміння використовувати мовленнєві кліше, притаманні діалогам різних функціональних типів; вміння розширювати запропоновану співрозмовником тему розмови, переходити на іншу тему; вміння запитувати інформацію; вміння комбінувати репліки; вміння адекватно реагувати на репліки співрозмовника; вміння емоційно забарвлювати діалог, використовуючи відповідну інтонацію, жести, міміку, вигуки, характерні для мовленнєвої поведінки носіїв мови.

Важливу роль також відіграють *навчальні вміння*: вміння зокрема використання електронних засобів навчання; вміння використовувати опори різного характеру.

Наступними є *організаційні вміння*, наприклад: вміння передбачити та правильно сформулювати свою мовленнєву діяльність, правильно вибрати зміст акту спілкування; вміння знати адекватні засоби для передавання змісту; вміння забезпечити зворотній зв'язок.

Щодо *компенсаційних умінь*, то до них зазвичай відносять вміння виходити зі складного положення в умовах дефіциту мовних засобів під час спілкування іноземною мовою, а саме: вміння повернутися до раніше сказаного; вміння передати значення слова, яке учень не знає чи не може пригадати; вміння спрощення фраз; вміння застосовувати адекватні невербальні засоби спілкування.

Останніми є *інтелектуальні вміння*, серед яких виділяють: вміння прогнозувати/передбачити можливу фразу співрозмовника; вміння класифікувати, систематизувати й критично оцінювати отриману у процесі спілкування інформацію та відповідно на неї відреагувати; вміння

використовувати як фактичну інформацію з теми спілкування, так і свою власну точку зору, власні коментарі з теми, що обговорюється; вміння визначити необхідність інформації, що надходить у процесі спілкування і висловити свою точку зору тощо.

Ефективність розвитку вмінь ДМ зумовлюється рівнем сформованості у школярів мовних компетентностей. Таким чином, на формування і розвиток здібності учнів вести діалог впливає рівень сформованості *мовленнєвих навичок* (як рецептивних так і репродуктивних), *фонетичних* (слуховимовних) *навичок*, *лексичних навичок* та *граматичних навичок*.

Фонетичні навички забезпечують сприймання й розпізнавання окремих звуків та їх сполучень у мовленнєвому потоці, а також різних інтонацій та оформлення власного висловлювання згідно фонетичних норм виучуваної мови.

Лексичних навичок забезпечують розпізнавання звукових образів ЛО та їх безпосереднього розуміння, надають можливість вибирати і поєднувати ЛО згідно із замислом висловлювання.

Грамматичні навички забезпечують розпізнавання на слух граматичних форм і прогнозування синтаксичних структур, уможливають правильно оформлювати своє висловлення згідно граматичної норми виучуваної іноземної мови.

Процес формування КДМ, що проходить паралельно з набуттям знань, оволодіння іншомовними навичками і уміннями ДМ супроводжуються розвитком *комунікативних здібностей* тих, хто вивчає ІМіК. Ці здібності включають внутрішню мотивацію (бажання спілкуватись), здібність пам'ятати, що було сказано співрозмовником, вміння вислухати мовленнєвого партнера, брати почуте до уваги [74, с.12].

Вважаємо за необхідне візуалізувати складові компетентності діалогічного мовлення за В. В. Черниш [74, с. 11], які ми будемо використовувати у своїй роботі, за допомогою схеми на рис. 1.3.

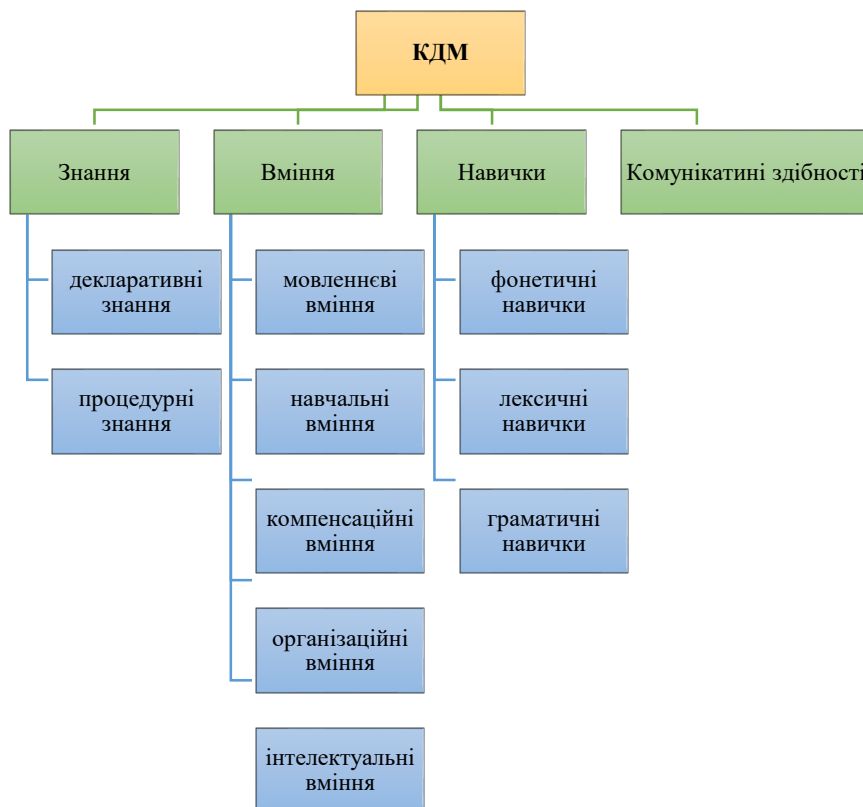

Рис. 1.3 Складові компетентності в діалогічному мовленні

Розкривши поняття змісту та структури соціальної компетентності та компетентності у діалогічному мовленні в учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти, вважаємо необхідним розглянути вимоги до формування інтегрованої англomовної соціальної компетентності та компетентності у діалогічному мовленні в учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти.

1.2. Вимоги до формування англomовної соціальної компетентності в процесі навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти

Формування основних компетентностей в учнів є однією з найважливіших завдань, яка ставиться перед школою у зв'язку з модернізацією

освіти. У зв'язку з цим питання компетентнісний підхід в освіті виноситься на перший план. Даний підхід заснований на засвоєнні учнями вмінь, що дозволяють діяти в нових, невизначених, проблемних ситуаціях. Також, в якості свого результату даний підхід розглядає не «суму засвоєної інформації, а здатність діяти в різних ситуаціях» [56, с. 266].

Комунікативна компетентність є однією з ключових в даному підході. Проте, варто зауважити, що формування комунікативної компетентності нерозривно пов'язане з ідіоетнічними англійцям соціальними та соціокультурними знаннями. Вчителю необхідно надати навчальному процесу соціальну спрямованість і підготувати учнів до міжкультурного спілкування [56, с. 267].

Розвиток навичок діалогічного мовлення мовою, що вивчається є однією з найважливіших проблем сучасної методики. Важливо відзначити, що одним з принципів діалогічного мовлення є принцип ситуативності. Ситуативність спрямована на створення комунікативної реальності, тим самим мотивуючи учнів до спілкування, що є дуже важливим в процесі навчання учнів навичкам говоріння [65, с. 189].

Підготовка учнів до використання іноземної мови на практиці є однією з основних проблем у навчанні іншомовному спілкуванню. Задля розвитку навичок говоріння учням необхідно мати певний запас знань не тільки з граматики і лексики, а й соціальних знань. На думку Н. Д. Машликіної, оволодіння іноземною мовою поза середовищем, де нею розмовляють «вимагає моделювання уявних ситуацій, сприяють стимулюванню спілкування мовою, що вивчається» [39, с.212].

І. І. Каштанова та І. І. Некрасова зазначають, що «для формування і розвитку умінь говоріння необхідно використовувати спеціальні вправи, які покликані в кінцевому підсумку сформувати здатність орієнтуватися в природних ситуаціях спілкування» [31, с. 734].

Зауважимо, що сьогодні головною метою навчання іноземних мов в основній школі, відповідно до Навчальної програми з іноземних мов загальноосвітніх та спеціалізованих навчальних закладів для учнів 5-9 класів [55], є формування в учнів іншомовної комунікативної компетентності, що забезпечується лінгвістичним, мовленнєвим і соціокультурним досвідом; всебічний розвиток та виховання особистості через формування уміннями та навичками спілкуватися в усній та письмовій формі з урахуванням мотивів, цілей та соціальних норм мовленнєвої поведінки у типових сферах та ситуаціях спілкування. Як бачимо, у Навчальній програмі підкреслюється роль ЛСК компоненту, як невід'ємної частини знань при оволодінні іноземними мовами.

Згідно з «Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання» [26, с. 219-220], рівень володіння іноземною мовою на кінець шостого класу згідно чинної програми має відповідати рівню A2, що є рівнем елементарного користувача. Тобто на кінець 6-го класу учень може:

- 1) розуміти речення повсякденного вжитку;
- 2) вміти обирати належні конструкції для спілкування у рутинних ситуаціях;
- 3) вміти описувати ситуацію та знаходити відповіді на елементарні питання.

Згідно зазначеного рівня володіння іноземною мовою, за роки навчання в основній школі учні мають набути достатній власний досвід культури спілкування і співпраці у різних видах навчальної діяльності.

Оскільки об'єктом нашого дослідження є процес формування соціальної компетентності у діалогічному мовленні в учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти, розглянемо вимоги для формування цієї компетентності. У Навчальній програмі використано поняття «соціокультурна компетентність», проте у змісті вимог до її формування знаходимо знання

культуро-специфічних правил і норм спілкування; знання ритуалів та стандартизованих моделей комунікативної поведінки та уміння ними користуватись; паравербальні та невербальні засоби спілкування, що є складниками соціальної компетентності[55].

Засвоєння знань, оволодіння навичками, вміннями та здібностями СК має відбуватися у межах визначених програмою сфер, тем та ситуацій спілкування відповідно до вікових особливостей учнів і їхніх інтересів.

Деталізуємо сфери та тематику ситуативного спілкування, які складають основу знань, навичок та умінь, якими мають володіти учні на момент закінчення 6-го класу :

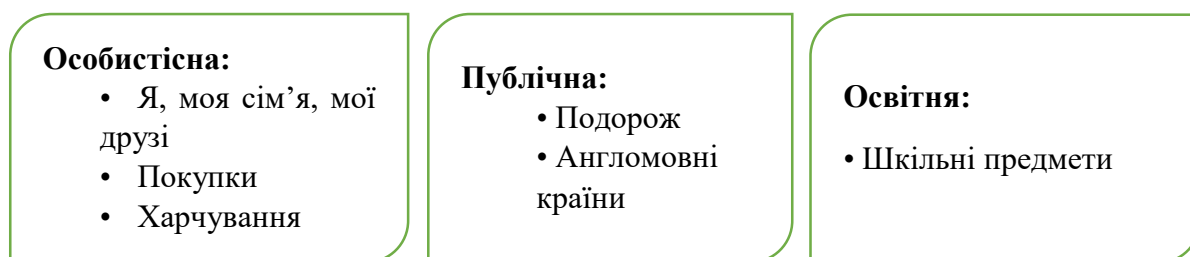

Рис. 1.4. Сфери та тематика ситуативного спілкування учнів 6-х класів

Згідно з чинною програмою з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів 2019-2020 р., Міністерство освіти і науки України виділяє очікувані соціальні відповідності учнів середньої школи (5-9 класи) на кінець навчального року, а саме:

1) учень виконує і реагує на основні мовленнєві функції, такі як запит, надання та обмін інформацією, а також вираження простими засобами своїх поглядів і ставлень;

2) спілкується просто, але ефективно, використовуючи загальноповживані вирази та дотримуючись загальноприйнятих норм комунікативної поведінки;

3) усвідомлює і звертає увагу на найважливіші відмінності між звичаями, звичками, правилами поведінки, цінностями та ідеалами,

характерними для власної спільноти та країни виучуваної іноземної мови[54, с. 22].

4) оволодіває типовими формулами мовленнєвого етикету, національно специфічними правилами і нормами спілкування та моделями поведінки, релевантної для їх вікової та соціальної групи.

Оскільки формування соціальної компетентності здійснюється інтегровано разом з формуванням компетентності в діалогічному мовленні, то розглянемо також очікувані інтеракційні відповідності учнів 6-х класів у формуванні компетентності в діалогічному мовленні на кінець навчального року:

- учень спілкується досить легко у реальних та умовних комунікативних ситуаціях, якщо співрозмовник допоможе у разі необхідності;
- веде прості повсякденні розмови без надмірних зусиль;
- ставить запитання і відповідає на запитання, обмінюється думками та інформацією на близькі/знайомі теми у передбачуваних повсякденних ситуаціях;
- розуміє достатньо, щоб задовольнити конкретні потреби, якщо мовлення чітке й повільне [54, с. 14];
- спілкується, дотримуючись основних норм, прийнятих у країнах, мова яких вивчається;
- адекватно поводитися у комунікативних ситуаціях, демонструючи мовленнєву поведінку, характерну для носіїв мови;
- використовує міміку і жести.

Навчальна програма виокремлює вимоги до формування соціальної компетентності, та компетентності в діалогічному мовленні, але є і певні інтегровані вимоги. (Додаток А)

Таким чином, інтегроване формування в учнів середньої загальноосвітньої школи соціальної компетентності та в компетентності в діалогічному мовленні є методично виправданим та ефективним, оскільки

саме у діалогічному мовленні дуже важливим моментом є саме здатність особистості взаємодіяти з представниками інших лінгвокультур у певних життєвих ситуаціях, а саме: володіти знаннями про ритуали та норми поведінки країни виучуваної мови, невербальні і паравербальні засоби комунікації, ситуативні деталі статистичного характеру (одяг, зачіска, аксесуари і т.д.), а також вдало ці знання використовувати.

1.3. Психологічні особливості учнів 6-х класів для формування в них англомовної соціальної компетентності в процесі навчання діалогічного мовлення

У процесі формування англомовної соціальної компетентності учнів 6-х класів у процесі навчання діалогічного мовлення необхідно враховувати психологічні особливості учнів цього віку, психологічні зміни в пізнавальній діяльності, їхні потреби самопізнання, самоствердження, самовдосконалення та самооцінка.

Розглянемо ці особливості детальніше з психологічної точки зору.

Проблему психологічних особливостей розвитку учнів молодшого підліткового віку досліджували такі вчені, як Л. І. Божович [6], Л. С. Виготський [12; 13], Д. Б. Ельконін [25], Т. В. Драгунова [18], А. І. Липкіна [37] та інші.

Згідно Д. Б. Ельконіна [25, с. 17] цей віковий період є кризою між стабільним молодшим шкільним та підлітковим віком та використовує термін «криза отрочтва (передпідліткова)». З. Фрейд [75, с. 230] зазначає, що вік 9-11 років є закінченням дитячого віку, тобто латентною стадією.

Зокрема, Л. С. Виготський [13, с. 95] та Д. Б. Ельконін [25, с. 14] досліджували проблему вікової періодизації психічного розвитку особистості.

Аналіз літератури показав, що у віковій психології діти 6 класу потрапляють у період молодшого підліткового віку (з 11 років). Тобто вік учнів 6 класу можна назвати перехідним від молодшого шкільного до

молодшого підліткового або початком переходу від дитинства до юності, оскільки в цей час відбувається перехід від дитинства до юності в фізичному, психічному і соціальному відношеннях. Значних і бурхливих змін зазнає психічна діяльність підлітка:

- народжуються нові ідеї та інтереси;
- змінюються стосунки з дорослими і товаришами;
- яскраво виявляється прагнення до самостійності властивих

дорослих форм поведінки [27, с. 104].

У підлітків формуються такі якості мислення, як послідовність, гнучкість, точність, самостійність, критичність. Вони виявляються в тому, наскільки доказово, системно викладають учні свої думки, зберігаючи їх логічну зв'язність і стрункність [27, с. 107].

У віці 10-12 років інтерес до навколишнього світу, дослідження його таємниць стимулює розвиток читацьких умінь, монологічного й писемного мовлення. Монологічне мовлення молодших підлітків розвивається від уміння переказувати невеликий текст або уривок тексту до здатності самостійно готувати усний виступ, розмірковувати, висловлювати думки та аргументувати їх. Писемне мовлення розвивається від здатності до писемного викладу до самостійного написання твору на задану або довільну тему.

Удосконалення процесу мовлення підлітків виявляється у кількісному збагаченні їх словника, що допомагає їм вільно виражати свою думку у процесі формування діалогічного мовлення.

Психологічні особливості учнів основної школи зумовлюють певні труднощі у навчанні діалогічного мовлення, зокрема – у формуванні соціальної компетентності. Навіть у рідній мові, підлітки схильні експериментувати, далеко не завжди дотримуються граматичної правильності, культури та стилю мовлення, що створює проблеми при навчанні їх культури англomовного спілкування.

Ми визначили, що у основній школі відбувається розвиток усіх пізнавальних процесів, що і відображено на малюнку нижче (рис. 1.5):

Рис. 1.5 Розвиток учнів 6-х класів

Отже, особливості поведінки та пізнавальних психічних процесів учнів основної школи зумовлюють вибір саме цього етапу освіти як основного ступеня оволодіння англійським діалогічним мовленням, хоча у той же час деякі з цих особливостей зумовлюють незначні труднощі у навчанні. В організації навчання на ступені основної школи відіграє важливішу роль соціальна компетентність з її вправами, що імітують умови природного англійського спілкування, зростає роль самостійної роботи учнів, збільшується використання вербальної наочності та підказок, збільшується питома вага групових і парних форм роботи.

З даного переліку стає очевидним, що англійська мова – предмет, який має найбільший потенціал зацікавити підлітка, і діалогічне мовлення є важливим фактором цього інтересу. В процесі навчання діалогічного мовлення (яке, безумовно, повинно бути ситуативним) підліток виконує різні ролі, у тому числі ролі дорослих людей. Маючи велику практичну користь для

подальшого життя, англійська мова може стати навчальним пріоритетом учнів основної школи. Найголовнішим є те, що засобом мовлення, як монологічного, так і діалогічного, англійська мова реалізує психологічну потребу підлітків у спілкуванні, при цьому досягаючи ряду інших цілей.

Висновки до розділу 1

У першому розділі розглянуто ряд теоретичних положень щодо формування англомовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення.

Важливі висновки цього розділу висвітлені у параграфах, які стосуються психологічних особливостей учнів у процесі формування соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення.

1. У результаті дослідження визначені поняття «соціальна компетентність» - це здатність й готовність індивіда вступати в міжкультурне спілкування з представниками інших культур у різних комунікативних ситуаціях, виявляючи гнучкість і мобільність, вирішуючи можливі непорозуміння на міжкультурному ґрунті або запобігаючи їм; та «компетентність у діалогічному мовленні» - це здатність індивіда реалізовувати усно-мовленнєву комунікацію у діалогічній формі в життєво важливих для певного віку сферах і ситуаціях спілкування відповідно до комунікативного завдання.

2. Визначено складові англомовної соціальної компетентності, а саме: знання культурно-специфічних правил і норм спілкування, поведінки, ритуалів, невербальних засобів комунікації та навички і уміння ними користуватися а також здатність і готовність до контактів з носіями мови. Складовими компетентності в діалогічному мовленні являються відповідні знання (декларативні і процедурні), навички (фонетичні, лексичні, граматичні), уміння (мовленнєві, навчальні, інтелектуальні, організаційні та компенсаційні), а також комунікативні здібності.

3. Проаналізовано чинну шкільну програму МОН для учнів 6-х класів середньої загальноосвітньої школи та з'ясовано, що для кращого забезпечення навчання учнів оволодіти соціальною компетентністю у процесі навчання діалогічного мовлення слід звернути увагу на вимоги до навчання цих інтегрованих компетенцій у середніх класах, які визначені у державній навчальній програмі. Дані вимоги необхідно враховувати при розробці завдань для ведення діалогів або дискусій з врахуванням вірних паравербальних і невербальних засобів комунікації.

4. З'ясовано, що навчання англomовної соціальної компетентності у процесі діалогічного мовлення учнів здійснюється за допомогою створення умов іншомовного середовища, урахування психологічних особливостей учнів віком 11-12 років, а також мотивації та надання зацікавленості в роботі.

Основні матеріали першого розділу апробовані в працях [71; 72; 21; 22].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В УЧНІВ 6-Х КЛАСІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Теоретичні засади, розглянуті у попередньому розділі, дають підстави систематизувати принципи та описати процедуру відбору навчального матеріалу, визначити етапи формування, розробити систему вправ для формування англомовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення в учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти.

2.1. Принципи відбору навчального матеріалу для формування англомовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення в учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти

Однією з передумов ефективності формування англомовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення в учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти є відбір та впорядкування матеріалу для навчання, що, у свою чергу, передбачає вирішення проблеми визначення критерій та принципів його відбору.

До проблеми відбору матеріалу для навчання іноземних мов зверталось багато вчених як вітчизняних та і зарубіжних вчених, зокрема Н. І. Бичкова [5], Г. Е. Борецька [9], Н. Ф. Бориско [9], І. Ю. Голуб [15], М. В. Дука [19], Л. П. Рудакова [58], Л. П. Смелякова [62; 63], В. В. Черниш [73] L. Opp- Beckman [81], S. J. Klinghammer [81], В. Tomalin [83] та інші.

Вважаємо доцільним одразу уточнити визначення поняття «навчальний матеріал», і разом з тим «принципи відбору», «критерії відбору» та «вимоги відбору» навчального матеріалу, які паралельно зустрічаються в методичній літературі.

У Новому словнику методичних термінів та понять зазначено, що навчальний матеріал - це спеціально відібраний та методично організований матеріал, який підлягає презентації та засвоєнню в процесі навчання та містить писемні тексти з наявною в них інформацією про культурні реалії країни, мова якої вивчається [45, с. 335]. Таким чином, рамках цього дослідження ми вважаємо доцільним керуватися цим визначенням.

Щодо поняття «принципи відбору», то Б. А. Лапідус [36, с. 31] визначає їх як вимоги до якості одиниць відбору, що співвідносяться з певними вихідними положеннями процедури відбору.

Варто зазначити, що термін «принцип» є семантично ширшим, та визначає процес відбору навчальних матеріалів, а термін «критерій» оцінює конкретний навчальний матеріал на предмет його придатності, а саме за кількісними та якісними параметрами [19, с. 85-86].

Н. В. Бориско розуміє поняття «принципи відбору» як співвіднесені з вихідними положеннями відбору вимоги до якостей одиниць. Тоді як «критерії відбору» є основними ознаками, за допомогою яких якісно та кількісно оцінюється текстовий матеріал з метою його подальшого використання або невикористання як навчального матеріалу відповідно до цілей навчання[9, с. 116].

Важливо пам'ятати, що під час здійснення відбору матеріалів для навчання необхідно також враховувати такі фактори, як:

- мета навчання;
- вимоги Програми;
- наявні умови навчання;
- особистісні інтереси суб'єктів навчання;
- мовленнєвий та соціокультурний досвід суб'єктів навчання

наявний на даний момент [3, с. 65; 38, с. 31; 41, с. 14–15].

Пропонуємо детальніше розглянути принципи відбору навчальних текстів, які у своїх роботах аналізували Г. Е. Борецька [9], М. В. Дука [19], Л. П. Рудакова [58], Л. П. Смелякова [62; 63] та інші.

Так М. В. Дука [19, с. 88] пропонує розглядати всі принципи відбору автентичних текстів як систему, яка включає у себе дві групи принципів:

- 1) загальні принципи, що базуються на врахуванні особливостей та потенцій типу автентичного тексту;
- 2) специфічні принципи - уточнювальні, що є підпорядкованими принципу соціокультурної цінності.

В свою чергу Г. Е. Борецька [7, с. 23] робить акцент на наступних принципах відбору іншомовних текстів:

- принцип пізнавальної цінності текстів, їхня науковість (тексти мають включати фактичний матеріал про країну, мова якої вивчається, її народ, містити відомості із різних галузей людських знань, тексти мають мати науково-популярний характер);
- принцип відповідності змісту текстів психофізіологічним особливостям учнів та їх інтересам (повинен враховуватися інтелектуальний рівень розвитку учнів, тексти мають бути значущими та цікавими учням, задовольняти їх емоційні та пізнавальні запити);
- принцип виховного та розвиваючого потенціалу (тексти мають сприяти формуванню морально-етичних якостей учнів);
- принцип наявності різних форм мовлення (тексти мають включати як діалогічне, так і монологічне мовлення, відображати ситуації реального спілкування).

Вважаємо досконалыми та ґрунтовними дослідження Л. П. Смелякової [62, с. 5], щодо використання автентичних матеріалів на занятті з іноземної мови, в яких вона виокремлює наступні п'ять принципів відбору автентичних матеріалів:

- принцип естетичного впливу на читача;

- принцип соціокультурного потенціалу;
- принцип «усномовленнєвого» потенціалу;
- вокабулярно-стилістичний принцип;
- системно-літературний принцип.

Питаннями принципів відбору навчальних матеріалів для формування ЛСК займалися такі філологи та методисти, як Г. І. Подосиннікова [51; 52], Н. О. Шевцова [76], С. І. Шукліна [79] та інші.

Зазначимо одразу, що попри вагомий внесок науковців у вирішення проблеми відбору матеріалів для читання, питання відбору матеріалів для формування англомовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення залишається досі не вирішеним.

Таким чином при відборі навчальних текстів для формування англомовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення в учнів 6-х класів, ми виокремили такі принципи відбору навчального матеріалу: принцип автентичності, принцип соціокультурної цінності, принцип посильності та доступності навчального текстового матеріалу, принцип врахування вікових особливостей, принцип відбору текстів відповідно до тематики, представленої у типовій програмі.

Детальніше розглянемо зазначені принципи відбору навчальних текстів, які будемо використовувати для підбору матеріалу у практичній частині роботи.

1. Принцип автентичності

Як відомо, головною вимогою до відбору текстів для навчання іноземних мов у сучасній методиці викладання ІМ є їх автентичність [2, с. 83; 50, с. 11; 75, с. 88; 86, с. 54-55]. Автентичним називається будь-який усний або письмовий текст, який є реальним продуктом мовленнєвої діяльності носіїв мови та не є адаптованим до потреб суб'єктів навчання [1, с. 25-26].

Відповідно до даного принципу навчальні матеріали мають бути оригінальними, а не адаптованими до потреб конкретного суб'єкта навчання продуктами мовленнєвої діяльності носіїв мови. Лише за наявності таких характеристик навчальних матеріалів можна навчити учнів розуміти та продукувати власне мовлення, адекватне з позицій мовних, соціокультурних, прагматичних, психологічних та інших норм, що існують у певній мовній спільноті [67, с. 82-83].

Наступні факти говорять про переваги використання автентичних текстів у навчальному процесі [46, с. 11-16]:

- адаптовані тексти втрачають особливі характеристики тексту як комунікативної одиниці, авторську індивідуальність та національну специфіку;
- використання штучно створених навчальних текстів може у подальшому ускладнювати сприйняття реципієнтами автентичних текстів;
- автентичні тексти є різними за стилем та тематикою, а отже, робота з ними викликає у суб'єктів навчання природну зацікавленість;
- автентичні тексти є оптимальним засобом вивчення особливостей культури країни цільової мови;
- автентичні тексти ілюструють функціонування мови у формі, ідіоетнічній її носіям.

2. Принцип посильності та доступності навчального текстового матеріалу.

Даний принцип вимагає від викладача пропонувати учням навчальний матеріал, який буде відповідати рівню їх знань, умінь та навичок, тобто бути дібраним згідно вимог чинної Навчальної програми. В свою чергу навчальні тексти мають відповідати обсягу зазначеному у Програмі та бути написаними доступною та зрозумілою для реципієнтів мовою.

3. Принцип врахування вікових особливостей учнів 6-х класів, відповідності їх особливостям комунікативним потребам та інтересів

Відбір матеріалу згідно цього принципу має відбуватися на основі аналізу особливостей розумового, психологічного та фізичного розвитку учнів, а саме відповідати особливостям сприймання, уваги, пам'яті, уяви, мислення, пізнавальних інтересів учнів, що ми детальніше розглянули у розділі 1.3. Керування даним принципом у подальшому підвищить мотивацію навчальної діяльності учнів 6-х класів.

4. Принцип відбору навчальних текстів відповідно до тематики, представленої у навчальній програмі

Відповідно до цього принципу відбір навчального матеріалу здійснюється з врахуванням тематики навчальної програми з англійської мови.

5. Принцип соціокультурної цінності.

Соціокультурна цінність навчального матеріалу визначається соціокультурним потенціалом даного матеріалу, під яким Л. П. Смелякова [63, с. 42-48] розуміє наявність соціокультурної інформації у навчальному тексті чи відео, яка визначається на основі її кількісного (соціокультурна інформація, представлена експліцитно – вербально або за допомогою мовних одиниць з національно-культурним компонентом семантики) та якісного аналізу (імпліцитна соціокультурна інформація, яка виступає в формі образів і уявлень під час сприймання тексту).

Таким чином, при відборі навчальних матеріалів слід враховувати вище зазначені принципи, надаючи перевагу тим матеріалам, які можуть сприяти формуванню іншомовної комунікативної компетенції, передають особливості національного менталітету, особливості національного спілкування.

2.2. Критерії відбору навчального матеріалу для формування англійської соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення в учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти

Теоретичні засади відбору навчального матеріалу, розглянуті у попередньому параграфі, дають підставу відібрати необхідний навчальний

матеріал для формування англомовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення в учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти.

Етап відбору навчального матеріалу завжди був одним із найскладніших і найважливіших у методиці навчання іноземних мов.

Багато дослідників працювало над проблемою відбору навчальних текстів різних жанрів, зокрема О. В. Бирюк [6] досліджував публіцистичні тексти, Л. П. Смелякова [62; 63], В. В. Черниш [73], Л. П. Рудакова [58] мали справу з художніми текстами, критерії відбору країнознавчих текстів аналізували у своїх роботах Л. П. Голованчук [14], О. В. Дождікова [17], В. П. Фурманова [70].

У розділі 2.1. нами було зазначено, що відбір навчального матеріалу є ключовою передумовою створення системи вправ для формування в учнів СК під час навчання ДМ, що зумовлює необхідність визначення принципів та критеріїв його відбору. Нами було з'ясовано, що при відборі навчального матеріалу слід враховувати перераховані раніше принципи, віддаючи перевагу тим матеріалам, які можуть сприяти формуванню СК, маючи у своєму складі соціокультурну інформацію та здатні передавати особливості національного менталітету носіїв виучуваної мови.

Як було зазначено вище, у процесі відбору навчального матеріалу вагоме значення мають не лише принципи, але і критерії. Насамперед, розглянемо різницю між поняттям «принципи», які були розглянуті нами у параграфі 2.1 та поняттям «критерії».

Проаналізувавши методичну літературу [4, с. 151; 63, с. 56] ми з'ясували, що під поняттям «критерії відбору» навчального матеріалу розуміють основні ознаки (зміст, структура, обсяг) матеріалу, за допомогою яких оцінюється доцільність або недоцільність його використання з певною навчальною метою.

За Н. Ф. Бориско [10, с. 104] критерії – це основні ознаки, на базі яких здійснюється якісна та кількісна оцінка одиниць, що відбираються, з метою їх включення/невключення до відповідних мінімумів. О. В. Бирюк [4, с. 65] визначає “критерії відбору” як основні ознаки, що стосуються змісту, структури й обсягу повідомлень, за допомогою яких оцінюється текстовий матеріал з метою його використання або невикористання як навчального матеріалу відповідно до цілей навчання, розподіляючи при цьому їх на кількісні та якісні.

Отже, термін «принцип» є семантично ширшим, таким чином визначаючи процес відбору навчальних матеріалів, а термін «критерій» оцінює конкретний навчальний матеріал на предмет його придатності, а саме за кількісними та якісними параметрами [19, с. 85-86].

Зазначимо, що для формування англомовної СК під час навчання ДМ учнів 6-х класів у якості навчального матеріалу будуть застосовуватися як навчальні тексти, взяті з художньої літератури, так і навчальні відеоматеріали. Оскільки повнометражні фільми тривають у середньому півтори години, а серіали не менше двадцяти хвилин, ми пропонуємо використовувати автентичні художні фільми не повністю, а лише відеофрагменти, що містять відрізок діалогу, що буде носити в собі характеристики країни виучуваної мови. Щодо навчальних текстів, то вони також будуть у формі діалогів, що містять ідіоетнічні характеристики носіїв англійської мови. Це значно скоротить час, необхідний для використання автентичних художніх фільмів та автентичних текстів на занятті з англійської мови, а правильно відібрані фрагменти дозволять оптимізувати процес навчання учнів англомовного говоріння. З цією метою слід визначитися з критеріями відбору як відео фрагментів так і навчальних текстів. Для цього ми проаналізували методичну літературу [80; 32] та з'ясували наступні критерії відбору відеофрагментів, а саме:

С. Е. Кіржнер [32] виокремила такі критерії відбору навчальних відеофрагментів:

- доступність;
- урахування тривалості відеофрагмента;
- баланс діалогічного і монологічного мовлення;
- прагматичність (йдеться про урахування композиційно-мовленнєвої форми);
- нормативність та відносна правильність;
- співвідношення слухової та візуальної інформації;
- реактивність;
- морально-правова наповненість [82, с. 69–70].

В свою чергу дослідниця Т. О. Яхнюк [80] керуючись принципом лексико-орієнтованого відбору, запропонувала такі критерії відбору відеофрагментів:

- соціокультурна орієнтованість інформації;
- тематична різноманітність змісту;
- стилістична диференціація мовного та мовленнєвого оформлення;
- естетична цінність.

П. Аркаріо [82] пропонує враховувати такі критерії при відборі:

- інтерес глядацької аудиторії;
- доречність змісту;
- довжина демонстрованого відрізка;
- незалежність відрізка;
- наявність/відсутність супровідних опор [82, с. 117].

Дослідниця О. В. Дождікова [17, с. 130] створила методику відбору культурологічного матеріалу базуючись на аналізі лінгвокультурологічного, лінгвокраїнознавчого та соціокультурного підходів до навчання іноземної мови за такими критеріями:

– критерії пізнавальної сфери (актуальність, загальнокультурна значимість, національно-культурна специфіка, врахування типовості фактів культури);

– критерії розвиваючої сфери (проблемність, емоційна забарвленість);

– критерії виховної сфери (загальнолюдська духовна цінність,

– різноманітність поглядів);

– критерії комунікативної сфери (врахування сфери спілкування, орієнтація на інтерпретацію художнього тексту, автентичність).

У свою чергу, Л. П. Голованчук [14, с. 149] виділяє критерії відбору навчальних текстів культурно-країнознавчого характеру, а саме:

- якісні (критерії змісту: автентичність, тематичність, лінгвосоціокультурної та країнознавча цінність, інформативність, естетична привабливість; мовні критерії: лексична, граматична та стилістична складність);

- кількісний критерій (адекватність обсягу текстового матеріалу);

- автентичність, врахування адресата відбору;

- інформативність;

- змістовність;

- тематичність.

Базуючись на дослідженнях Н. Ф. Бориско [9], Л. П. Смелякової [62; 63], О. В. Бирюк [6], дослідниця Н. В. Осадча [47; 48] розробила критерії відбору текстів на основі якісних та кількісних характеристик та виділила серед них:

- автентичність,

- тематичність,

- лінгвосоціокультурну цінність країнознавчого тексту,

- інформативність,

- естетичну привабливість,

- мовні критерії,
- адекватність обсягу текстового матеріалу.

Проаналізувавши критерії відбору культурно-країнознавчого матеріалу запропонованих дослідниками Н. В. Осадчою [47; 48], Л. П. Голованчуком [14], О. В. Дождіковою [17], ми визначилися із критеріями відбору навчального матеріалу для нашого дослідження у практичній частині, а саме: автентичності, тематичності і різноманітності змісту, лінгвосоціокультурної та країнознавчої цінності, жанрового різноманіття, мовні критерії, відповідності віковим особливостям учнів 6-х класів. Відповідно цим критеріям нами було обрано такі англomовні текстові матеріали, як: “Paddington and the Grand Tour”, “Charlie and the Chocolate factory”, “Alice’s Adventures in Wonderland”; а також нами була підібрана низка відеоматеріалів для успішного формування англomовної СК у процесі навчання ДМ в учнів 6-х класів, а саме: “The Lion King”, “Shrek”, “Shrek 2”, “Finding Nemo”, “Up”, “Inside Out”.

Відібрані нами навчальні матеріали сприяють засвоєнню учнями соціокультурної і країнознавчої інформації та є основою для створення підсистеми вправ для формування англomовної СК у процесі навчання ДМ в учнів 6-х класів. Опишемо процедуру відбору навчальних матеріалів відповідно до обраних у роботі критеріїв.

1. ***Критерій автентичності.*** Кожен із запропонованих навчальних матеріалів є автентичним та містить культурологічну, країнознавчу інформацію, яка дає можливість вивчати культуру іншого народу, особливості менталітету, що проявляється через мову цього народу.

Таблиця 2.1

Відображення принципу автентичності у відібраних навчальних текстах та відеофрагментах для їх використання у процесі формування СК під час навчання ДМ

Назва твору/фільму	Письменник/Режисер	Країна
<i>Paddington and the Grand Tour</i>	Michael Bond	 Великобританія мова оригіналу - англійська
<i>Charlie and the Chocolate factory</i>	Roald Dahl	 Великобританія мова оригіналу - англійська
<i>Alice's Adventures in Wonderland</i>	Lewis Carroll (the pseudonym of Charles Dodgson)	 Великобританія мова оригіналу - англійська
<i>The Lion King</i>	Don Hahn	 США мова оригіналу - англійська
<i>Shrek</i>	Andrew Adamson, Vicky Jenson, Aron Warner, John H. Williams, Jeffrey Katzenberg and others.	 США мова оригіналу - англійська
<i>Shrek 2</i>	Andrew Adamson, Kelly Asbury, Conrad Vernon, Aron Warner, David Lipman, John H. Williams and others.	 США мова оригіналу
<i>Finding Nemo</i>	Graham Walters	 США мова оригіналу
<i>Up</i>	Jonas Rivera	 США мова оригіналу
<i>Inside Out</i>	Jonas Rivera	 США мова оригіналу

2. **Критерій тематичності і різноманітності змісту.** При відборі навчального матеріалу кожний із запропонованих відеофрагментів та текстових уривків має відповідати тематиці чинної програми з англійської мови для учнів 6-х класів, а саме темам: “My Family and Friends”, “Food and Drinks”, “Sport and Games”, “Travelling”, “Great Britain: London”, “School Life”. Слід розширювати кругозір учнів, використовуючи тексти та відео, що знайомлять із соціокультурною інформацією різних тематичних блоків.

Кожний із запропонованих навчальних матеріалів відповідає тематиці чинної програми з англійської мови для учнів 6-х класів, що відображено у таблиці нижче.

Таблиця 2.2

Відображення критерію тематичності у відборі навчальних матеріалів як засобу формування англомовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення

Назва твору/фільму	Тематична направленість				
	“My Family and Friends”	“Food and Drinks”	“Sport and Games”	“Travelling” & “Great Britain: London”	“School Life”
<i>Paddington and the Grand Tour</i>	+			+	
<i>Charlie and the Chocolate factory</i>	+	+			
<i>Alice’s Adventures in Wonderland</i>	+			+	
<i>The Lion King</i>	+				
<i>Shrek</i>	+			+	
<i>Shrek 2</i>	+				
<i>Finding Nemo</i>	+			+	
<i>Up</i>	+				
<i>Inside Out</i>	+		+		+

3. Критерій лінгвосоціокультурної та країнознавчої цінності.

Лінгвосоціокультурна цінність країнознавчого матеріалу визначається його лінгвосоціокультурним потенціалом, який допомагає учням пізнавати іншу культуру. Відібрані навчальні матеріали мають містити інформацію про політичні та суспільні особливості життя англомовних країн, їх ідіоетнічні характеристики, такі як: манери та правила поведінки, ритуали, норми та табу.

4. Критерій жанрового різноманіття. З огляду на існування значної кількості писемних творів та відеоматеріалів різноманітних жанрів для формування англомовної СК у процесі навчання ДМ в учнів 6-х класів, ми

обрали твори та відеофрагменти різних жанрів, адже це дозволить учню при виконанні вправ ознайомлюватися з лінгвосоціокультурною інформацією, що представлена у них. В той же час це дозволить учню при виконанні вправ з використанням автентичних текстових матеріалів та відеоматеріалів створювати діалоги, де він зможе спробувати себе у різних ролях при створенні діалогу на різну тематику.

Запропоновані нами навчальні матеріали відповідають таким жанрам:

- книга “Paddington and the Grand Tour” – комедія, фентезі;
- книга “Charlie and the Chocolate factory” – повість;
- книга “Alice’s Adventures in Wonderland” – казка, оповідання в жанрі абсурд;
- мультфільм “The Lion King” – мюзикл, драма, пригодницький, сімейний;
- мультфільм “Shrek” – комедія, фентезі, пригодницький;
- мультфільм “Shrek 2” – комедія, фентезі, пригодницький;
- мультфільм “Finding Nemo” – драма, комедія, пригодницький;
- мультфільм “Up” – комедія, драма, пригодницький, сімейний;
- мультфільм “Inside Out” – комедія, сімейний, драма.

5. **Мовні критерії.** У процесі відбору текстів соціокультурного характеру необхідно враховувати граматичну, лексичну і стилістичну складність матеріалу, що має відповідати рівню знань учнів. Адекватне розуміння тексту та успішне вилучення лінгвосоціокультурної інформації забезпечується дешифруванням знайомих і незнайомих ЛО, розпізнанням граматичних структур і сприйняттям стилістичної забарвленості тексту.

6. **Критерій відповідності віковим особливостям учнів 6-х класів.** Кожний обраний навчальний матеріал відповідає віковим особливостям учнів 6 - х класів, де порушуються проблематика / теми, що цікавлять дітей 11-12 років.

Таким чином, ми конкретизували критерії, які мають бути враховані у процесі відбору фольклорного матеріалу для формування англomовної СК у процесі навчання ДМ, на основі яких нами буде розроблена підсистема вправ для формування англomовної формування англomовної СК у процесі навчання ДМ в учнів 6-х класів ЗЗСО.

Наступним вважаємо необхідним розглянути етапи формування англomовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення в учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти.

2.3. Етапи формування англomовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення в учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти

Оскільки соціальна компетентність є складовою лінгвосоціокультурної компетенції, а вона в свою чергу є складовою іншомовної комунікативної компетентності, а отже і складовою кожної мовленнєвої і мовної компетентності, то її формування відбувається інтегровано і комплексно з формуванням цих компетентностей.

З огляду на це не існує універсальних етапів для формування і вдосконалення соціальної компетентності. У нашому випадку ми розглядаємо формування соціальної компетентності у процесі навчання іншої іншомовної компетентності – у діалогічному мовленні.

Тому розглянемо етапи формування іншомовної компетентності в діалогічному мовленні.

Формування іншомовної компетентності в діалогічному мовленні можна здійснювати двома шляхами:

- «згори вниз» - навчання діалогічного мовлення розпочинається зі слухання діалогу-зразка;
- «знизу вгору» - навчання діалогічного мовлення здійснюється шляхом надання елементів діалогу(реплік, діалогічних едностей) для

подальшої самостійної побудови власного діалогу спираючись на запропоновану вчителем комунікативну ситуацію, що не виключає прослуховування діалогів-зразків [40, с. 318].

Обидва підходи є можливими, але ми розглядаємо перший підхід, а саме того, де навчання ДМ розпочинається зі слухання діалогу-зразка. Таким чином, оволодіння іншомовною компетентністю в ДМ складається з чотирьох етапів, але ще є і нульовий: 0) презентація діалогу-зразка, 1) етап реплікування, 2) етап оволодіння ДЄ різних типів, 3) етап оволодіння учнів мікродіалогів та 4) етап створення діалогів різних функціональних типів.

Отже розглянемо кожний з етапів детальніше.

Етап 0. Презентація діалогу-зразка

Робота з діалогом-зразком орієнтована на оволодіння зразками-виразами іноземною мовою, тренування комунікативної взаємодії учнів, оперування мовним матеріалом у діалогічному мовленні, виконання різних трансформацій з текстом діалогу, а також на формування навичок і вмінь складання діалогу за зразком. На даному етапі учень усвідомлює і звертає увагу на найважливіші відмінності між звичаями, звичками, правилами поведінки, цінностями та ідеалами, характерними для власної спільноти та країни виучуваної ІМ (в нашому випадку – англійської).

Робота з діалогом-зразком може бути запропонована у такі вправах:

- Прослухайте діалог без тексту з попередніми орієнтирами (запитання за змістом, правдивими й неправдивими твердженнями, ключовими словами).
- Прослухайте діалог, використовуючи візуальну опору.
- Прослухайте окремі репліки для відпрацювання правильної вимови та інтонації і прочитайте діалог.
- Прочитайте діалог за ролями.
- Заповніть порожні місця у репліках діалогу, на базі прослуханого аудіозапису.

- Продивіться відео та розкрийте дужки в репліках діалогу на роздатковому матеріалі.

Типи вправ характерні для цього етапу: рецептивні немовленнєві чи мінімальні мовленнєві дії.

На цьому етапі формування компетентності в ДМ використовуються наступні прийоми подачі тексту:

- текст-зразок,
- scrambled story,
- gapped text,
- mistakes search,
- matching,
- true/false statements.

Етап 1. Навчання реплікування

Відомо, що діалогічна єдність складається з реплік, які в свою чергу включають ініціацію та репродукцію. Репліка - це невід'ємний першоелемент будь-якого діалогу. Вони бувають різної протяжності – від однієї до кількох фраз. У діалозі репліки тісно пов'язані одна з одною за своїми комунікативними функціями, структурно та інтонаційно. Варто зауважити, що найтісніший зв'язок існує між сусідніми репліками.

За висловом В.Л Скалкіна [60 , с. 233], учнів насамперед необхідно навчити «реплікування», тобто швидко й адекватно реагувати своєю реплікою на репліку вчителя, а також продукувати ініціативні репліки за зразком вчителя. Отже, таким чином репліка учня разом з реплікою вчителя буде створювати діалогічну єдність певного типу.

Метою цього етапу є навчити учнів вмінню швидкого і адекватного реагування на ініціативну репліку. Також учні повинні оволодіти типовими формами мовленнєвого етикету, національно специфічними правилами і нормами спілкування та моделями спілкування, релевантними для їх вікової та соціальної групи.

Завдання даного етапу є наступні:

- 1) забезпечити володінням найбільш вживаними репліками (питальними, стверджувальними та заперечними);
- 2) забезпечити володінням елементарних емоційно-оцінюючих реплік.

Типами вправ, що є характерними для даного етапу є зазвичай умовно-комунікативні репродуктивні на:

- 1) імітацію,
- 2) підстановку,
- 3) трансформацію,
- 4) відповіді на питання,
- 5) повідомлення,
- 6) запит інформації,
- 7) спонукання.

Опорою для учня може являтися мовлення вчителя, уривки якого він відтворює, або ж матеріал вправ, що виконуються у режимі вчитель-учень, учень-вчитель.

Під час навчання реплікування важливо поступово збільшувати обсяг репліки учня — від однієї до двох-трьох фраз. Таким чином, коли учні засвоять репліку-реакцію та ініціативну репліку певної діалогічної єдності, можна переходити до наступного етапу формування навичок і вмінь ДМ – оволодіння певними ДЄ.

Етап 2. Оволодіння ДЄ певних типів

Відомо, що одиницею діалогу є діалогічна єдність [44, с.149], що становить собою декілька реплік, що належать різним співрозмовникам й утворюють органічне ціле в змістовному і структурному відношенні. Тільки в сукупності вони представляють собою закінчене елементарне висловлювання [53, с.130]. Виділяють константні та мобільні(ті, що здатні переходити одне в інше) діалогічні єдності.

Метою даного етапу є навчити учня самостійно використовувати різні типи ДЄ, а також використовувати міміку і жести, характерні для країни виучуваної ІМ.

На даному етапі учасниками спілкування є самі учні, а вчитель лише дає їм певне комунікативне завдання, в якому описується комунікативна ситуація і вказуються ролі для учнів.

Важливим є те, що перша репліка діалогічної єдності завжди є ініціативною, тому її ще називають реплікою-спонуканням або керуючою реплікою. Друга ж репліка може бути або повністю реактивною (або реплікою-реакцією), або реактивно-ініціативною, тобто містити реакцію на висловлювання ініціатора і спонукання співрозмовника до наступного висловлювання. Вважаємо належним навести приклади реактивної та реактивно-ініціативної реплік.

Приклад 1 (реактивна репліка-відповідь).

P1: Men are to pay the bill for girls. Don't you think so?

P2: I'd rather agree.

Приклад 2 (реактивно-ініціативна репліка-відповідь).

P1: I'm going to leave this country and live abroad. Because this country is doomed to suffer from financial crisis in the next few years. Will you join me?

P2: No, I won't. To my mind everything is in our hands. Only devoted residents can raise the financial situation of the country. I think you should change your citizenship too.

У наведених прикладах першою реплікою ДЄ є ініціативною, друга репліка у прикладі 1 – реактивна (тут розмова може і зупинитися), а у прикладі 2 вона реактивно-ініціативна, адже спочатку йде реакція (відповідь на запитання), а потім спонукання (пропозиція), тобто розмова продовжується.

Типи вправ характерні для даного етапу: умовно-комунікативні рецептивно-продуктивні на обмін репліками (імітаційні, на підстановку, трансформаційні, відповідь на питання, повідомлення, запит інформації,

спонукання до дії), що виконуються у режимах роботи учень 1 – учень 2, а також робота зі зміною партнерів (пари, шеренги що рухаються, карусель, натовп). Опори при цьому можуть бути штучні вербальні і невербальні.

Етап 3. Оволодіння учнів мікродіалогом

На даному етапі учні переходять до мікродіалогів. Мінідіалог вважається засобом вираження основних комунікативних намірів співрозмовників. Він є імпліцитною структурною основою розгорнутого діалогу і включає взаємопов'язані ланцюжки ДЄ, які ще називають діалогічним цілим. Важливою ознакою мікродіалогу є те, що він відрізняється від діалогічної єдності не лише обсягом, але й своєю відносною завершеністю.

Мета вправ даного етапу – навчити учнів об'єднувати набуті діалогічні єдності у мікродіалоги у відповідності до комунікативної ситуації. А також адекватно поводитися в заданій КС, демонструючи мовленнєву поведінку, характерну для носіїв мови, вдало підтримуючи бесіду при цьому не даючи їй зупинитися після першого обміну репліками..

На цьому етапі учні виконують умовно-комунікативні, комунікативні (репродуктивні, продуктивні) вправи з використанням штучних змішаних опор, таких як таблиця на підстановку, структурно-мовленнєва схема мікродіалогу або функціональна схема мікродіалогу, комікси.

Н. П. Грачова, Ф. С. Ісхакова [28, с.55] вважають доцільним на цьому етапі впроваджувати використання таблиць, схем та зразків зі словосполученнями, які допомагають і полегшують процес створення діалогічної єдності учнями. Згадані дослідницями зразки можуть бути написані на дошці, проте краще створити таблиці для зручного використання їх на уроці у разі необхідності.

Слід зауважити, що у процесі формування англомовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення важливу роль грають «ready-made» мовленнєві одиниці або кліше, серед яких уже зазначені формули привітань, поздоровлень, прощання, перепрошення, висловлення

вдячності тощо. Вони відображають емоційний стан співрозмовників, їх відношення до теми розмови, допомагають створити приязну атмосферу між комунікантами. Тому на уроках, метою яких є формування англomовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення доцільно використовувати таблиці з готовими кліше (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Зразки мовленнєвих кліше

<p style="text-align: center;">Приклади згоди</p>	<p>Exactly! That is true! Of course! Oh, yes! I am with you! Yes, you are right! I think so. Certainly! I agree with you. Me too! I totally agree! You are right!</p>
<p style="text-align: center;">Приклади невпевненості</p>	<p>Do you really mean it? That is partly true, but... That is true, but... Yes, OK, but perhaps... I accept what you are saying, but... To some extent, I agree with you, but...</p>
<p style="text-align: center;">Приклади незгоди</p>	<p>That is different! I am sorry, but I beg to differ. I don't agree with you. I don't think so. I totally disagree. I am of different opinion. I cannot share this view.</p>

Використання подібних таблиць сприяє унеможливленню або ж зменшенню ймовірних помилок, що дозволяє зробити діалогічну єдність емоційною. Використання саме штучних опор на цьому етапі допомагає учням орієнтуватися у тому, що саме їм потрібно висловити. В кінці роботи можуть бути невербальні опори (серія картинок, слайди, німе кіно). Перелічені вправи виконуються у режимі роботи учень – учень. При цьому важливим є змінювати мовленнєвих партнерів!

Етап 4. Складання власних діалогів різних функціональних типів

Власне діалог (розгорнутий діалог) складається із двох-трьох мінідіалогів.

Мета вправ заключного, четвертого етапу – навчити учнів створювати діалоги різних функціональних типів на основі комунікативної ситуації, обсяг яких відповідає вимогам чинної програми для відповідного класу і типу школи, на основі створеної учителем/описаної в підручнику КС [44, с.158].

На даному етапі учні мають навчитись спілкуватись просто, але ефективно, використовуючи загальноживані фрази та дотримуючись загальноприйнятих норм комунікативної поведінки, характерної для країни виучуваної мови.

Учні виконують умовно-комунікативні, комунікативні, рецептивно-(ре)продуктивні, продуктивні вправи, як і на попередньому етапі, однак тепер вони використовують як штучні вербальні, змішані, невербальні так і природні опори. До них належать, наприклад:

- штучні вербальні (текст-зразок, gapped conversation),
- змішані (логічні та структурні схеми, інтелект-карти, mapped dialogue),
- невербальні (відео без звуку, серія фото чи картинок – jigsaw pictures, finding deviations, conversation map),
- природні опори (карти, плани міст, малюнки, афіші, програмки, розклади, рецепти, об'яви, статті в журналах і т.п.).

З використанням цих опор учні мають навчитись створювати власні діалог-розпитування, діалог-домовленість, діалог-обмін враженнями та діалог-обговорення. Використання природних опор дозволяє успішно створити комунікативну ситуацію, наближену до реальної, та спонукати учнів до говоріння.

Режими роботи можуть варіюватися від «учень 1 – учень 2» до «учень – мікрогрупа». Важливим є також змінювати мовленнєвих партнерів.

Залежно від провідної комунікативної функції, яку виконує той чи інший діалог, розрізняють чотири функціональні типи діалогів: діалог-розпитування, діалог-домовленість, діалог-обмін враженнями думками, діалог-обговорення/дискусія. Розглянемо функціональні типи діалогів детальніше[40, с. 316].

Діалог-розпитування може бути одностороннім або двостороннім. В односторонньому діалозі-розпитуванні ініціатива запитувати інформацію належить тільки одному партнеру. Двосторонній діалог-розпитування розвиває ініціативність обох партнерів, характерну для природного спілкування, тому що ініціатива запитувати інформацію належить обом партнерам.

Діалог-домовленість використовується при вирішенні співрозмовниками питання про плани та наміри. Передбачається, що вже на першому році навчання іноземної мови учні повинні оволодіти вмінням вести діалог-домовленість, після чого здійснюється навчання змішаного типу діалогу: розпитування-домовленості.

Наступним за складністю є *діалог-обмін* враженнями і думками. Співрозмовники висловлюють свою точку зору про предмети, події або явища, наводять аргументи для доказу, погоджуються з точкою зору партнера або спростовують її. Ініціатива ведення бесіди є двосторонньою.

Діалог-обговорення (дискусія) є найскладнішим для оволодіння під час якого співрозмовники прагнуть виробити якийсь рішення, дійти певних висновків, переконати один одного в чомусь.

Розглянемо вимоги до базового рівня володіння іноземною мовою, який передбачає опанування учнями такими типами діалогу:

- 1) діалог-розпитування;
- 2) діалог-домовленість;
- 3) діалог-обмін думками, повідомленнями.

У результаті учні мають навчитися виконувати такі мовленнєві завдання для ведення діалогів згаданих типів:

1) для ведення діалогу-розпитування:

- запитувати і повідомляти інформацію з позиції того, хто відповідає, і навпаки;

- цілеспрямовано запитувати інформацію в односторонньому порядку за допомогою запитань: Хто? Що? Де? Куди? Коли? тощо.

2) для ведення діалогу-домовленості:

- звернутися з проханням, висловити готовність/відмову його виконати:

- висловити пропозицію і погодитися/не погодитися з нею;

- запросити до дії/взаємодії і погодитися/не погодитися взяти в ній участь:

- домовитися про певні спільні дії.

3) для ведення діалогу-обміну думками, повідомленнями:

- вислухати думку/повідомлення співрозмовника і погодитися/не погодитися з ним;

- висловити свою точку зору, обґрунтувати її, щоб переконати співрозмовника;

- висловити сумнів, невпевненість;

- висловити схвалення/несхвалення, осуд [40, с.154].

Представимо процес формування соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення в учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти за допомогою моделі в таблиці (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Мета вправи	Тип вправи	Приєм
1. Представити діалог-зразок	Умовно-комунікативні, рецептивні.	Прийоми подачі тексту: <ul style="list-style-type: none"> • текст-зразок, • scrambled story, • gapped text,

		<ul style="list-style-type: none"> • mistakes search, • matching, • true/false statements.
2. Реплікування	Умовно-комунікативні, репродуктивні.	<ul style="list-style-type: none"> • бесіда(фронтальна, в групах і в парах) – робота з ДЄ,
3. Об'єднання ДЄ певних типів	Умовно-комунікативні, комунікативні (репродуктивні, продуктивні) вправи.	<ul style="list-style-type: none"> • підстанівка, • з'єднання, • поширення, • рольові ігри.
4. Оволодіння учнями мікродіалогів	Умовно-комунікативні, комунікативні (репродуктивні, продуктивні) вправи з використанням штучних змішаних опор	<ul style="list-style-type: none"> • бесіда - поєднання одноструктурних і різноструктурних мовленнєвих зразків.
5. Складання власних діалогів різних функціональних типів	Умовно-комунікативні, комунікативні, рецептивно-(ре)продуктивні, продуктивні вправи	<ul style="list-style-type: none"> • бесіда заданого типу діалогу зі штучними чи звичайними опорами, • проектна робота, • рольові ігри.

Отже, зазвичай робота з діалогом проводиться у чотири етапи (плюс нульовий), що відображено у таблиці.

Таким чином, формування англійської соціальної компетентності в діалогічному мовленні має відбуватися на п'яти взаємопов'язаних етапах: 0) презентація діалогу-зразка; 1) реплікування; 2) етап ДЄ певного типу; 3) етап формування вмінь ДМ на рівні мікродіалогу; 4) етап формування вмінь ДМ на рівні діалогу.

Висновки до розділу 2

У другому розділі розглянуто ряд теоретичних питань щодо відбору навчального матеріалу для формування англійської соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти. Систематизовано принципи та критерії

відбору автентичних навчальних матеріалів, на основі яких були відібрані тексти та відеофільми для практичної частини роботи.

1. Проаналізовано принципи відбору навчального матеріалу для формування англомовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти. Виокремлено такі принципи, як: принцип автентичності, принцип соціокультурної цінності, принцип посильності та доступності навчального текстового матеріалу, принцип врахування вікових особливостей, що базуються на класифікації принципів відбору автентичних матеріалів Л. П. Смелякової.

2. Визначено критерії відбору навчального матеріалу, а саме: критерій автентичності, критерій тематичності і різноманітності змісту, критерій лінгвосоціокультурної та країнознавчої цінності, критерій жанрового різноманіття, критерій адекватності обсягу текстового матеріалу, мовні критерії, критерій відповідності віковим особливостям учнів, що дозволяє розробити підсистему вправ для формування англомовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів.

3. Уточнено основні етапи формування англомовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів, а саме:

0) Етап - презентація діалогу-зразка, який містить переважно некомунікативні, умовно-комунікативні рецептивні вправи. Цей етап направлений на те, щоб навчити учня усвідомлювати і звертати увагу на найважливіші відмінності між звичаями, звичками, правилами поведінки, цінностями та ідеалами, характерними для власної спільноти та країни виучуваної ІМ.

1) Етап 1 - реплікування, який містить некомунікативні, умовно-комунікативні репродуктивні вправи, метою якого є навчити учнів швидко й адекватно реагувати на подану вчителем/диктором репліку, а також

продувати ініціативну репліку. Учень на цьому етапі має ознайомитись з типовими формулами мовленнєвого етикету носіїв мови.

2) Етап 2 – оволодіння ДЄ певного типу, який містить некомунікативні, умовно-комунікативні репродуктивні вправи, що застосовуються для того аби навчити учнів самостійно вживати різні види ДЄ.

3) Етап 3 – об'єднання ДЄ в мікромонолог за заданою вчителем КС, який містить, умовно-комунікативні репродуктивні і продуктивні вправи. Цей етап направлений навчити учнів адекватно поводитися у комунікативних ситуаціях, демонструючи мовленнєву поведінку, характерну для носіїв мови.

4) Етап 4 – висловлення учнів на рівні тексту-діалогу різних типів, який містить комунікативні продуктивні вправи, направлені на створення учнями власних діалогів без будь-яких опор, при цьому спілкуватися просто, але ефективно, використовуючи загальноповживані вирази та дотримуючись загальноприйнятих норм комунікативної поведінки.

4. Розглянуті теоретичні питання дали змогу відібрати навчальні матеріали, які у третьому розділі стануть основою для створення підсистеми вправ для формування в учнів англомовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти.

РОЗДІЛ 3

ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В УЧНІВ 6-Х КЛАСІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

3.1. Підсистема вправ для формування англомовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення в учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти

Теоретичні засади розглянуті у попередніх розділах, а також здійснення відбору критеріїв та принципів навчального матеріалу та безпосередній його відбір, дають підставу, розробити підсистему вправ для формування англомовної СК у процесі навчання діалогічного мовлення в учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти. Вважаємо, що ефективність формування СК під час навчання діалогічного мовлення учнів досягається саме завдяки використанню впорядкованої підсистеми вправ.

Беручи до уваги розглянуті раніше етапи формування англомовної СК у процесі навчання діалогічного мовлення, розробимо підсистему вправ для формування англомовної СК у процесі навчання діалогічного мовлення в учнів 6 - х класів ЗЗСО на матеріалі таких творів, як *“Paddington and the Grand Tour”*, *“Charlie and the Chocolate factory”*, *“Alice’s Adventures in Wonderland”* які, згідно чинної Програми та принципів інтегрованого вивчення іноземних мов разом із іншими дисциплінами, вивчаються у 5-6 класах на заняттях із зарубіжної літератури (Додаток Б). А також на матеріалі автентичних мультфільмів *“Shreck”*, *“Shrek 2”*, *“The Lion King”*, *“Inside Out”*, *“Finding Nemo”* and *“Up”*.

У роботі розроблено підсистему вправ відповідно до таких етапів формування англомовної СК у процесі навчання діалогічного мовлення, як:

0) етап презентації діалогу-зразку (етап ознайомлення зі зразками-виразами іноземною мовою, тренування комунікативної взаємодії учнів, оперування мовним матеріалом у діалогічному мовленні, виконання різних трансформацій з текстом діалогу, а також на формування навичок і вмінь складання діалогу за зразком);

1) етап реплікування (етап швидкого і адекватного реагування на ініціативну репліку; оволодіння типовими формами мовленнєвого етикету, національно специфічними правилами і нормами спілкування та моделями спілкування, релевантними для їх вікової та соціальної групи);

2) етап оволодіння ДЄ певних типів (власне використання різних типів ДЄ, а також використання міміки і жестів, що характерні для країни виучуваної ІМ);

3) етап оволодіння мікродіалогом (об'єднання діалогічних єдностей у мікродіалоги у відповідності до комунікативної ситуації; а також розвиток умінь адекватно поводитися в заданих КС, демонструючи мовленнєву поведінку, характерну для носіїв іноземної мови);

4) етап складання власних діалогів різних функціональних типів (етап створювання власних діалогів різних функціональних типів на основі комунікативної ситуації; учні мають навчитись спілкуватись просто, але ефективно, використовуючи загальноживані фрази та дотримуючись загальноприйнятих норм комунікативної поведінки, характерної для країни виучуваної мови).

Так, на етапі презентації діалогу-зразку формування англосовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення в учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти відбувається ознайомлення зі зразками-виразами іноземною мовою, тренування комунікативної взаємодії учнів, оперування мовним матеріалом у діалогічному мовленні, виконання різних трансформацій з текстом діалогу, а також на усвідомлення учнів і звертання уваги на найважливіші відмінності між звичаями, звичками,

правилами поведження, цінностями та ідеалами, характерними для власної спільноти та країни виучуваної ІМ. Метою цього етапу є введення учнів до іноземної атмосфери, аналіз мовних, мовленнєвих, смислових та соціальних труднощів тексту, що включає рецептивні та немовленнєві чи мінімальні мовленнєві дії, що здійснюються при виконанні умовно-комунікативних, рецептивних вправ.

Представимо приклади вправ **етапу презентації діалогу-зразку**.

Вправа 1. Тип: некомунікативна, рецептивна Мета: ознайомлення зі зразками-виразами іноземною мовою; розвиток уміння звертати увагу на правила поведження, цінності та ідеалами, характерними для власної спільноти та країни виучуваної ІМ. Режим виконання: фронтальний. Вид контролю: з боку вчителя.

Інструкція: Mr Gruber and Paddington decided to have a London tour. But, unfortunately there was no booklet for Paddington. Read the scrambled dialogue between the instructor and Paddington below and put the lines into the correct order.

1) “Perhaps I can interest you in one of these booklets telling you all about the trip.”- said the inspector. “It comes in lots of different languages”.

2) “Peruvian?!” – repeated the man. “I’m afraid we don’t get much call for that.”

3) “Thank you very much!” – he said. He was most impressed: “I’d like one in Peruvian, please.”

4) “You don’t have much call for it? Everybody speaks it in the Darkest Peru!”

5) “You don’t get much call for it?” exclaimed Paddington. “Everybody speaks it in Darkest Peru. You don’t have to call out.” He gave the man a hard stare.

6) “Wait here,” - said the inspector nervously. “I’ll see what I can do.”

Вправа 2. Тип: некомунікативна рецептивна Мета: оволодіння зразками-виразами іноземною мовою; а **також** ознайомлення учнів зі специфікою поведінки в ресторані. Режим виконання: фронтальний. Вид контролю: з боку вчителя.

Інструкція: Read the dialogue about British meals between the waiter and a guest at a restaurant (Додаток В). Guess whether the statements below are truth (T) or false (F).

- 1) ___ A guest is from North America.
- 2) ___ A waiter recommended a customer stewed vegetables.
- 3) ___ A customer did not like the British cuisine.
- 4) ___ A customer had chosen an orange fresh but not a lemon tea.

5) ____ A customer gave some tips for a waiter for good service.

Вправа 3. Тип: некомунікативна, репродуктивна. Мета: формування навичок і вмінь складання діалогу за зразком при цьому звертаючи увагу учнів на специфічні ознаки правил поведження та цінностей, характерних для країни виучуваної ІМ. Режим виконання: індивідуальний. Вид контролю: з боку вчителя.

Інструкція: Read the talk between Willy Wonka and the visitors of his factory. Pay attention to Mr. Wonka's politeness and welcoming to his guests. Underline the phrases of welcoming the guests used by Mr Wonka. (Додаток Г)

Вправа 4. Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна. Мета: формування навичок і вмінь складання діалогу за зразком при цьому звертаючи увагу учнів на специфічні ознаки правил поведження та цінностей, характерних для країни виучуваної ІМ. Режим виконання: робота в парах. Вид контролю: з боку вчителя.

Інструкція: Read the dialogue between the two friends from Canada. There is a great film festival in autumn there. Pay attention to the phrases of agreeing and disagreeing. Try to roleplay it.

- Hello Ursula! How are you doing?
- Hi, Mike! I am well.
- Do you like going to the cinema?
- Well, I am a cinema-goer, you know?
- Really? How often do you go to the cinema?
- It depends. Actually every weekend! By the way, what genres of films do you prefer to watch?
- I prefer horror films! They are usually exciting and breathtaking! Do you agree with me? What do you like to watch?
- Actually, I feel different. To my mind horrors are meaningless! I adore science fiction and documentaries! All in all, they are informative!

- You know, today there is a good comedy film with Jim Carrey on!
- Would you like to join me?
- Yes, sure! Comedy film are relaxing and funny! That is a great idea!
- How about going to the café after it?
- Sounds good!
- Excellent! I'll call you then!
- Bye!

Розглянемо приклади вправ **етапу реплікування** для формування англomовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення в учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти. На даному етапі відбувається оволодіння учнями найбільш вживаними репліками (питальними, стверджувальними та заперечними) та забезпечення оволодіння учнями елементарними емоційно-оцінюючими репліками у конкретних ситуаціях спілкування тощо. Метою цього етапу є розвивати в учнів учнів уміння швидкого й адекватного реагування на ініціативну репліку. Також на цьому етапі учні повинні оволодіти типовими формами мовленнєвого етикету, національно специфічними правилами і нормами спілкування та моделями спілкування, релевантними для їх вікової та соціальної групи. Прикладом-опорою для учня може являтися: мовлення вчителя, уривки якого він відтворює, або ж матеріал вправ. Даний етап включає некомунікативні ігри, умовно-комунікативні, репродуктивні вправи, що виконуються у режимах роботи: вчитель – учень, учень – вчитель.

Вправа 5. Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна Мета: навчити учнів швидко й адекватно реагувати на подану репліку та продукувати у відповідь ініціативну репліку, а також забезпечити оволодіння учнями типовими формами мовленнєвого етикету, національно специфічними правилами і нормами спілкування та моделями спілкування, релевантними для їх вікової та соціальної групи Режим виконання: вчитель - учень. Вид контролю: з боку вчителя.

Інструкція: British people are known for their good timekeeping and being late is considered rude by many. Of course, it happens when coming late is completely out of your hands but it's important to apologize wholeheartedly. Let us consider which phrases are used to apologize for being late.

- *I'm so sorry that I'm late, ...*
- *I'm terribly sorry for being late, but ...*
- *I am sorry for keeping you waiting for such a long time, but ...*
- *Please forgive me for being so late, ...*
- *I must apologise for arriving late, ...*
- *I apologise wholeheartedly for not being on time, ...*
- *Please accept my apology for being late, ...*

Now let's imagine that you've been late for your friend's birthday. In what way would you apologize? Use the phrases we've just worked with. I would be the first!

T. I'm so sorry that I'm late, my alarm didn't go off.

P 1. I'm terribly sorry for being late, but I missed my bus at morning.

P 2. I have to apologise for arriving late, but I forgot what time the party was going to be started

Вправа 5 - імітаційна вправа, її можна виконувати в режимі «учитель-учень», «учень-учень» і також в режимі «учитель-клас», «фонограма-клас».

Вправа 6. Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна. Мета: навчити учнів швидко реагувати на репліку співрозмовника та продукувати власну; а також забезпечити учнів знаннями соціальних умовностей представників виучуваної мови, а саме: особливості завершення бесіди. Режим виконання: в парах, в групах. Вид контролю: з боку вчителя.

Інструкція: We continue talking about good manners. It is well known that it is very important to start and to finish a conversation politely so that your talk with this person was not the last one. Here are some phrases how to finish a talk. Decide which of them are formal and which are for the talk with a friend.

- *Bye!*
- *Goodbye!*
- *See you later!*
- *See you soon!*
- *Have a nice day!*
- *I look forward to our next meeting!*
- *Talk to you later!*
- *I must be going!*
- *Until Monday!*
- *It was nice seeing you!*

Now match the situations and the farewells they suit best. Follow the example:

- Dear Mr Chapkis, thank you for inviting me to this event. The information I listened to will definitely change my life!	- <i>I look forward to our next meeting! See you soon!</i>
- Please call me later, Charlie, I'm taking a bath now!	- <i>Talk to you later!</i>
- All in all, I'm pleased to hold such complicated but still breathtaking debates.	- <i>Have a nice day!</i>
- Well, I will follow your advice, John! Thank you so much!	- <i>Bye!</i>
- I'm so glad to have a chance to catch up with you here on the street to my work, Sue!	- <i>It was nice seeing you!</i>

Вправа 7. Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна. Мета: навчити учнів швидко, адекватно реагувати на подану вчителем репліку, а також продукувати ініціативну репліку; оволодіти типовими формулами мовленнєвого етикету при згоді та незгоді. Режим виконання: учень-учитель. Вид контролю: з боку вчителя.

Інструкція: We continue talking about spending our time with friends. Imagine that I am your foreign friend from Canada. We are having a movie festival this autumn. You've promised to visit me and we are planning what films we would watch there. Agree with me and say that you like this too. You can use our table of agreeing and disagreeing. (Додаток Д)

T: I like watching horror films. They are really breathtaking!

P: Certainly! I like watching horror films too.

Now disagree with me and say what you really prefer to watch.

T: I prefer to watch horror films. They are really breathtaking!

P: I am sorry, but I beg to differ. I prefer to watch comedy films.

Розглянемо вправи етапу оволодіння ДЄ певних типів для формування англомовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення в учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти, метою якого є навчити учнів самостійно вживати різні види діалогічної єдності а також навчити учні моделі спілкування, що характерна їх віковій та соціальній групі, при цьому використовуючи міміку та жести, характерну для носів виучуваної мови. Для досягнення мети даного етапу нами були розроблені умовно-комунікативні рецептивно-продуктивні вправи на обмін репліками (імітаційні на підстановку, трансформаційні, відповідь на запитання, повідомлення, запит інформації, спонукання до дії). Основні режими роботи – «учень – учень» а також можлива зміна партнерів (пари, шеренги, що рухаються, натовп тощо). Опори при цьому можуть бути штучні вербальні і невербальні. Слід зазначити, що на цьому етапі кожному учню в парі необхідно давати можливість вжити як реактивну, так і ініціативну репліку.

Вправа 8. Тип: умовно-комунікативна рецептивно-продуктивна. Мета: навчити учнів обмінюватися репліками, використовуючи опору; оволодіти типовими формулами мовленнєвого етикету при згоді та незгоді. Режим виконання: учень-учень. Вид контролю: з боку вчителя.

Інструкція: Imagine that your partner is a foreign friend from Canada. They are having a movie festival this autumn. You've promised to visit him/her and you are planning what films you would watch there. P1 – you adore comedies. P2 – you hate comedies, ask your friend to watch a science fiction film. Use the adjectives from the table below to convince your partner.

Great	Interesting	Enjoyable
Exciting	Awful	Relaxing
Breathtaking	Boring	Stupid
Informative	Thought-provoking	Meaningless

P1 – I prefer watching comedy films because they are exciting and enjoyable.

P2 – I do not like watching comedy films. I think they are meaningless and stupid. Let us better watch a science fiction film. It is at least thought-provoking and informative.

Вправа 9. Тип: умовно-комунікативна рецептивно-продуктивна. Мета: навчити учнів обмінюватися репліками, використовуючи опору; оволодіти типовими формулами мовленнєвого етикету при згоді та незгоді. Режим виконання: учень-учень. Вид контролю: з боку вчителя.

Інструкція: Work in twos. P1 – you are from Ukraine and have a foreign friend from Britain. You consider his willing to go to the theatre to be boring. Besides you are hungry. Refuse him, and advise to go to a restaurant. Be polite! Remember the peculiarities of his national character. P2 – you want your friend from Ukraine to show some theatres and operas. You are so interested in such things. Use following table of refusing phrases:

I appreciate the offer, but

...

It's a great offer, but ...

That would be nice. But let us do it next time?

I'd like to, but ____ (reason).

Sounds good/ nice/ great! But let's rather ...

That's a good idea. But before doing it let's ...

P1: Oh, Tom! For the God sake, can we visit a museum, a gallery or a theatre? I'm fond of them. It's really breathtaking to watch a spectacle.

P2: It's a great offer, Jack. But before doing it let's go to some restaurant! I'm so hungry that I could eat a horse. By the way I've not show you the peculiarities

of the Ukrainian cuisine yet. It's a good opportunity to do it right now. Please can we postpone our walk to the theatre?

Вправа 10. Тип: умовно-комунікативна репродуктивна. Мета: навчити учнів самостійно вживати різні види ДС; сформувати соціальні навички учнів направляти бесіду. Режим виконання: учень-учень. Вид контролю: з боку вчителя.

Інструкція: Work in twos. P1: You are from Britain. Ask your friend from Ukraine about his ordinary breakfast, dinner and supper. Then tell him yours. P2: You are from Ukraine tell your foreign friend about your ordinary breakfast, dinner and supper. Ask him to tell you the same. Follow the model below:

- What do you prefer to eat for breakfast?
- I prefer to eat... for breakfast.
- What do you usually eat for dinner?
- I usually eat ... for dinner.
- What your ordinary supper consists of?
- My ordinary supper consists of...

Метою етапу оволодіння учнів мікродіалогом під час формування англomовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення в учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти є навчити учнів об'єднувати засвоєні ними діалогічні одиниці у мікродіалоги згідно з запропонованим їм навчальними комунікативними ситуаціями. При цьому навчити учнів адекватно поводитися в заданій КС, демонструючи мовленнєву поведінку, характерну для носіїв мови, вдало підтримуючи бесіду при цьому не даючи їй зупинитися після першого обміну репліками. До цього етапу входять рецептивно-продуктивні комунікативні вправи нижчого рівня, які допускають використання штучно створених вербальних опор. Перед виконанням вправ даного етапу доцільно дати подивитися учням уривок з фільму з мікродіалогом - зразком. До даного етапу нами були віднесені

умовно-комунікативні, комунікативні (репродуктивні та продуктивні) вправи з використанням штучних змішаних опор(таблиці на підстановку, структурно-мовленнєві схеми мікродіалогу або функціональна схема).

Представимо приклади вправ етапу оволодіння учнями мікродіалогом.

Вправа 11. Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна. Мета: навчити учнів адекватно поводитися в заданій КС, демонструючи мовленнєву поведінку, характерну носіям мови; оволодіти типовими формами мовленнєвого етикету при постановці питань. Режим виконання: учень-учитель. Вид контролю: з боку вчителя.

Інструкція: Read the talk from “*Alice’s Adventures in Wonderland*”. Here is the beginning of the situation. Now imagine that I’m a Dormouse and you are the listeners of my story. Put me questions throughout my story. Using polite phrases below:

- Excuse me, could you tell me how/why/where...?
- Pardon me, could you give me a description/explaining of ...?
- I’m sorry for my interruption but could you tell me ...?
- Could you explain this to me?

Teacher: “Once upon a time there were three little sisters,” “and their names were Elsie, Lacie, and Tillie; and they lived at the bottom of a well.”

Pupil 1: “Excuse me, could you tell me what did they live on?”

Teacher: “They lived on treacle”.

Pupil 2: “I’m sorry for my interruption but they couldn’t have done that, you know,” “they ’d have been ill.”

Teacher: “So they were,” “very ill.”

Pupil 3: “Pardon me, could you explain me why did they live at the bottom of a well?”

Teacher: Because it is their habitat. And they historically used to live there...

Вправа 12. Тип: комунікативна, репродуктивна. Мета: Навчити учнів вести діалог за заданою комунікативною ситуацією з використанням вербальних опор при цьому навчити учнів адекватно поводитися в заданій КС, демонструючи мовленнєву поведінку, характерну для носіїв мови, вдало підтримуючи бесіду при цьому не даючи їй зупинитися після першого обміну репліками. Режим виконання: учень-учень. Вид контролю: з боку вчителя.

Інструкція: Work in twos. P1 – you are in a British hotel restaurant. Study the menu and make an order using the functional scheme below. P2 – you are the waiter in a British hotel restaurant. Offer the menu below to your client and be polite. (Додаток Е)

Вправа 13. Тип: комунікативна, репродуктивна. Мета: Навчити учнів вести діалог за заданою комунікативною ситуацією з використанням вербальних опор а також навчити учнів адекватно поводитися в заданій КС, демонструючи мовленнєву поведінку, характерну для носіїв мови. Режим виконання: учень-учень. Вид контролю: з боку вчителя.

Інструкція: Imagine that your partner is a foreign friend from Canada. They are having a movie festival this autumn. You've promised to visit him/her and you are planning what films you would watch there. Create a small dialogue following the structural scheme below:

- P1: I'd like to watch _____. To my mind it is _____.
- P2: I feel with you. I prefer _____ but I can't stand _____.
- P1: How about _____?
- P2: No, I don't like _____. In my opinion they are _____.
- P1: By the way, are you a cinema goer?
- P2: _____.

- P1: Then would you join me tomorrow? There would be a great _____ on!
- P2: Sounds good! Let's go!

Вправа 14. Тип: умовно-комунікативна репродуктивна. Мета: Навчити учнів вести діалог за заданою комунікативною ситуацією з використанням вербальних опор. Режим виконання: учень-учень. Вид контролю: з боку вчителя.

Інструкція: Work in pairs. P1 – imagine you are a waiter/waitress at a British restaurant. Take P2's orders. Use phrases from the box. P2 – imagine you are a customer in the British restaurant. Look at the menu, decide what you want to eat and give P1's your order. Use the phrases from the box. (Додаток Є)

Вправа 15. Тип: комунікативна рецептивно-репродуктивна. Мета: Навчити учнів вести діалог за заданою комунікативною ситуацією з використанням вербальних опор. Режим виконання: учень-учень. Вид контролю: з боку вчителя.

Інструкція: Our family is our treasure. But sometimes we can hurt somebody we love with our whole hearts. Now we will watch a fragment from the film «Inside Out». You have to complete the talk between the parents and a daughter in group of three using the skeleton of the dialogue. The try to role play this talk copying the intonation of the main characters. (Додаток И)

На останньому етапі учні 6-го класу закладів загальної середньої освіти **створюють власні діалоги різних функціональних типів** на основі запропонованої ситуації відповідно до програмних вимог для формування в них англомовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення. Метою даного етапу також є навчити учнів спілкуватись просто, але ефективно, використовуючи загальноживані фрази та дотримуючись загальноприйнятих норм комунікативної поведінки, характерної для країни виучуваної мови. Цього учні досягають виконуючи умовно-комунікативні, комунікативні, рецептивно-(ре)продуктивні, продуктивні вправи, як і на

попередньому етапі, використовуючи при цьому як штучні вербальні, змішані, невербальні так і природні опори.

Представимо приклади вправ даного етапу.

Вправа 16. Тип: комунікативна, продуктивна. Мета: Навчити учнів вести діалог за заданою комунікативною ситуацією без використання опор; використовуючи вже набуті вміння вести себе та навички направляти бесіду. Режим виконання: учень-учень. Вид контролю: з боку вчителя.

Інструкція: And now it's quite time to act out your own dialogues. One of you is a foreign friend from Britain and the second - a Ukrainian student. Discuss the national stereotypes about the food we prefer to eat every day.

Вправа 17. Тип: комунікативна, продуктивна. Мета: Навчити учнів вести діалог за заданою комунікативною ситуацією з використанням структурної схеми; використовуючи вже набуті вміння вести себе та навички направляти бесіду. Режим виконання: учень-учень. Вид контролю: з боку вчителя.

Інструкція: Work in pairs. P1 – your friend from Canada is celebrating the Thanksgiving Day. You have no idea what it is. Ask him/her for clarifying. P2 – you are an American teenager. Tell your fellow from Sumy about this holiday. Use the scheme below. (Додаток К)

Вправа 18. Тип: комунікативна, продуктивна. Мета: Навчити учнів вести діалог за заданою комунікативною ситуацією з використанням вербальної опори; використовуючи вже сформовані навички направляти бесіду. Режим виконання: учень-учень. Вид контролю: з боку вчителя.

Інструкція: Talk in groups of three. P1 – invite your friends to an event. Tell them all about your plans and answer their questions. P2 – refuse P1's invitation and give a reason. P3 – accept P1's invitation and ask him/her questions about the event. Use the set expressions from the box. (Додаток Л)

Таким чином, нами був розроблений комплекс вправ для формування англомовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного

мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти, який складається з таких вправ: некомунікативні, умовно-комунікативні рецептивні вправи, умовно-комунікативні репродуктивні вправи, комунікативні рецептивно-репродуктивні вправи з використанням опор, комунікативні репродуктивні вправи без використання будь-яких опор.

3.2. Експериментальне дослідження процесу формування англомовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення в учнів 6 - х класів закладів загальної середньої освіти

Укладена підсистема вправ для формування англомовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення в учнів 6 - х класів закладів загальної середньої освіти була апробована нами у ході експериментального дослідження.

Питаннями методичного експерименту займалися чимало вчених. Так П. Б. Гурвич [16] та В. М. Шейко [78] досліджували основи проведення методичного експерименту. В свою чергу М. В. Дука [19] та Л. П. Рудакова [58] розглядали основи проведення експериментальної перевірки методики навчання розуміння соціокультурної інформації при читанні англомовної художньої літератури.

Під поняттям «експеримент» ми розуміємо спробу, що потребує підтвердження чи спростування теорії, де вивчення явищ відбувається в певних умовах, що забезпечують появу тих процесів, спостереження яких необхідне для встановлення закономірних зв'язків між явищами [19, с. 91]. Для проведення експериментального дослідження нами було обрано методичний експеримент, який П. Б. Гурвич [16, с. 39] визначає як спільну діяльність учасників експериментального навчання та його організатора.

Так, у нашому дослідженні експериментом було охоплено 14 учнів 6-их класів КУ Сумська гімназія №1.

Враховуючи вимоги дослідників щодо послідовності проведення методичного експерименту, вважаємо необхідним розглянути кожний етап проведення експерименту, який складається із констатувального, формувального та контрольного етапів.

Метою констатувального етапу є виявлення рівня сформованості англomовної соціальної компетентності в учнів 6-7 класів. Саме тому нами було обрано метод анкетування (розроблено комплекс тестових завдань), за допомогою якого було визначено, якою мірою учні володіють соціальною інформацією (Додаток М). У ході анкетування учням було запропоновано 15 тестів із завданнями множинного вибору за матеріалами навчальних текстів та відео. Кожне із тестових завдань оцінювалось у 2 бали.

Аналіз результатів передекспериментального зрізу (констатувального етапу) показав, що рівень знань учнів 6-х класів лінгво-країнознавчого та соціально-обумовленого матеріалу знаходяться на середньому та достатньому рівнях (Додаток Н). Так, середній рівень показали 5 учнів (16-18 балів із 30 можливих) та 9 учнів показали достатній рівень (20-24 бали із 30 можливих).

Визначивши рівень знань учнів соціально-обумовленої культурної інформації, проаналізувавши результати передекспериментального зрізу, перейдемо до розгляду формувального етапу експерименту, що передбачав проведення розробленої методики та вивчення її ефективності безпосередньо у процесі навчання. Навчальним матеріалом для проведення експерименту були автентичні тексти “Paddington and the Grand Tour”, “Charlie and the Chocolate factory”, “Alice’s Adventures in Wonderland”, а також відеофрагменти з автентичних фільмів “Shreck”, “Shrek 2”, “The Lion King”, “Inside Out” and “Up”.

Завершальним етапом експерименту є контрольний етап, під час якого було проведено післяекспериментальний зріз для визначення досягнутого рівня сформованості в учнів 6-х класів англomовної СК у процесі навчання

ДМ. Завданням цього етапу є перевірка рівня сформованості компетентності після проведення експерименту, порівняння та аналіз отриманих результатів.

Методом наукового дослідження, використаним на цьому етапі, було педагогічне спостереження під час читання учнями уривків автентичних творів (“Charlie and the Chocolate factory”, “Alice’s Adventures in Wonderland”) та виконання відповідних вправ на перевірку сформованості в учнів англomовної СК під час навчання ДМ, кожен блок з яких оцінювався у 12 балів.

Виконання завдань наприкінці експерименту показало, що рівень англomовної СК у процесі навчання ДМ знаходиться на середньому та відмінному рівнях. Оскільки 4 учня показали середній рівень (7,5-8 балів) та 10 учнів (8,5-10,5 балів) впоралися із завданнями на відмінному рівні (Додаток П).

На основі проведеного дослідження можемо зробити висновок, що знання учнів про країну, культуру, звичаї, мову якої вони вивчають, знаходяться на достатньому рівні.

Одержані результати експерименту дають підстави стверджувати, що розроблена методика формування в учнів англomовної СК у процесі навчання ДМ є ефективною, оскільки підвищується якісний рівень сформованості комунікативних умінь і навичок учнів, посилюється мотивація до навчання, створюються умови для розвитку та збагачення кругозору. (Додаток) Відтак, можна рекомендувати розроблену методику до впровадження в навчальний процес учнів 6-х класів.

3.3. Методичні рекомендації до організації роботи з формування англomовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення в учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти

Проведене методичне дослідження дозволяє розробити методичні рекомендації щодо формування англomовної соціальної компетентності у

процесі навчання діалогічного мовлення в учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти.

Аналіз наукової та методичної літератури, державних стандартів, власний досвід роботи з учнями під час проходження практики дозволяють зробити висновок про важливість формування англомовної СК у процесі навчання їх діалогічного мовлення за допомогою автентичних текстових та відеоматеріалів. Сформованість СК компетентності передбачає набуття учнями культурно-країнознавчих, лінгвокраїнознавчих, соціолінгвістичних знань, навичок і вмінь, готовність їх використовувати в процесі міжкультурного спілкування, що є необхідною умовою для адекватного розуміння і коректного інтерпретування автентичних матеріалів, які несуть соціальнообумовлену культурну інформацію.

Для ефективного формування англомовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення в учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти, учитель має бути ознайомлений із передумовами формування цієї компетентності, вимогами чинної навчальної Програми, Загальноєвропейськими рекомендаціями, що затверджено Міністерством освіти України.

Розроблена у дослідженні методика має на меті формування в учнів англомовної СК у процесі навчання діалогічного мовлення, що передбачає сформованість сукупності таких знань, умінь та навичок як: знання культурно-специфічних правил і норм спілкування, поведінки, ритуалів, невербальних засобів комунікації та навички і уміння ними користуватися а також здатність і готовність до контактів з носіями мови а також уміння брати участь у діалозі та обмінюватися інформацією з різної тематики; уміння висловлювати свою думку про конкретні факти і події, використовуючи при цьому всі види запитань, репліки спонукального характеру і такі діалогічні єдності, як запрошення – подяка, згода або відмова, пропозиція – контрпропозиція; прохання – запитання про умови виконання прохання; уміння користуватися

опорами різного характеру; уміння демонструвати володіння мовним та мовленнєвим матеріалом, набутим у попередні роки; уміння вести діалог з однолітками країни мова якої вивчається.

Сформована СК під час навчання ДМ визначається як здатність й готовність індивіда вступати в міжкультурне спілкування з представниками інших культур у різних комунікативних ситуаціях, виявляючи гнучкість і мобільність, вирішуючи можливі непорозуміння на міжкультурному ґрунті або запобігаючи їм, реалізуючи при цьому усно-мовленнєву комунікацію у діалогічній формі в життєво-важливих для певного віку сферах і ситуаціях спілкування відповідно до комунікативного завдання.

Особливу складність у формуванні англомовної СК у процесі навчання діалогічного мовлення можуть становити психолінгвістичні характеристики ДМ, як виду мовленнєвої діяльності. При навчанні діалогічного мовлення потрібно враховувати його особливості: психологічні(вмотивованість, зверненість до спілкування, спонтанність, емоційна забарвленість, ситуативність) та лінгвістичні(еліптичність, слова заповнювачі пауз, «готові» мовленнєві одиниці, стягнені форми), які виникають під час формування англомовної СК під час навчання діалогічного мовлення.

У процесі формування англомовної СК у процесі навчання ДМ важливе місце посідають психологічні, фізіологічні та вікові особливості розвитку учнів, а саме характер навчальної діяльності, пам'ять, сприймання, увага, уява, мислення, інтелектуальний розвиток, мотиви, потреби, вольова сфера.

Навчання діалогічного мовлення у контексті англомовної СК доцільно здійснювати на матеріалі автентичних текстових та відеоматеріалів, які повинні бути відібраними відповідно до таких критеріїв: критерій автентичності, критерій тематичності і різноманітності змісту, критерій лінгвосоціокультурної та країнознавчої цінності, критерій жанрового різноманіття, критерій адекватності обсягу текстового матеріалу, мовні критерії, критерій відповідності віковим особливостям учнів.

Обов'язковим аспектом відбору навчального матеріалу для формування англомовної СК у процесі навчання ДМ є наявність соціально-обумовленої культурної інформації, що представляє відомості про культуру, менталітет, світогляд, спосіб життя носіїв іншої культури. Ця інформація може бути експліцитною або імпліцитною.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі нами було створено підсистему вправ для формування соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти, проведено експериментальне дослідження щодо ефективності процесу формування англомовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти, подано відповідні методичні рекомендації.

1. Запропоновано підсистему вправ для формування соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти, що складається з етапу презентації діалогу-зразка, який містить переважно некомунікативні, умовно-комунікативні рецептивні вправи. Цей етап направлений на те, щоб навчити учня усвідомлювати і звертати увагу на найважливіші відмінності між звичаями, звичками, правилами поведження, цінностями та ідеалами, характерними для власної спільноти та країни виучуваної ІМ. Наступний етап реплікування містить некомунікативні, умовно-комунікативні репродуктивні вправи, метою якого є навчити учнів швидко й адекватно реагувати на подіну вчителем/диктором репліку, а також продукувати ініціативну репліку. Учень на цьому етапі має ознайомитись з типовими формулами мовленнєвого етикету носіїв мови. Етап оволодіння ДЄ певного типу містить некомунікативні, умовно-комунікативні репродуктивні вправи, що застосовуються для того аби навчити учнів самостійно вживати різні види ДЄ.

Етап об'єднання ДЄ в мікромонолог за заданою вчителем КС складається з умовно-комунікативних репродуктивних і продуктивних вправ. Цей етап направлений навчити учнів адекватно поводитися у комунікативних ситуація, демонструючи мовленнєву поведінку, характерну для носіїв мови. Останнім етапом став етап створення учнями власних діалогів різних функціональних типів. Під час цього етапу відбувається висловлення учнів на рівні тексту-діалогу різних типів. Сюди відносяться комунікативні продуктивні вправи, направлені на створення учнями власних діалогів без будь-яких опор, при цьому спілкуватися просто, але ефективно, використовуючи загальноживані вирази та дотримуючись загальноприйнятих норм комунікативної поведінки. Таким чином, розроблена підсистема вправ, що враховує вікові особливості учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти повинна забезпечити ефективність формування соціальної компетентності під час навчання учнів діалогічного мовлення.

2. Проведено й проаналізовано результати експериментального дослідження процесу формування англomовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти. Виявлено, що рівень знань, умінь та навичок учнів, які допомагають розуміти, інтепретувати та застосовувати соціальну інформацію з прочитаного та побаченого знаходиться на середньому та достатньому рівнях.

3. Створено методичні рекомендації до організації роботи з формування англomовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти на основі автентичних текстових та відеоматеріалів. Доведено, що учитель у процесі формування англomовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти має враховувати вимоги навчальної Програми з іноземної мови, особливості розвитку учнів, критерії та принципи відбору навчальних текстів

та етапи роботи з діалогом, що забезпечує ефективність засвоєння учнями знань, умінь та навичок.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено теоретичне узагальнення, розроблена підсистема вправ та сформульовані методичні рекомендації для формування англomовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення в учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти.

1. У результаті дослідження визначені поняття «соціальна компетентність» - це здатність й готовність індивіда вступати в міжкультурне спілкування з представниками інших культур у різних комунікативних ситуаціях, виявляючи гнучкість і мобільність, вирішуючи можливі непорозуміння на міжкультурному ґрунті або запобігаючи їм; та «компетентність у діалогічному мовленні» - це здатність індивіда реалізовувати усно-мовленнєву комунікацію у діалогічній формі в життєво важливих для певного віку сферах і ситуаціях спілкування відповідно до комунікативного завдання.

2. Визначено складові англomовної соціальної компетентності, а саме: знання культурно-специфічних правил і норм спілкування, поведінки, ритуалів, невербальних засобів комунікації та навички і уміння ними користуватися а також здатність і готовність до контактів з носіями мови. Складовими компетентності в діалогічному мовленні являються відповідні знання (декларативні і процедурні), навички (фонетичні, лексичні, граматичні), уміння (мовленнєві, навчальні, інтелектуальні, організаційні та компенсаційні), а також комунікативні здібності.

3. Проаналізовано чинну шкільну програму МОН для учнів 6-х класів середньої загальноосвітньої школи та з'ясовано, що для кращого забезпечення навчання учнів оволодіти соціальною компетентністю у процесі навчання діалогічного мовлення слід звернути увагу на вимоги до навчання цих інтегрованих компетенцій у середніх класах, які визначені у державній навчальній програмі. Дані вимоги необхідно враховувати при розробці завдань

для ведення діалогів або дискусій з врахуванням вірних паравербальних і невербальних засобів комунікації.

4. З'ясовано, що навчання англомовної соціальної компетентності у процесі діалогічного мовлення учнів здійснюється за допомогою створення умов іншомовного середовища, врахування психологічних особливостей учнів віком 11-12 років, а також мотивації та надання зацікавленості в роботі.

5. Проаналізовано принципи відбору навчального матеріалу для формування англомовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти. Виокремлено такі принципи, як: *принцип автентичності, принцип соціокультурної цінності, принцип посильності та доступності навчального текстового матеріалу, принцип врахування вікових особливостей*, що базуються на класифікації принципів відбору автентичних матеріалів Л. П. Смелякової.

6. Визначено критерії відбору навчального матеріалу, а саме: *критерій автентичності, критерій тематичності і різноманітності змісту, критерій лінгвосоціокультурної та країнознавчої цінності, критерій жанрового різноманіття, критерій адекватності обсягу текстового матеріалу, мовні критерії, критерій відповідності віковим особливостям учнів*, що дозволяє розробити підсистему вправ для формування англомовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів.

7. Уточнено основні етапи формування англомовної англомовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів, а саме:

- 0) Етап - презентація діалогу-зразка.
- 1) Етап 1 - реплікування.
- 2) Етап 2 – оволодіння ДЄ певного типу.
- 3) Етап 3 – об'єднання ДЄ в мікромонолог.

4) Етап 4 – висловлення учнів на рівні діалогу.

8. Запропоновано підсистему вправ для формування соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти. Проведено й проаналізовано результати експериментального дослідження процесу формування англomовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти. Виявлено, що рівень знань, умінь та навичок учнів, які допомагають розуміти, інтепретувати та застосовувати соціальну інформацію з прочитаного та побаченого знаходиться на середньому та достатньому рівнях.

9. Створено методичні рекомендації до організації роботи з формування англomовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти на основі автентичних текстових та відеоматеріалів.

10. Доведено, що учитель у процесі формування англomовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти має враховувати вимоги навчальної Програми з іноземної мови, особливості розвитку учнів, критерії та принципи відбору навчальних текстів та етапи роботи з діалогом, що забезпечує ефективність засвоєння учнями знань, умінь та навичок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азимов Э. Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – М. : Изд-во ИКАР, 2009. – 448 с.
2. Бессерт О. Б. Обучение индивидуальному чтению студентов четвертого курса педагогического вуза (английский язык как вторая специальность): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Бессерт Ольга Борисовна. – СПб., 2005. – 370 с.
3. Бирюк О. В. Методика формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів у навчанні читання англомовних публіцистичних текстів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання: германські мови» / Ольга Василівна Бирюк. – К., 2006. – 27 с.
4. Бирюк О. В. Методика формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів у навчанні читання англомовних публіцистичних текстів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / О. В. Бирюк. – К., 2005. – 196 с.
5. Бичкова, Н. І. Місце автентичних художніх кінофільмів у вивченні іноземних мов і культур [Текст] / Н. І. Бичкова // Науковий вісник кафедри Юнеско КДЛУ [ЛІНГВАПАКС – VIII]. Філологія, педагогіка і психологія в антропоцентричних парадигмах. – К.: Вид. центр КДЛУ, 2000. – Вип. 3. – С. 596–601.
6. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л. И. Божович. – М. : Просвещение, 1968. - 464 с.
7. Борецька, Г. Е. Методика формування іншомовної компетентності у читанні. / Г. Е. Борецька // Іноземні мови. – № 3 (71). – 2012. – С. 18 – 27
8. Борзова, Е. В. Диалогическая речь как цель и средство обучения английского языка [Текст] / Е. В. Борзова // Иностранные языки в школе. – 1985. – №2

9. Бориско Н. Ф. Теоретические основы создания учебно-методических комплексов для языковой межкультурной подготовки учителей иностранных языков (на материале интенсивного обучения немецкому языку): дис. ... доктора пед. наук: 13.00.02 / Бориско Наталья Федоровна. – К., 2000. – 508 с.

10. Бориско Н. Ф. Формирование профессионально ориентированной коммуникативной компетенции на практических занятиях по иностранному языку или СКОЛЬКО МЕТОДИКИ НУЖНО БУДУЩЕМУ УЧИТЕЛЮ? / Н. Ф. Бориско // Іноземні мови. – 2010. – № 2. – С. 3–11.

11. Бориско, Н. Ф. Концепция учебно-методического комплекса для практической языковой подготовки учителей немецкого языка (на материале интенсивного обучения) [Текст]: монография / Наталья Федоровна Бориско. – К.: Изд. центр КГЛУ, 1999. – 268 с.

12. Выготский Л. С. Проблема возраста // Собр. соч.: В 6 т. Т. 4. – 260 с.

13. Выготский Л.С. Мышление и речь / Л. С. Выготский. – М. : Лабиринт, 1996. – 414 с.

14. Голованчук Л. П. Навчання учнів основної загальноосвітньої школи культурно-країнознавчої компетенції на уроках англійської мови: дис ... кандидата пед. наук: 13.00.02 / Л. П. Голованчук. – К., 2003. – 340 с.

15. Голуб І. Ю. Формування у майбутніх перекладачів соціокультурної компетенції у процесі вивчення німецької мови після англійської (Автореферат кандидатської дисертації). Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна. – 2010. – 26 с.

16. Гурвич П. Б. Теория и практика эксперимента в методике преподавания иностранных языков / П. Б. Гурвич. – Владимир : Владимирск. гос. пед. ин-т, 1980. – 104 с.

17. Дождикова Е. В. Методика отбора и организации культуроведческого материала с целью развития индивидуальной иноязычной

культури: дис... кандидата пед. наук: 13.00.02 / Е. В. Дождикова. – М., 2006. – 169 с.

18. Драгунова Т.В., Эльконин Д.Б. Возрастные и индивидуальные особенности младших подростков. - М.: Просвещение, 1967. - 156 с.

19. Дука М. В. Методика формування у майбутніх філологів лінгвосоціокультурної компетентності у процесі читання англomовних художніх творів [Текст] : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Дука Марія Володимирівна; Держ. закл. "Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського". - Одеса, 2015. – 218 с.

20. Дука М. В. Методика формування у майбутніх філологів лінгвосоціокультурної компетентності у процесі читання англomовних художніх творів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. / М. В. Дука; ДЗ «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського». – Одеса, 2015. – 218 с.

21. Дука М. В., Холодна М. М. Актуальність формування соціальної компетентності в умовах сучасної системи загальної середньої освіти / М.В. Дука, М.Холодна // Матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції «АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ, ПРАВОВИЙ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТИ» (електронне видання) (27-28 березня 2020 року) / Міністерство освіти і науки України, Білоцерківський національний аграрний університет, факультет права та лінгвістики, кафедра романо-германської філології та перекладу, кафедра іноземних мов; [редкол.: А. С. Даниленко, В. П. Новак, О. М. Варченко, Т. М. Димань та ін.]. – Біла Церква: БНАУ. 122 с.

22. Дука М.В., Холодна М. Особливості формування англomовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів закладів загальної середньої освіти / М.В. Дука, М. Холодна // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал. –

Суми: Вид-во СумДПУ імені Макаренка, 2020. – №2. – С. 348-361 (Index Copernicus)

23. Дука М. В. Типологія невербальних засобів комунікації для формування лінгвосоціокультурної компетентності у процесі навчання англomовного читання [Текст] / М. Дука // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал / МОН України, Сумський держ. Пед. Ун-т ім. А. С. Макаренка, 2016. - №4(58). – С. 243-254.

24. Эльконин Д. Б. Введение в детскую психологию // Избр. психологические труды. – С. 42

25. Ельконін Д. Б. До проблеми періодизації психологічного розвитку в дитячому віці // Зап. психол. 1971. – № 4. – С. 6-20

26. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання/ Наук. ред. укр., видання С. Ю. Ніколаєва, Переклад. з. англ., - К.: Ленвіт, 2003, - 273 с.

27. Зимняя И. А. 3-62 Педагогическая психология. Учебник для вузов. Изд. Второе, доп., испр. и перераб. – М.: Издательская корпорация «Логос», 2000. – 384 с.

28. Исхакова, Ф. С. Обучение правильной неподготовленной диалогической речи / Ф. С. Исхакова // Иностранные языки в школе. – 1976г. – № 4. – С.54-57

29. Ишханян Н. Б. Пути формирования лингвосоциокультурной компетенции в интенсивном курсе обучения иностранному языку (английский язык в неязыковом педагогическом вузе): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Наталия Борисовна Ишханян. – М., 1996. – 242 с.

30. Касьянова, О. В. Формування комунікативної компетентності молодших підлітків у громадських дитячих об'єднаннях : Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07– теорія і методика виховання [Текст] / О. В. Касьянова. – К. : Інститут проблем виховання НАПН України, 2011. – 21 с.

31. Каштанова И. И. Обучение устной речи на основе модели коммуникативной ситуации в средней общеобразовательной школе / И. И. Каштанова, И. И. Некрасова // Теория и практика современной науки. – 2016. – № 6-2 (12). – С. 733–738.
32. Кіржнер, С. Е. Навчання майбутніх юристів усного професійно спрямованого англійського монологічного мовлення з використанням автентичної відеофонограми [Текст]: дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / Кіржнер Світлана Естланівна. – К., 2009. – 261 с.
33. Колтунова М. В. Конвенции как прагматический фактор делового диалогического общения / Гос. ин-т рус. яз. им. А. С. Пушкина. М.: Акад. гуманитар. исслед., 2005. 228 с.
34. Колшанский Г. В. Паралингвистика / Г. В. Колшанский. – М. : КомКнига, 2005. – 96 с.
35. Крейдлин Г. Е. Невербальная семиотика : Язык тела и естественный язык / Г. Е. Крейдлин. – М. : Новое литературное обозрение, 2002. – 592 с.
36. Лapidус Б. А. Проблемы содержания обучения языку в вузе: Учеб. пособ. / Б. А. Лapidус. – М. : Высш.шк., 1986. – 146 с.
37. Липкина А.И. Самооценка школьника. - М.: Знание, 1976. - 64 с.
38. Матухин Д. Л. Обучение преподавателей лингвистических специальностей устному иноязычному общению на основе культуротворческой среды : институт повышения квалификации, английский язык автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (по областям и уровням образования)» / Дмитрий Леонидович Матухин. – Томск, 2009. – 19 с.
39. Машлыкина Н. Д. Коммуникативная ситуация и речевой акт просьбы в английском языке как средство эффективного обучения иностранному языку / Н. Д. Машлыкина // Теория и практика общественного развития. – 2014. – № 19. – С. 212–213.

40. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / [Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін.]; за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.
41. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах : підручник / Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова та ін. – К.: ВЦ "Академія", 2010. – 328 с.
42. Методика навчання іноземних мов у середніх початкових закладах: Підручник/ кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К: Ленвіт, 2013. – С. 215-233
43. Наварро Д. Я вижу, о чём вы думаете / Д. Наварро, М. Карлинс. – Минск : Попурри, 2012. – 336 с.
44. Ніколаєва, С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах [Текст]: підручник. Вид. 2 - е, випр. і перероб. / С. Ю. Ніколаєва, О. Б. Бігич, Н. О. Бражник, С.В. Гапонова, Г.А. Гринюк та ін. - К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
45. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика преподавания языков) / [сост. Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин]. – М.: Издательство ИКАР, 2009. – 448 с.
46. Носонович Е. В. Методическая аутентичность в обучении иностранным языкам/ Е. В. Носонович // Иностранные языки в школе. – 2000. – № 1. – С. 11–15.
47. Осадча Н. В. Історія дослідження проблеми формування в учнів профільної школи лінгвосоціокультурної компетентності в англomовному читанні на уроках країнознавства / Н. В. Осадча Молодий вчений. – 2016. – № 8. – С. 354-361
48. Осадча Н. В. Критерії відбору країнознавчих текстів для формування у старшокласників лінгвосоціокультурної компетентності в

англомовному читанні / Н. В. Осадча // Іноземні мови. – 2015. – № 3. – С. 10-14

49. Пассов, Е. И. Коммуникативный метод обучения иностранному говорению [Текст] / Е. И. Пассов. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.

50. Плеханова, М. В. Формирование межкультурной компетенции на основе использования аутентичных видеоматериалов при обучении иноязычному общению студентов технического вуза (немецкий язык, базовый курс) [Текст]: дис. кандидата пед. наук: 13.00.02 / Марина Викторовна Плеханова. – Томск, 2006. – 228 с.

51. Подосиннікова Г. І. Навчання студентів-філологів ідіоматичних предикативних конструкцій англійського розмовного мовлення на матеріалі автентичних художніх текстів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання: германські мови» / Ганна Ігоревна Подосиннікова. – К., 2002. – 24 с.

52. Подосиннікова Г. І. Принципи відбору фрагментів англомовних художніх текстів для навчання ідіоматичного розмовного мовлення на середньому етапі вищої мовної школи / Г. І. Подосиннікова // Іноземні мови. – 2000. – №4. – С. 27–29.

53. Практикум з методики викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах (на матеріалі англійської мови) [Текст]: посібник для студентів // С. Ю. Ніколаєва, О. Б. Бігич, Н. О. Бражник, С. В. Гапонова та ін. – К.: Ленвіт, 2001. – 296 с.

54. Програма /рівень стандарту/ для учнів 6 – го класу середніх загальноосвітніх навчальних закладів. – К., 2017. – 30 с.

55. Програма вивчення англійської мови у середній загальноосвітній школі учнів 5-9 класів Міністерства освіти і науки України Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/programi-inozemni-movi-5-9-12.06.2017.pdf>

56. Разуваева Т. А. Компетентностный подход к образованию : краткий анализ / Т. А. Разуваева // Вестник КГУ им. Н. А. Некрасова – 2010. – №1. – С. 266–269.
57. Рогова, Г. В. Методика обучения английскому языку на начальном этапе в общеобразовательных учреждениях [Текст]: пособие для учителей и студентов пед. вузов. – 3-е изд. / Г. В. Рогова, И. Н. Верещагина. – М.: Просвещение, 2000
58. Рудакова Л. П. Навчання студентів розуміння соціокультурної інформації при читанні англомовної художньої літератури у вищих мовних навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Рудакова Людмила Пилипівна. – К., 2004. – 255 с.
59. Румянцева, І. М. Психологія мови і лінгвопедагогіческая психологія [Текст] / І. М. Румянцева. – М.: Per Se, 2004. – С. 33–41.
60. Скалкин В. Л. Основы обучения устной иноязычной речи. – М.: Рус. яз. – 1981.
61. Скалкін, В. Л. Навчання діалогічного мовлення (на матеріалі англійської мови) [Текст]: посібник для вчителів / В. Л. Скалкін. – К.: Радянська школа, 1989. – С. 6–70, 73–89.
62. Смелякова Л. П. Теоретические основы отбора художественного текстового материала для языкового вуза (на материале английского языка): автореф дис. на соискание ученой степени доктора пед. наук: спец. 13.00.02 «Методика преподавания иностранных языков» / Лідія Петровна Смелякова. – СПб., 1993. – 32 с.
63. Смелякова Л. П. Художественный текст в обучении иностранным языкам в языковом вузе (Теория и практика отбора) / Л. П. Смелякова: Монография. – СПб. : Образование, 1992. – 142 с.
64. Соловова Е. Н. Методика обучения иностранным языкам. Базовый курс лекций : пособие для студентов пед. вузов и учителей / Е. Н. Соловова. – М. : АСТ: Астрель, 2006. – 239 с.

65. Соловова, О. М. Використання відео на уроках іноземної мови [Текст] / О. М. Соловова // ELT NEWS & VIEWS – 2003. – № 1.
66. Солощук Л. В. Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англomовному дискурсі / Л. В. Солощук. – Харків : Константа, 2006. – 300 с.
67. Тарнопольский О. Б. Интеграция обучения языку и специальности в неязыковом вузе / О. Б. Тарнопольский, З. Корнева – Saarbrücken, Deutschland : LAP LAMBERT Academic Publishing, 2013. – 314 с.
68. Тер-Минасова С. Г. Война и мир языков и культур / С. Г. Тер-Минасова.– М. : Слово/Slovo, 2008. – 344 с.
69. Тульнова М. А. Табу в контексте глобализации // Политическая лингвистика. 2010. № 4 (34). С. 176-180.
70. Фурманова В. П. Межкультурная коммуникация и культурно-языковая прагматика в теории и практике преподавания иностранных языков: дис.... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Фурманова Валентина Павловна. – М., 1994. – 544 с.
71. Холодна М. М. Особливості норм поведінки та табу у складі англomовної соціальної компетентності / М. М. Холодна // Матеріали звітної студентської науково-практичної конференції «Макаренківські читання: філологічні та методичні студії» (16-18 квітня 2019 року) / Міністерство освіти і науки України, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, факультет іноземної та слов'янської філології, кафедра германської філології; [редкол.: В. І. Школяренко, А. М. Коваленко, О. В. Багацька, М. В. Дука та ін.]. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. – С. 147-151
72. Холодна М. М. Формування англomовної соціальної компетентності учнів 6-х класів середньої загальноосвітньої школи / М. М. Холодна // Матеріали II Всеукраїнської наукової інтернет-конференції «Діалог мов і культур у сучасному освітньому просторі» (19-20 листопада 2018 року) / Міністерство освіти і науки України, Сумський державний

педагогічний університет імені А. С. Макаренка, факультет іноземної та слов'янської філології, кафедра германської філології; [редкол.: В. І. Школяренко, А. М. Коваленко, О. В. Багацька, М. В. Дука та ін.]. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. – С. 54-59

73. Черниш В. В. (2001). Навчання англomовного читання та аудіювання із застосуванням аудіокнижок художніх творів (Автореферат кандидатської дисертації). Київський національний лінгвістичний університет, Київ. – 27 с.

74. Черниш, В. В. Контроль рівня сформованості компетенції у діалогічному мовленні [Текст] / В. В. Черниш // Іноземні мови. – 2012. – № 1. – С. 9 – 16.

75. Шаповаленко И.В. Возрастная психология (Психология развития и возрастная психология). – М.: Гардарики, 2005. – 349 с.

76. Шевцова Н. О. Відбір фразеологічного матеріалу для формування німецькомовної компетенції у майбутніх учителів / Н. О. Шевцова // Вісник КНЛК. – Серія: «Педагогіка та всихологія». – 2009. – Випуск 15. – С. 47–55.

77. Шевченко С. І. Формування комунікативної компетенції в читанні англійською мовою із застосуванням комп'ютерних технологій у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання: германські мови»/ Світлана Іванівна Шевченко. – К., 2006. – 22 с.

78. Шейко В.М., Кушнарeнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. – К.: Знання-Прес, 2003. – С. 91–96

79. Шукліна С. І. Методика контролю рівня сформованості англomовної соціокультурної компетенції в рецептивних видах мовленнєвої діяльності майбутніх учителів : дис. ... канд. пед.наук: 13.00.02 / Шукліна Світлана Іванівна. – К., 2004. – 286 с.

80. Яхнюк, Т. О. Використання фрагментів художніх відеофільмів для навчання студентів мовних спеціальностей соціокультурної англійської лексики (англ. мова II–III курси мовних факультетів) [Текст]: дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / Яхнюк Тетяна Олександрівна. – К., 2000. – 223 с.

81. Opp-Beckman, L. Shaping the Way We Teach English: Successful Practices Around the World / L. Opp-Beckman, S. J. Klinghammer. – University of Oregon USA. – 2006. – 154 p.

82. Stempleski, S. Video in Second Language Teaching: Using, Selecting, and Producing Video for the Classroom / S. Stempleski, P. Arcario // Teachers of English to Speakers of Other Languages, Inc., 1992. – 183 p.

83. Tomalin, B. Video, TV and Radio in the English Class / B. Tomalin. – London: Macmillan, 1986. – 118 p.

84. Wardhaugh R. An Introduction to Sociolinguistics (Fifth edition). Oxford: Blackwell Publishers Ltd, 2006. 418 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Carroll, Lewis. Alice's Adventures in Wonderland. New York: Penguin, 1994.

2. Michael Bond. Paddington and the Grand Tour. Great Britain: Harper Collins, 2017.

3. Roald Dahl. Charlie and the Chocolate Factory. USA: Puffin Books, 2007.

ДОДАТКИ

Додаток А

Сфери спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції	Засоби вираження	Лінгвістичні компетенції			Соціокультурна компетенція	Загальнонавчальні компетенції
				Лексична	Граматична	Фонетична		
Особистісна	<p>Я, моя сім'я, мої друзі (інтереси і захоплення)</p> <p>Покупки (відвідування кафе, універмагу, універсаму)</p> <p>Харчування (традиційне харчування вдома)</p>	<p>- описувати людей, предмети, дії, явища, самопочуття, події;</p> <p>- характеризувати якість особистості та вчинки людей;</p> <p>- порівнювати предмети і дії;</p> <p>- розповідати про свої захоплення, уподобання;</p> <p>- запитувати та надавати інформацію про явища, події, факти;</p> <p>- аргументувати свій вибір, точку зору;</p> <p>- розпитувати з метою роз'яснення і уточнення інформації та надання необхідних відповідей;</p> <p>- пропонувати щось та приймати або відхилити пропозицію;</p> <p>- вибачатися;</p> <p>- висловлювати свої враження,</p>	<p>-Your long blond hair is very pretty.</p> <p>-What's your favourite colour? - Red.</p> <p>- Is he clever? Is he nice? -Yes, he is.</p> <p>-Can he ride a bicycle? -Excuse me, what time is it? It's eight o'clock.</p> <p>-What's your favourite lesson? -Well, I don't like history and Anton doesn't like mathematics.</p> <p>-What's your favourite food? -I love chocolate!</p> <p>-What does he do? -He works at...</p> <p>-Have you ever been to...? - Yes, I</p>	<p>Предмети одягу.</p> <p>Прикметники для опису одягу і людей.</p> <p>Захоплення. Музичні інструменти, стилі.</p> <p>Продукти харчування. Їжа і напої.</p> <p>Назви країн і національностей.</p> <p>Географічні назви.</p> <p>Види транспорту.</p> <p>Шкільні предмети.</p> <p>Види діяльності на уроці англійської мови</p>	<p>Дієслово: Present/Past/Future Simple; Present/ Past Progressive; Present Perfect.</p> <p>Модальні дієслова: can, could, may, must, have to, should.</p> <p>Іменник: однина, множина, присвійний відмінок.</p> <p>Прикметник: ступені порівняння.</p> <p>Прийменник: містя, напрямку, часу.</p> <p>Прислівник: частотні, ступеня(epoch, too), часу (already, just, yet, etc.)</p> <p>Займенник: особові, присвійні, зворотні, неозначені.</p> <p>Сполучник: so, as...as, so...as .</p> <p>Артикль: означений, неозначений, відсутність артикля.</p>	<p>Інтонація речень з порівняннями.</p> <p>Випадки наголошення прийменників, сполучників у реченнях.</p>	<p>Знання культури спільноти або країни, мова якої вивчається, у межах тематики ситуативного спілкування, пов'язаної з такими аспектами:</p> <ul style="list-style-type: none"> повсякденне життя умови життя міжособистісні стосунки норми поведінки соціальні правила поведінки здатність привести до спільного знаменника рідну й іноземну культури в межах змісту програми здатність використати різні стратегії для контакту з представниками інших культур вживання та вибір привітань вживання та вибір 	<ul style="list-style-type: none"> розрізняти і продукувати незнайомі звуки розуміти і зв'язувати незнайомі звукові відрізки слухати і розуміти звуковий потік і сприймати його як осмислений ряд фонетичних елементів уважно стежити за презентованою інформацією усвідомлювати мету поставленого завдання ефективно співпрацювати під час парної та групової роботи активно застосовувати мову, що вивчається використовувати адекватні матеріали для
Публічна	<p>Подорож (підготовка до подорожі, купівля квитків, транспорт)</p> <p>Англомовні країни (країни, національності, традиції, звичаї, історичні пам'ятки)</p>	<p>надавати інформацію про явища, події, факти;</p> <p>аргументувати свій вибір, точку зору;</p> <p>розпитувати з метою роз'яснення і уточнення інформації та надання необхідних відповідей;</p> <p>пропонувати щось та приймати або відхилити пропозицію;</p> <p>вибачатися;</p> <p>висловлювати свої враження,</p>	<p>It's eight o'clock.</p> <p>-What's your favourite lesson? -Well, I don't like history and Anton doesn't like mathematics.</p> <p>-What's your favourite food? -I love chocolate!</p> <p>-What does he do? -He works at...</p> <p>-Have you ever been to...? - Yes, I</p>	<p>Види діяльності на уроці англійської мови</p>	<p>Дієслово: Present/Past/Future Simple; Present/ Past Progressive; Present Perfect.</p> <p>Модальні дієслова: can, could, may, must, have to, should.</p> <p>Іменник: однина, множина, присвійний відмінок.</p> <p>Прикметник: ступені порівняння.</p> <p>Прийменник: містя, напрямку, часу.</p> <p>Прислівник: частотні, ступеня(epoch, too), часу (already, just, yet, etc.)</p> <p>Займенник: особові, присвійні, зворотні, неозначені.</p> <p>Сполучник: so, as...as, so...as .</p> <p>Артикль: означений, неозначений, відсутність артикля.</p>	<p>Інтонація речень з порівняннями.</p> <p>Випадки наголошення прийменників, сполучників у реченнях.</p>	<p>Знання культури спільноти або країни, мова якої вивчається, у межах тематики ситуативного спілкування, пов'язаної з такими аспектами:</p> <ul style="list-style-type: none"> повсякденне життя умови життя міжособистісні стосунки норми поведінки соціальні правила поведінки здатність привести до спільного знаменника рідну й іноземну культури в межах змісту програми здатність використати різні стратегії для контакту з представниками інших культур вживання та вибір привітань вживання та вибір 	<ul style="list-style-type: none"> розрізняти і продукувати незнайомі звуки розуміти і зв'язувати незнайомі звукові відрізки слухати і розуміти звуковий потік і сприймати його як осмислений ряд фонетичних елементів уважно стежити за презентованою інформацією усвідомлювати мету поставленого завдання ефективно співпрацювати під час парної та групової роботи активно застосовувати мову, що вивчається використовувати адекватні матеріали для
Освітня	<p>Шкільне життя (вивчення іноземної мови, улюблені предмети)</p>	<p>щось та приймати або відхилити пропозицію;</p> <p>вибачатися;</p> <p>висловлювати свої враження,</p>	<p>-I love chocolate!</p> <p>-What does he do? -He works at...</p> <p>-Have you ever been to...? - Yes, I</p>	<p>Види діяльності на уроці англійської мови</p>	<p>Дієслово: Present/Past/Future Simple; Present/ Past Progressive; Present Perfect.</p> <p>Модальні дієслова: can, could, may, must, have to, should.</p> <p>Іменник: однина, множина, присвійний відмінок.</p> <p>Прикметник: ступені порівняння.</p> <p>Прийменник: містя, напрямку, часу.</p> <p>Прислівник: частотні, ступеня(epoch, too), часу (already, just, yet, etc.)</p> <p>Займенник: особові, присвійні, зворотні, неозначені.</p> <p>Сполучник: so, as...as, so...as .</p> <p>Артикль: означений, неозначений, відсутність артикля.</p>	<p>Інтонація речень з порівняннями.</p> <p>Випадки наголошення прийменників, сполучників у реченнях.</p>	<p>Знання культури спільноти або країни, мова якої вивчається, у межах тематики ситуативного спілкування, пов'язаної з такими аспектами:</p> <ul style="list-style-type: none"> повсякденне життя умови життя міжособистісні стосунки норми поведінки соціальні правила поведінки здатність привести до спільного знаменника рідну й іноземну культури в межах змісту програми здатність використати різні стратегії для контакту з представниками інших культур вживання та вибір привітань вживання та вибір 	<ul style="list-style-type: none"> розрізняти і продукувати незнайомі звуки розуміти і зв'язувати незнайомі звукові відрізки слухати і розуміти звуковий потік і сприймати його як осмислений ряд фонетичних елементів уважно стежити за презентованою інформацією усвідомлювати мету поставленого завдання ефективно співпрацювати під час парної та групової роботи активно застосовувати мову, що вивчається використовувати адекватні матеріали для

		почуття та емоції	have. No, I haven't. Do you have to wear school uniform?				<p>форм звертання</p> <ul style="list-style-type: none"> • вживання та вибір вигуків • здогадуватися за словотвірними елементами, за аналогією з рідної мови, за контекстом про значення незнайомих слів під час читання і сприймання висловлювання на слух; • виписувати з тексту ключові слова, необхідну інформацію <p>Правила ввічливості Вирази народної мудрості</p>	<p>самостійного вивчення</p> <ul style="list-style-type: none"> • знаходити, розуміти і при необхідності передавати нову інформацію • сприймати новий досвід (нову мову, нових людей, нові способи поведінки тощо) і застосовувати інші компетенції, для того щоб діяти у специфічній навчальній ситуації (на основі спостереження, здогадки, запам'ятовування тощо)
--	--	-------------------	--	--	--	--	---	--

**Навчальна програма з іноземної мови (англійська) для закладів
загальної середньої освіти для 6-х класів**

**Підручники із зарубіжної літератури та англійської мови, що відповідають
Державному стандарту базової та повної середньої освіти, доповнені
відповідно до оновленої програми та концепції Нової української школи**

УДК 821(1-87).09(075.3)
Н63

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ МОН України від 10. 01. 2018 № 22)*

Видано за кошти державного бюджету. Продаж заборонено

Умовні позначення:

	— читаємо виразно та вдумливо;		— Україна і світ;
	— працюємо з творами мистецтва;		— порівнюємо;
	— культура різних народів;		— для тих, хто володіє іноземною мовою;
	— словник термінів;		— інші рубрики.

Ніколенко О. М.

Н63 Зарубіжна література. 5 кл. : підруч. для закл. загальн. середн. освіти / О. М. Ніколенко, Т. М. Конєва, О. В. Орлова, М. О. Зуєнко, О. І. Кобзар. — Вид. 2-е, доопрацьоване відповідно до чинної навчальної програми — К. : Грамота, 2018. — 256 с. : іл.

ISBN 978-966-349-664-1

Підручник відповідає вимогам Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти. Видання доповнено відповідно до оновленої програми із зарубіжної літератури для 5–9 класів (зі змінами 2017 р.), а також концепції Нової української школи.

Головна мета підручника — формування предметних і ключових компетентностей учнів у процесі вивчення класичних і сучасних творів зарубіжної літератури. У ньому вміщено інформацію про зарубіжних письменників, уривки з художніх творів, запитання та завдання, спрямовані на розвиток творчих здібностей учнів, умінь роботи з інформаційно-цифровими ресурсами, навичок комунікації, лідерства та партнерства.

УДК 821(1-87).09(075.3)

ISBN 978-966-349-664-1

© Ніколенко О. М., Конєва Т. М., Орлова О. В.,
Зуєнко М. О., Кобзар О. І., 2017
© Видавництво «Грамота», 2017

Оскар Уайльд	97
Хлопчик-Зірка	100
<i>Компетентності — сходинок до сучасного світу</i>	118

Розділ II. ПРИРОДА І ЛЮДИНА

Джон Кітс	121
Про коника та цвіркуна	124
Йоганн Вольфганг Гете	127
Нічна пісня подорожнього	128
Генріх Гейне	131
«Задзвени із глибини...»	132
Ернест Сетон-Томпсон	134
Снап. Історія бультер'ера	135
<i>Компетентності — сходинок до сучасного світу</i>	149

Розділ III. СВІТ ДИТИНСТВА

Марк Твен	152
Пригоди Тома Сойера (<i>Уривки</i>)	155
Елеанор Портер	175
Полліанна (<i>Уривки</i>)	177
<i>Компетентності — сходинок до сучасного світу</i>	199

Розділ IV. СИЛА ТВОРЧОЇ УЯВИ

Льюїс Керролл	202
Аліса в Країні Див (<i>Уривки</i>)	205
Марина Цветаєва	232
Книжки в обкладинках червоних	233
<i>Компетентності — сходинок до сучасного світу</i>	238

Розділ V. СУЧАСНА ЛІТЕРАТУРА

У колі добрих героїв	240
Що таке класична та сучасна література	240
Туве Янсон	243
Комета прилітає (<i>Уривки</i>)	246
<i>Компетентності — сходинок до сучасного світу</i>	252

ЛЬЮЇС КЕРРОЛЛ

1832–1898

У Льюїса Керролла світ дітей та світ дорослих протистоять одне одному. Невідомо, котрий із них сам письменник уважав за справжній...

Оксана Забужко

Сторінки життя та творчості

Англіїці кажуть: «Якщо ви не знаєте Алісу й Чеширського Кота, Капелюшника й Шаленого Зайця, ви нічого не знаєте про Англію». Це герої відомої книжки Льюїса Керролла «Аліса в Країні Див», що є перлиною дитячої англійської літератури.

Льюїсу Керроллу випало жити в Англії в добу, яка від імені королеви Вікторії отримала назву «вікторіанська». Королева Вікторія правила найдовше за всіх англійських монархів — 64 роки. За тих часів уважалося добрим смаком стримувати себе в усьому — вчинках, почуттях, емоціях. Дітей змалку привчали до вишуканих манер, чемності, усталених правил поведінки. Вони мушили ходити повільно й поважно, говорити правильною й гарною мовою, гратися в тихі й малорухливі ігри, не дошкуляти дорослим і займатися лише корисними справами. Але тоді, як і тепер, дітям хотілося бігати, стрибати, мріяти, бути вільними й обирати свої власні шляхи в усьому! Адже кожна людина прагне свободи у своєму житті, творчості й думках.

Розмірковуючи про світ дітей та дорослих, про поняття «правильне» і «неправильне», свободу й обов'язок, письменник Льюїс Кер-

ролл створив казковий світ, де не було ніяких обмежень для вільного польоту фантазії, де можна було вигадувати казна-що, не підкорятися королю й королеві й узагалі нікого не боятися. Іншими словами, де можна бути собою, вільною особистістю, котра здатна змінювати все довкола силою своєї уяви!

Льюїса Керролла називають найзагадковішим письменником Англії. Він був математиком і письменником, священником і фотографом, філософом і великим другом дітей. Ніхто з його сучасників не міг зрозуміти, чому цей дорослий чоловік у темній рясі священнослужителя скрізь носив із собою фотокамеру. Чому він так багато часу проводив із дітьми, брав участь у їхніх забавах, вигадував для них цікаві ігри й головоломки?.. Його псевдонім теж має певну загадку. Своє справжнє ім'я *Чарльз Лутвідж* (прізвище *Доджсон*) письменник переклав латиною, а потім отримав ім'я *Carolus Ludovicus* знову переклав англійською й переставив слова місцями. Так з'явився його псевдонім *Lewis Carroll*.

Льюїс Керролл народився 27 січня 1832 р. в селищі *Дерсбері* (графство *Чешир*) (Англія) у родині священника *Чарльза Доджсона* та *Френсіс Джейн Лутвідж*. У дев'ятнадцять років *Чарльз Лутвідж Доджсон* вступив до найдавнішого університету у світі — *Оксфордського*, у двадцять три роки став викладачем математики коледжу *Крайст Черч* (Церкви Христа) цього університету, у двадцять п'ять здобув ступінь магістра математики, у двадцять дев'ять був посвячений у сан диякона.

Сорок сім років (з 1851 по 1898 р.) *Чарльз Лутвідж Доджсон* працював у коледжі *Крайст Черч*. Серед його добрих знайомих були доньки ректора коледжу — сестрички *Лоріна Шарлотта*, *Аліса* й *Едіт Лідделл*. Він часто гуляв з ними, запрошував їх на чай і розказував цікаві історії. Саме для своєї улюблениці *Аліси Лідделл* та її сестричок *Льюїс Керролл* створив повість-казку «*Аліса в Країні Див*».

Уперше в історії літературної казки *Льюїс Керролл* зробив головною героїнею реальну дівчинку, а точніше — її творчу уяву, що здатна подорожувати в інший світ — *Країну Див*. У цьому уявному світі, з одного боку, відображені цілком земні проблеми освіти, виховання, судочинства,

Р. Ін'пен.
Обкладинка до
повісті-казки *Льюїса*
Керролла «*Аліса в Країні*
Див». 2009 р.

Дж. Тенніел. Ілюстрація до повісті-казки Льюїса Керролла «Аліса в Задзеркаллі». 1866 р.

усього суспільного устрою «вікторіанської» доби, доволі суворого до людини. З іншого боку, в уявному світі відображено те, про що не прийнято було говорити в той час, — про мрії, почуття, прагнення людини. Тут усі земні правила летять шкереберть, тут можна бігати за Білим Кроликом, робити дурниці, дражнитися й поводитися неправильно. У своїй уяві людина є завжди вільною, вона може збільшуватися або зменшуватися, швидко пересуватися в різних просторах і робити все, що заманеться. Кожній людині потрібен, стверджує Льюїс Керролл, свій особистий простір, її особиста свобода.

Коли Аліса Лідделл виросла, Льюїс Керролл створив продовження — «Аліса в Задзеркаллі», де юна героїня перетворилася на справжню королеву. Себе письменник зобразив Білим Лицарем, який розповідає Алісі про неймовірні винаходи. А на прощання просить озирнутися й помахати йому рукою...

Фантастика (з грецьк. *здатність уявляти*) — 1) те, чого не існує в реальній дійсності; 2) світ уявлень та образів митця, який базується на основі засвоєних раніше фактів із реального життя; творча уява; 3) різновид художньої літератури, заснований на вигадці, творчій уяві, фантазії; до цього різновиду можуть належати будь-які жанри — оповідання, казка, повість, роман тощо.

Характерні ознаки фантастики як різновиду художньої літератури:

- незвичайність подій та образів;
- порушення усталених уявлень про час і простір;
- дивні перетворення персонажів і всього фантастичного світу;
- чарівність предметів та явищ;
- дивні імена й назви;
- стрімкі й неймовірні повороти сюжету;
- мовні новації письменника (пошук нових слів і виразів для відтворення дивовижного світу).

АЛІСА В КРАЇНІ ДИВ

Повість-казка

(Уривки)

Історія створення

День 4 липня 1862 р. назавжди увійшов в історію літературної казки. У цей день професор математики Чарльз Лутвідж Доджсон і священник Робінсон Дакворт вирушили в човні з трьома доньками ректора Лідделла на прогулянку річкою Темзою. Старший із сестер — Лоріні Шарлотті — на той час було тринадцять років, середній — Алісі — десять, молодший — Едіт — вісім. Дівчатка попросили Доджсона, щоб він розповів їм якусь веселу казку. Аліса висловила бажання, щоб там було побільше всіляких дурниць і фантазій. Так розпочалася ця казкова історія, у якій прообразом головної героїні стала сама Аліса Лідделл.

Повільно котила хвилі Темза, і тихо лилася з вуст доктора Доджсона казка, яка непомітно перенесла дівчаток Лідделл у дивовижний світ... Коли прогулянка завершилася, Аліса попросила свого старшого друга записати цю історію. Спочатку він хотів назвати казку «Пригоди Аліси під землею», але згодом змінив назву на «Аліса в Країні Див» (*англ.* «Alice's Adventures in Wonderland») та опублікував твір під псевдонімом Льюїс Керролл.

Льюїс Керролл спочатку хотів особисто проілюструвати книжку «Аліса в Країні Див», але його техніка малювання була недосконалою, тому видавець порадив авторові звернутися до художника Джона Теннієла. Ескізи своїх ілюстрацій Дж. Теннієл створював на папері, потім їх переносили на дерев'яні дошки, з них вирізали спеціальні форми, які використовували для друку гравюру¹.

Видання книжки 1866 р. зробило знаменитими й письменника, і художника. Дж. Теннієл ілюстрував також книжку Льюїса Керролла «Аліса в Задзеркаллі».

Українською мовою твори Льюїса Керролла переклали: *Галина Бушинова* («Пригоди Аліси в Країні Чудес»), *Петро Таращук* («Аліса в Країні Чудес»), *Леонід Горlach* і *Микола Лукаш* (поезії, уміщені в прозовому творі), *Валентин Корнієнко*, за редакцією *Івана Малковича* («Аліса в Країні Див», «Аліса в Задзеркаллі»).

¹ *Гравюра* (фр. *gravure* від *graver* — вирізати, створювати рельєф) — вид графічного мистецтва, створення тиражованих зображень шляхом контрастного друку з рельєфних поверхонь або через трафарет.

У КОЛІ ДОБРИХ ГЕРОЇВ

Чи хочете ви дізнатися про те, що читають в інших країнах ваші однолітки, як вони живуть, про що думають? Чи хочете ви обирати твори, які вам більше до душі? Тоді цей розділ — сюрприз для вас, дорогі п'ятикласники!

У цьому розділі ви дізнаєтеся про сучасних авторів, які популярні в Україні й за кордоном. У вас є право вибору цікавої книжки! Тож вирушаймо у вільний політ у просторі сучасної літератури!

Що таке класична та сучасна література

Ми живемо у світі книжок. Однак усі вони різні, і в них треба вміти розбиратися й орієнтуватися. У художній літературі є твори, перевірені роками, навіть століттями. Вони визнані в різних країнах, на них виросло не одне покоління. Ці твори стали надбаннями не лише національної, а і світової літератури, бо в них порушені питання, актуальні за будь-яких часів, а образи мають загальнолюдський зміст. Про такі твори кажуть *класичні*, або *класика*, а їхніх авторів називають *класиками*. Класичними вважають твори Г. Гете й Г. Гейне, Дж. Кітса та М. Цветаєвої, Марка Твена й Е. Портер, Льюїса Керролла та О. Пушкіна, Г. К. Андерсена й О. Уайльда, Е. Сетона-Томпсона та Дж. Р. Кіплінга й багатьох інших митців.

Для того щоб якийсь художній твір став класичним, має пройти значний проміжок часу. Тільки перевірка часом може довести, що той чи той твір став визнаним у світі, не втратив своєї значущості, є близьким для людей різних країн і національностей. Класичні твори визначаються не лише важливістю тем і проблем, а й високою художньою вартістю, тому їх уважають зразковими.

Розвиток художньої літератури ніколи не припиняється. Літературні твори, що з'являються в наш час (тобто в останні десятиліття й по сьогодні), називають *сучасними*. Серед них трапляються такі, що підпорядковані моді або суто комерційним інтересам. Їх швидко прочитують і так само швидко забувають. Однак серед сучасних є чимало справді хороших і високохудожніх творів, які ще не стали класикою, але вже привернули увагу широкого кола читачів у різних країнах, набули популярності, отримали визнані міжнародні літературні премії.

П. Маар серед читачів

Сучасні твори сповнені проблем, які нині хвилюють людство. Ці твори прокладають нові шляхи в царині художності й для класичної літератури. Який із сучасних творів стане класичним, покаже час. Проте вже сьогодні цікаво відкривати для себе те, що із захопленням читають люди в інших країнах. Серед сучасних дитячих письменників заслуговують на увагу такі автори, як **Робальд Дал**, **Пауль Маар**, **Тівве Янсон**, **Джеремі Стронг**, **Ян Улоф Екгольм**, **Астрід Анна Емілія Ліндгрєн**, **Міхаель Андреас Гельмут Енде**, **Крістіне Нестлінгер**.

За сучасними творами варто постійно стежити, оцінювати, обговорювати їх. Вони допомагають нам увійти в сьогодення, осмислити себе та своє місце у світі, досягти порозуміння з нашими сучасниками.

Цікаво знати

Французький учитель Данієль Пеннак, який написав чимало цікавих книжок для дітей, вважає, що в маленьких читачів (як і в кожній дорослій людині) мають бути не тільки обов'язки, а й права:

- право перескакувати (зі сторінки на сторінку, уперед і назад, рухатися книжкою в будь-якому напрямку);
- право перечитувати (те, що сподобалося) і недочитувати (те, що не сподобалося);

Transcript 1

- Hi, I'm Sue, I'll be your server for tonight. What can I do for you?
- What's on the menu? I'm from Ukraine. Can you recommend me something typical for British cuisine?
- How would you like steak? (rare, medium, well done)
- Good. The steak for me, please.
- Do you want a salad with it? Our cuisine is popular for its salads. From the traditional Garden Salad to a tangy Indian Potato Salad, we've got a lot variants for you to delight.
- I'd like the last one, please.
- Anything to drink? Maybe orange fresh or a lemon tea?
- A fresh please.
- It'll take about 20 minutes.
- Good.
- Did you enjoy your meal?
- Yeah. Everything was delicious. Please bring me the bill.
- Here you are.
- The rest is for you.
- Thank you.

Transcript 2 (Charlie and the Chocolate Factory)

Mr Wonka

- **'Welcome, my little friends! Welcome to the factory!'** His voice was high and flutey. [...] Who's first?

- "Augustus Gloop," the boy said.

Charlie

- 'Augustus!' cried Mr Wonka. **'My dear boy, how good to see you! Delighted! Charmed! Overjoyed to have you with us!** And these are your parents? **How nice!** Come in! Come in!' Mr Wonka was clearly just as excited as everybody else.

- 'My name,' said the next child to go forward, 'is Veruca Salt.'

Veruca

- 'My dear Veruca! How do you do? **What a pleasure this is!** You do have an interesting name, don't you? [...] **How pretty you look in that lovely mink coat! I'm so glad you could come!** Dear me, this is going to be such an exciting day! **I do hope you enjoy it!** [...] Overjoyed to see you! Please go in!

- And last of all, a small nervous voice whispered, 'Charlie Bucket.'

'Charlie!' cried Mr Wonka. 'Well, well, well! So there you are! You're the one who found only yesterday, aren't you? [...] Just in time, my dear boy! **I'm so glad! So happy for you!** And grandfather? **Delighted to meet you, sir! Overjoyed! Enraptured! Enchanted! All right!** Is everybody in now? Five children? Yes! Good! Now will you please follow me! Our tour is begin!

Augustus

Agreeing phrases

Exactly!

That is true!

Oh, yes!

I am with you!

Certainly!

I agree with you.

I totally agree!

That is different!

I am sorry, but I beg to differ.

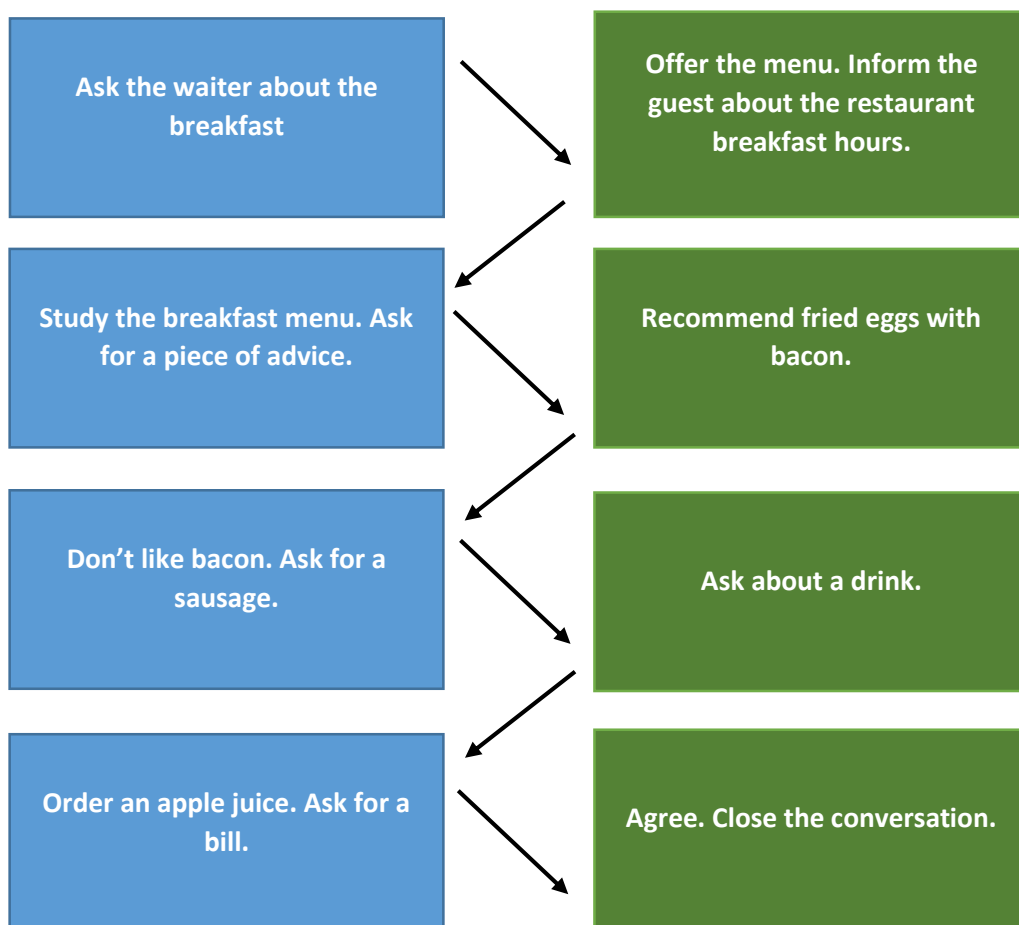
I don't agree with you.

I totally disagree.

I am of different opinion.

I cannot share this view.

Disagreeing phrases

£ 7.50	BREAKFAST MENU	£ 5.50
Served from 7 a.m. until 10 a.m.		
English Breakfast Fruit juice (grapefruit or orange) Hot or cold cereal Bacon / mushroom / sausage / tomato with fried or scrambled eggs Toast and butter Marmalade or jam	Continental Breakfast Fruit juice (grapefruit or orange) Toast, roll or sweet roll and butter Marmalade or jam Tea, coffee or hot chocolate	

Are you ready to order?

Anything else?

Would you like...?

**What would you like to drink/for
dessert?**

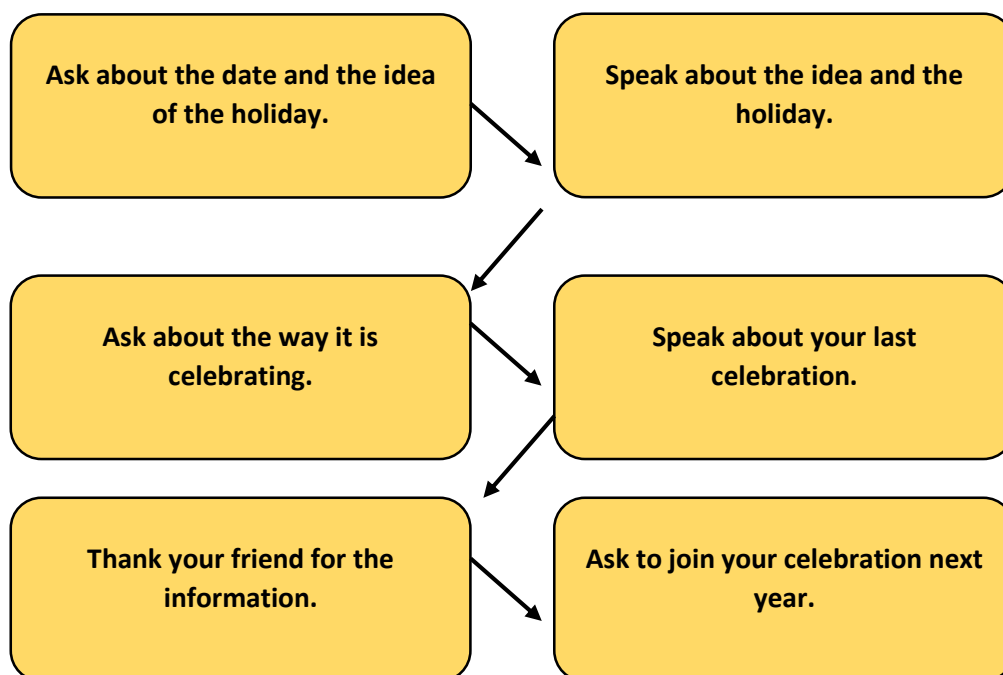
I'd like...

Yes, please. / No, thank you.

No, that's all.

Is there any...?

Transcript 3 (Inside out)**(27:50 - 30:04)****Mum:** So, how was the first day of school?**Riley:** _____.**Mum:** Ahem. Ahem...**Dad:** Ah. So, Riley, _____.**Riley:** _____, all right?**Mum:** Riley! _____?**Riley:** Uhhhhhhhgh!**Dad:** Riley, I do not like this new attitude.**Riley:** _____? Just leave me alone!**Dad:** I don't know where this _____ attitude came from...**Riley:** Yeah, well, well...**Riley:** Just _____!**Dad:** That's it! Go to your room! Now!

Inviting

- Would you like to come to...?
- How about coming to...?
- I'd like to invite you to...
- I just want to let you know that I...

Accepting

- Sounds great/perfect/brilliant!
- Thanks for inviting me.
- I'd love to come.

Refusing

- I'm sorry but I have to...
- I'm afraid I can't make it because...
- I'd like to come but... Maybe some other time.
- It was nice of you to invite me but...

Тест для визначення рівня сформованості англomовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення в учнів 6 - х класів закладів загальної середньої освіти

1. English people are...

- a) very responsible;
- b) indifferent;
- c) very proud.

2. How to express a polite refusal to the invitation of your friend from Great Britain?

- a) I have other plans.
- b) I appreciate the offer, but I am busy that day!
- c) I have no time for you!

3. What is celebrated in the USA on the 4th Thursday of November?

- a) St Patrik's Day;
- b) Thanksgiving Day;
- c) St Valentine's Day.

4. Choose the correct sentence:

- a) It's not civil to sit down at the table without being invited.
- b) It's not rude to make personal remarks to girls.
- c) It's OK to interrupt somebody when he is talking.

5. How to express your hospitality while welcoming your guests? Choose the wrong variant!

- a) What a pleasure this is!
- b) You'd better come later, my friend!
- c) Overjoyed to have you with us!

6. When an Englishman is late to some event he usually says ... Choose the wrong variant!

- a) I'm terribly sorry for being late, but ...
- b) I apologize wholeheartedly for not being on time, ...
- c) Here you are! It took me 2 hours to come here! Hope, I've not missed a lot.

7. What is the formal way to say "Bye!" in English?

- a) I must be going!
- b) See you later, my friend!
- c) I look forward to our next meeting!

8. Choose a correct variant of a polite disagreeing with somebody.

- a) I am sorry, but I beg to differ!
- b) You are not right!
- c) No, you are wrong!

9. Choose the sentence with a polite accepting of invitation of your foreign friend:

- a) Sounds great/perfect/brilliant!
- b) Thanks for remembering me.
- c) Actually, I can't accept your invitation. I have a lot of plans for that day!

10. What do British usually eat for breakfast?

- a) lemon tea and sandwiches;
- b) only black coffee;
- c) fried eggs with bacon;
- d) mushroom soup.

11. How do you can get a clarification when somebody is telling a story? Choose two correct variants.

- a) Pardon me, could you give me a description/explaining of ...?
- b) I'm sorry for my interruption but could you tell me ...?
- c) Tell me what if ...

12. How can you invite your foreign friend to your Birthday? Choose the wrong variant.

- a) Would you like to come to my Birthday party next month?
- b) How about coming to my Birthday party next month?
- c) I am waiting you tomorrow to bring me some presents from US.

13. Choose the correct statement.

- a) British people are very punctual.
- b) British people can let themselves to ignore the process paying the bills.
- c) British people are disrespectful.

14. Are gestures and postures important when you are talking with somebody?

- a) yes.
- b) no.

15. Staring at your interlocutor is believed to be disrespecting in Great Britain.

- a) false;
- b) true.

Рівень знань учнів лінгво-країнознавчого та соціально-обумовленого матеріалу (результати передекспериментального зрізу)

		Тестові завдання															
№	ІБ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	Сума балів
1	Гнідаш Міла	2	2	0	2	2	0	2	2	2	2	2	0	2	2	0	22
2	Кулик Єгор	2	0	2	2	2	0	2	2	2	2	0	0	2	2	2	22
3	Негрійов Нікіта	2	2	2	0	0	2	2	2	2	2	2	0	2	2	2	24
4	Олефір Христина	0	0	2	2	2	0	2	0	2	2	2	2	2	2	2	24
5	Підлужник Марія	2	0	2	2	2	0	0	2	2	2	0	2	0	0	2	18
6	Применко Денис	2	2	2	0	0	2	2	0	2	2	2	0	2	0	0	18
7	Прокопенко Ярослав	2	2	0	0	2	2	2	2	2	0	2	2	0	0	2	20
8	Романенко Вікторія	0	2	0	2	2	0	0	2	2	2	2	0	2	0	2	18
9	Слюсаренко Артем	2	0	2	0	0	2	2	2	2	2	0	0	2	2	2	20
10	Чуваєва Даша	2	2	2	2	2	2	0	0	2	2	2	2	2	2	0	24
11	Штангей	2	2	2	0	0	2	0	2	0	2	2	2	0	0	2	18

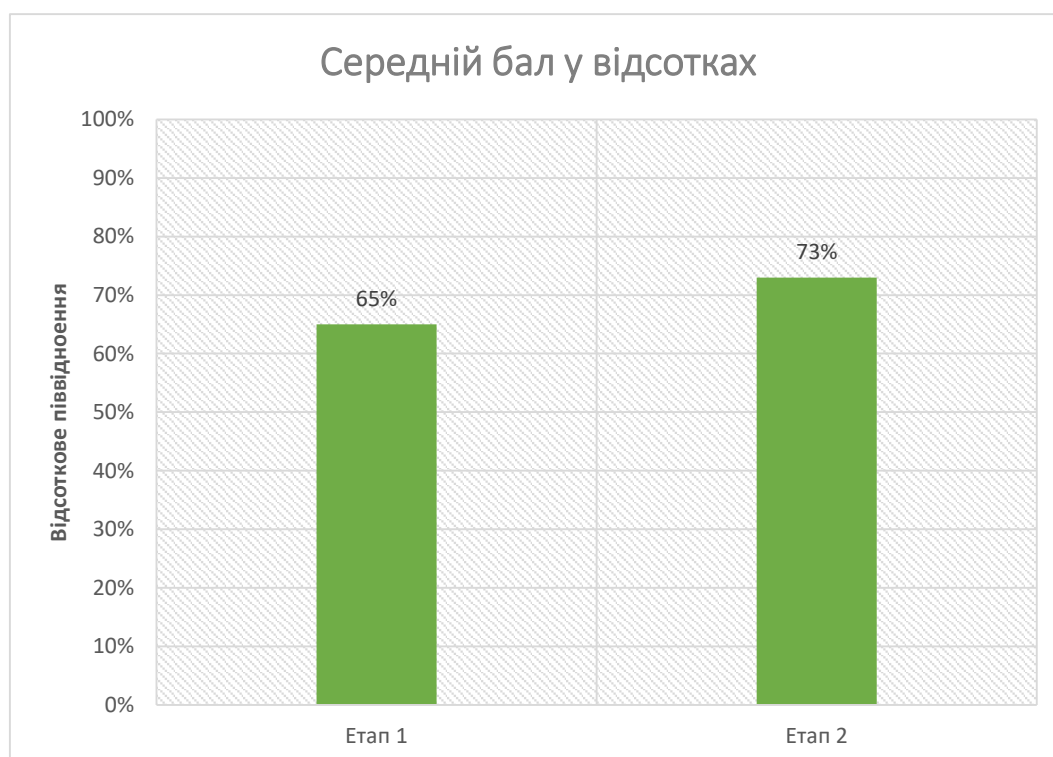
	Софія																
12	Турчина Ліза	2	2	2	2	2	0	2	0	2	2	2	2	0	2	2	24
13	Павленко Ліза	0	2	0	0	2	0	0	2	2	0	2	0	0	2	2	16
14	Макаренко Ліза	2	2	2	0	0	2	0	2	2	0	2	2	2	0	2	20
	Середній бал																19,3

Результати формувального етапу експерименту

Навчальні автентичні тексти				
№	Прізвище, ім'я учня	<i>“Charlie and the Chocolate factory”</i>	<i>“Alice’s Adventures in Wonderland”</i>	Середній бал
1	Гнідаш Міла	10	10	10
2	Кулик Єгор	8	10	9
3	Негрійов Нікіта	10	11	10,5
4	Олефір Христина	9	10	9,5
5	Підлужна Марія	8	9	8,5
6	Применко Денис	7	9	8
7	Прокопенк о Ярослав	9	10	9,5
8	Романенко Вікторія	8	9	8,5
9				

	Слюсаренко Артем	7	10	8,5
10	Чуваєва Даша	8	8	8
11	Штангей Софія	8	7	7,5
12	Турчина Ліза	9	10	9,5
13	Павленко Ліза	9	7	8,5
14	Макаренко Ліза	7	8	7,5
	Середній бал	8,8		

Діаграма успішності проведеного експерименту

Комплекс вправ для формування англомовної соціальної компетентності під час навчання діалогічного мовлення учнів 6-х класів

ЗСО

Unit 1

Food and Drinks

Ex. 1. Read the dialogue about British meals between the waiter and a guest at a restaurant. Guess whether the statements below are truth (T) or false (F).

- 1) ___ A guest is from North America.
- 2) ___ A waiter recommended a customer stewed vegetables.
- 3) ___ A customer did not like the British cuisine.
- 4) ___ A customer had chosen an orange fresh but not a lemon tea.
- 5) ___ A customer gave some tips for a waiter for good service.

Transcript

- Hi, I'm Sue, I'll be your server for tonight. What can I do for you?
- What's on the menu? I'm from Ukraine. Can you recommend me something typical for British cuisine?
- How would you like steak? (rare, medium, well done)
- Good. The steak for me, please.
- Do you want a salad with it? Our cuisine is popular for its salads. From the traditional Garden Salad to a tangy Indian Potato Salad, we've got a lot variants for you to delight.
- I'd like the last one, please.
- Anything to drink? Maybe orange fresh or a lemon tea?
- A fresh please.

- It'll take about 20 minutes.
- Good.
- Did you enjoy your meal?
- Yeah. Everything was delicious. Please bring me the bill.
- Here you are.
- The rest is for you.
- Thank you.

Ex. 2. Fill in the gaps while watching the video and listening to the talk of Shrek, Fiona and Donkey around the table. What was the Shrek's problem about the soup? Was Donkey right when he interrupted the talk of Shrek and Fiona's family? Then roleplay the talk!

Transcript 1 (Shrek 2)

(2:36)

Fiona: Excuse me!

Shrek: Better out than in – I always say, yes Fiona? Hahaha...

Donkey: What do you mean I'm not on the list? Don't you tell me you don't know who I am?! _____ Thanks for waiting, you know I had the hardest time finding this place!

King: No, no, no! _____

Fiona: No, no, no! Dad! It is alright, it's alright. He is with us!

Donkey: Yes! That's me, the noble steed! Hey waiter, how about a bowl for the steed?

Shrek: Oh, boy!

Fiona: Oh, Shrek!?

Shrek: Yeach? Oh, sorry! _____

Fiona: No, no, no, darling!

Shrek: Oh!

Ex. 3. Work in twos. P1 - you are from Ukraine and have a foreign friend from Britain. You consider his willing to go to the theatre to be boring. Besides you are hungry. Refuse him, and advise to go to a restaurant. Be polite! Remember the peculiarities of his national character. P2 - you want your friend from Ukraine to show some theatres and operas. You are so interested in such things. Use following table of refusing phrases:

I appreciate the offer, but ...

I'd like to, but ____ (reason).

It's a great offer, but ...

Sounds good/ nice/ great! But

let's rather ...

**That would be nice. But let us do it
next time?**

**That's a good idea. But before
doing it let's ...**

P1: Oh, Tom! For the God sake, can we visit a museum, a gallery or a theatre? I'm fond of them. It's really breathtaking to watch a spectacle.

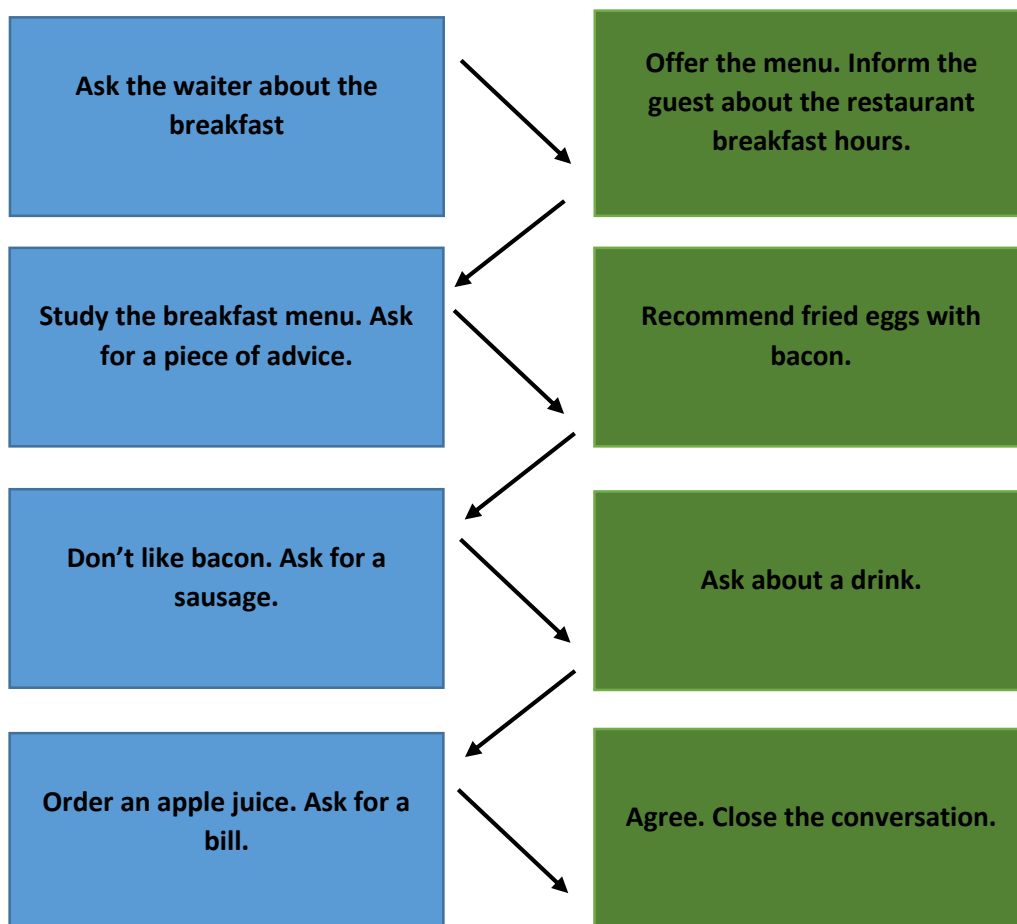
P2: It's a great offer, Jack. But before doing it let's go to some restaurant! I'm so hungry that I could eat a horse. By the way I've not show you the peculiarities of the Ukrainian cuisine yet. It's a good opportunity to do it right now. Please can we postpone our walk to the theatre?

Ex. 4. Work in twos. P1: You are from Britain. Ask your friend from Ukraine about his ordinary breakfast, dinner and supper. Then tell him yours. P2: You are from Ukraine tell your foreign friend about your ordinary breakfast, dinner and supper. Ask him to tell you the same. Follow the model below:

- What do you prefer to eat for breakfast?
- I prefer to eat... for breakfast.
- What do you usually eat for dinner?
- I usually eat ... for dinner.
- What your ordinary supper consists of?

- My ordinary supper consists of...

Ex. 5. Work in pairs. P1 - you are in a British hotel restaurant. Study the menu and make an order using the functional scheme below. P2 - you are the waiter in a British hotel restaurant. Offer the menu below to your client and be polite.

£ 7.50	BREAKFAST MENU	£ 5.50
Served from 7 a.m. until 10 a.m.		
English Breakfast Fruit juice (grapefruit or orange) Hot or cold cereal Bacon / mushroom / sausage / tomato with fried or scrambled eggs Toast and butter Marmalade or jam	Continental Breakfast Fruit juice (grapefruit or orange) Toast, roll or sweet roll and butter Marmalade or jam Tea, coffee or hot chocolate	

Ex. 6. Work in pairs. P1 - imagine you are a waiter/waitress at a British restaurant. Take P2's orders. Use phrases from the box. P2 - imagine you are a customer in the British restaurant. Look at the menu, decide what you want to eat and give P1's your order. Use the phrases from the box.

Are you ready to order?
 Anything else?
 Would you like...?
 What would you like to drink/for dessert?

I'd like...
 Yes, please. / No, thank you.
 No, that's all.
 Is there any...?

Ex. 7. Complete the dialogue with phrases a-d. Then roleplay it. P1 - You are a customer at the British restaurant. P2 - you are a waiter at the British

- a. What does that come with?
 b. Are you ready to order?
 c. I am afraid we do not have any today.
 d. What would like for dessert?

restaurant.

Waiter: _____

Customer: Yes, I am I'd like the fried eggs with bacon.

Waiter: _____.

Customer: That's OK.

Waiter: The mushroom soup is very tasty.

Customer: _____

Waiter: A garden salad.

Customer: OK, that sounds great!

Waiter: _____

Customer: A pumpkin pie, please.

Waiter: OK. It will ready in 10 minutes.

Ex. 8. Act out your own dialogues. One of you is a foreign friend from Britain and the second - a Ukrainian student. Discuss the national stereotypes about the food we prefer to eat every day.

Ex. 9. Work in pairs. **P1** - you have a friend from Ukraine invite him to celebrate Thanksgiving Day in Canada. **P2** - you have a friend from Canada who invites you to visit him/her. Make up a dialogue using the functional scheme below.

Open the conversation. Invite your friend to celebrate Thanksgiving Day in Canada.

Agree. Express thanks. Suggest to bring salo and to cook varenyky after arriving.

Agree. Suggest buying a pumpkin and to bake a pie.

Don't like a pumpkin but maybe with whipped cream would be better.

Agree. Ask about cooking stuffed turkey.

Like chicken. Agree. Suggest making some greeting cards.

Excellent idea. Close conversation.

Ex. 10. Work in pairs you are in the British hotel restaurant. One of you would be a customer and one of you would be a waiter/waitress. Compose a dialogue basing on the menu offered.

£ 7.50	BREAKFAST MENU	£ 5.50
Served from 7 a.m. until 10 a.m.		
English Breakfast Fruit juice (grapefruit or orange) Hot or cold cereal Bacon / mushroom / sausage / tomato with fried or scrambled eggs Toast and butter Marmalade or jam	Continental Breakfast Fruit juice (grapefruit or orange) Toast, roll or sweet roll and butter Marmalade or jam Tea, coffee or hot chocolate	

Ex. 11. And now it's quite time to act out your own dialogues. One of you is a foreign friend from Britain and the second - a Ukrainian student. Discuss the national stereotypes about the food we prefer to eat every day.

Unit 2

My Family and Friends

Ex. 1. Listen to the speaker reading the dialogue. Then try to read it copying my intonation. Do an assignment below. Put "T" for truth and "F" for falsehood.

Transcript (Alice's Adventures in the Wonderland)

"Have some wine," the March Hare said in an encouraging tone.

Alice looked all round the table, but there was nothing on it but tea. "I don't see any wine," she remarked.

"There isn't any," said the March Hare.

"Then it wasn't very civil of you to offer it," said Alice angrily.

"It wasn't very civil of you to sit down without being invited," said the March Hare.

“I didn’t know it was your table,” said Alice; “it’s laid for a great many more than three.”

“Your hair wants cutting,” said the Hatter. He had been looking at Alice for some time with great curiosity, and this was his first speech.

“You should learn not to make personal remarks,” Alice said with some severity: “it’s very rude.”

- 1) It’s not civil to make offers when you are not going to make them at all.
- 2) It’s very rude to make personal remarks to girls.
- 3) A rabbit was the most mannered personality of this story.
- 4) Alice did nothing bad by sitting at the table without being invited.
- 5) Alice was greatly offended both by Hare and by Hatter because the latter did not stand up for her.

Ex. 2. Read the dialogue between the two friends from Canada. There is a great film festival in autumn there. Pay attention to the phrases of agreeing and disagreeing. Try to roleplay it.

- Hello Ursula! How are you doing?
- Hi, Mike! I am well.
- Do you like going to the cinema?
- Well, I am a cinema-goer, you know?
- Really? How often do you go to the cinema?
- It depends. Actually every weekend! By the way, what genres of films do you prefer to watch?
- I prefer horror films! They are usually exciting and breathtaking! Do you agree with me? What do you like to watch?
- Actually, I feel different. To my mind horrors are meaningless! I adore science fiction and documentaries! All in all, they are informative!
- You know, today there is a good comedy film with Jim Carrey on! Would you like to join me?

- Yes, sure! Comedy film are relaxing and funny! That is a great idea!
- How about going to the café after it?
- Sounds good!
- Excellent! I'll call you then!
- Bye!

Ex. 3. It is well known that it is very important to start and to finish a conversation politely so that your talk with this person was not the last one. Here are some phrases how to finish a talk. Decide which of them are formal and which are for the talk with a friend.

- *Bye!*
- *Goodbye!*
- *See you later!*
- *See you soon!*
- *Have a nice day!*
- *I look forward to our next meeting!*
- *Talk to you later!*
- *I must be going!*
- *Until Monday!*
- *It was nice seeing you!*

Now match the situations and the farewells they suit best. Follow the example:

- Dear Mr Chapkis, thank you for inviting me to this event. The information I listened to will definitely change my life!	- <i>I look forward to our next meeting! See you soon!</i>
- Please call me later, Charlie, I'm taking a bath now!	- <i>Talk to you later!</i>
- All in all, I'm pleased to hold such complicated but still breathtaking debates.	- <i>Have a nice day!</i>
- Well, I will follow your advice, John! Thank you so much!	- <i>Bye!</i>
- I'm so glad to have a chance to catch up with you here on the street to my work, Sue!	- <i>It was nice seeing you!</i>

Ex. 4. Imagine that I am your foreign friend from Canada. We are having a movie festival this autumn. You've promised to visit me and we are planning what films we would watch there. Agree with me and say that you like this too. You can use our table of agreeing and disagreeing.

T: I like watching horror films. They are really breathtaking!

P: Certainly! I like watching horror films too.

Now disagree with me and say what you really prefer to watch.

T: I prefer to watch horror films. They are really breathtaking!

P: I am sorry, but I beg to differ. I prefer to watch comedy films.

Agreeing phrases

Exactly!

That is true!

Oh, yes!

I am with you!

Certainly!

Disagreeing phrases	<p>I agree with you.</p> <p>I totally agree!</p> <p>That is different!</p> <p>I am sorry, but I beg to differ.</p> <p>I don't agree with you.</p> <p>I totally disagree.</p> <p>I am of different opinion.</p> <p>I cannot share this view.</p>
----------------------------	---

Ex. 5. Imagine that your partner is a foreign friend from Canada. They are having a movie festival this autumn. You've promised to visit him/her and you are planning what films you would watch there. P1 - you adore comedies. P2 - you hate comedies, ask your friend to watch a science fiction film. Use the adjectives from the table below to convince your partner.

Great	Interesting	Enjoyable
Exciting	Awful	Relaxing
Breathtaking	Boring	Stupid
Informative	Thought- provoking	Meaningless

P1 – I prefer watching comedy films because they are exciting and enjoyable.

P2 – I do not like watching comedy films. I think they are meaningless and stupid. Let us better watch a science fiction film. It is at least thought-provoking and informative.

Ex. 6. Imagine that your partner is a foreign friend from Canada. They are having a movie festival this autumn. You've promised to visit him/her and you are planning what films you would watch there. Create a small dialogue following the structural scheme below:

➤ P1: I'd like to watch _____. To my mind it is _____.

- P2: I feel with you. I prefer _____ but I can't stand _____.
- P1: How about _____?
- P2: No, I don't like _____. In my opinion they are _____.
- P1: By the way, are you a cinema goer?
- P2: _____.
- P1: Then would you join me tomorrow? There would be a great _____ on!
- P2: Sounds good! Let's go!

Ex. 7. Our family is our treasure. But sometimes we can hurt somebody we love with our whole hearts. Now we will watch a fragment from the film «Inside Out ». You have to complete the talk between the parents and a daughter in group of three using the skeleton of the dialogue. Then try to role play this talk copying the intonation of the main characters.

Transcript (*Inside out*)

Mum: So, how was the first day of school?

Riley: _____.

Mum: Ahem. Ahem...

Dad: Ah. So, Riley, _____.

Riley: _____, all right?

Mum: Riley! _____?

Riley: Uhhhhhhgh!

Dad: Riley, I do not like this new attitude.

Riley: _____? Just leave me alone!

Dad: I don't know where this _____ attitude came from...

Riley: Yeah, well, well...

Riley: Just _____!

Dad: That's it! Go to your room! Now!

Ex. 8. Watch a fragment from the film «Shrek». You have to complete the talk between Donkey and Shrek in pairs using the skeleton of the dialogue. Then try to role play this talk copying the intonation and the body language of the main characters.

Shrek: Listen, little donkey! _____

Donkey: Hmmm... _____

Shrek: No! _____ You know: "Have your torch and pitchforks!"

Doesn't that bother you?!

Donkey: No!

Shrek: Really?

Donkey: Really-really! _____

Shrek: Uh...Shrek...

Donkey: Shrek? _____ That you don't care what nobody thinks of me thing! I like that, I respect that Shrek!

Shrek: All right!

Donkey: Uff... Look at that! _____

Shrek: "That" – would be my home!

Donkey: Oh... And it is lovely! Just beautiful! That's, you know, is quite decorate... _____

Transcript (Shrek)

Shrek: Listen, little donkey! Look at me! What am I?!

Donkey: Hmmm... really tall?

Shrek: No! I am an ogre! You know: "Have your torch and pitchforks!"

Doesn't that bother you?!

Donkey: No!

Shrek: Really?

Donkey: Really-really! Oh man, I like you! What's your name?

Shrek: Uh...Shrek...

Donkey: Shrek? Well, you know what I like about you Shrek? That you don't care what nobody thinks of me thing! I like that, I respect that Shrek!

Shrek: All right!

Donkey: Uff... Look at that! Who want to live in a place like that?!

Shrek: "That" – would be my home!

Donkey: Oh... And it is lovely! Just beautiful! That's, you know, is quite decorate... It's amazing what you've done with such a modest budget!

Ex. 9. Today we have English guests they are your fellows. We are discussing "What genres of films are better to watch when you want to relax". Of course, everybody has his/her own position. Speak it out. Try to be convincing and at the same time polite.

Ex. 10. Watch a fragment from the film «Inside out». But unfortunately, we have some technical problems and our video lost the sound. I hope that gestures and emotions of the characters will help you to understand the point of the conversation. Work in pairs and try to reproduce the dialogue.

Transcript (Inside Out)

Teacher: OK everybody! We have a new student in a class today! Would you like to tell us about yourself?

Riley: Emm, OK... My name is Riley Andersen and I am form Minnessota. And now I live here!

Teacher: And how about Minnessota? Can you tell us something about it? Well, You certainly get a lot more snow that we do! Hah-hah-hah!

Riley: Hah. Yeah. It gets pretty cold. And the lake freezes over and that's when we play hokey. I'm on a great team. We're called the Pradox. My fried Meg is a forward and my dad is a couch. Pretty much everyone in my family scates. It is kind of a family tradition. We go out on the lake almost every weekend. Well... we did till....I moved away...

Teacher: Thank you, Riley... I know it can be tough moving to a new place... But we are happy to have you here.

Ex. 11. Watch a fragment from the film «The Lion King». But unfortunately, we have some technical problems and our video lost the sound. I hope that gestures and emotions of the characters will help you to understand the point of the conversation. Work in pairs and try to reproduce the dialogue.

Transcript «The Lion King»

Pumba: Hey Timon. You'd better come and look. I think it is still alive.

Timon: Hey, what do we got here? (smells) Jesus, it's a lion! Run, Pumba, move!

Pumba: Come on! It's just a little lion! Look at him: he is so cute and all alone! Can we keep him?

Timon: What are you talking about? Lion eats guys like us!

Pumba: But he is so little!

Timon: But he is going to get bigger!

Pumba: Maybe, he will be on our side?!

Timon: That's the stupidest thing I have ever heard! ... Hey, I got it! Maybe, he will be on our side! You know having a lion around might not be such a bad idea.

Pumba: So, we will keep with him?

Timon: Of course! Oh I'm fried! Let's get out here and find some shade!

Are you OK, kid?

Simba: Yes, oh.

Pumba: you nearly died.

Timon: I saved you!

Pumba: Hmmm..

Timon: Well, Pumba helped... a little!

Simba: Thanks for your help.

Pumba: Hey, where are you going?

Simba: Nowhere..

Timon: Hey, he looks blue..

Pumba: I'd say brownish gold!

Timon: No, no, no!

Ex. 12. Work in pairs. **P1** - you have recently saw a movie poster of a new animated film "Grinch", ask your friend to join you to watch that film in the cinema. **P2** - you do not really like cartoons, you are hesitating. Ask when the films will be on? Compose a dialogue using the movie poster offered.

Ex. 13. Watch a fragment from the film «Inside out». Fill in the missing phrases in the dialogue. Your task is to remake the talk between parents and Riley into positive one in order to escape the conflict between a parent and a child.

Mum: So, how was the first day of school?

Riley: _____.

Mum: Ahem. Ahem...

Dad: Ah. So, Riley, _____.

Riley: _____, all right?

Mum: Riley! _____?

Riley: Uhhhhhhgh!

Dad: Riley, I do not like this new attitude.

Riley: _____? Just leave me alone!

Dad: I don't know where this _____ attitude came from...

Riley: Yeah, well, well... Just _____!

Dad: That's it! Go to your room! Now!

Transcript (Inside Out)

Mum: So, how was the first day of school?

Riley: It was fine, I guess. I don't know.

Mum: Ahem. Ahem...

Dad: Ah. So, Riley, how was school?

Riley: School was great, all right?

Mum: Riley! Is everything okay?

Riley: Uhhhhhhgh

Dad: Riley, I do not like this new attitude..

Riley: What is your problem? Just leave me alone!

Dad: I don't know where this disrespectful attitude came from...

Riley: Yeah, well, well... Just shut up!

Dad: That's it! Go to your room! Now!

Ex. 14. Watch a fragment from the cartoon "Finding Nemo". You have the jumbled dialogue below. Watch the piece attentively and put the replica into the correct order. Roleplay the dialogue and try to copy the intonation of the main characters.

Transcript (Finding Nemo)

Father: Dory, Dory, Dory! OK, now is night! I'm picking out something dark and mysterious! It's a fish we don't know! If we asked your directions, it could ingest us and spit on out bone! (4)

Dory: Well, there has to be someone. It is the ocean, silly. We are not the only two here. Let's see. OK, no one there. Nope. Nobody... Huh! There is somebody! Hey! (3)

Dory: What is it, with men and asking for directions? (5)

Dory: The ocean is big for you or something like that? That the whole problem, buddy! (9)

Father: It's dangerous! Why don't you see it? (6)

Father: What? (8)

Father: Huh?! (10)

Dory: Relax... Take a deep breath... Hmm... Now, let's ask somebody for directions! (1)

Father: Oh fine! Who do you want to ask? The spec?! There is nobody here! (2)

Dory: Do you quit it?! (7)

Dory: Huh?! Huh?! Huh?! Do you?! Do you?! Do you?! (11)

Ex. 15. Today we have English guests they are your fellows. We are discussing "What genres of films are better to watch when you want to be scared to the bones". Of course, everybody has his/her own position. Speak it out. Try to be convincing and at the same time polite.

Unit 3

Spending time with friends & Good manners

Ex. 1. Work in pairs. Read the dialogue of Mr Gruber and Paddington. Underline and correct the mistakes in their phrases.

- I think we might go on what's call a Hop On – Hop Off bus, - said Mr Gruber. You can come and go as you like, so it possible to see lots of different sight with only one ticket.
- I don't think I ever been on one of those before, - said Paddington as they went on their way. It sounds very good value.
But as they turned a corner and Paddington saw the waiting bus he nearly fell over backwards with alarm, for part of the roof was missing.
- I think the drivers must have goes under a low bridge by mistake! - he exclaimed.
- Mr Gruber laughed: Don't worrying, Mr Brown. It's made that way so that the passenger have a good view of the sights. If you went here and form a queue, I'll got the tickets. Then we can make sure of seats in the front row.

Ex. 2. Mr Gruber and Paddington decided to have a London tour. But, unfortunately there was no booklet for Paddington. Read the scrambled dialogue between the instructor and Paddington below. Try to put the lines into the correct order.

1) “Perhaps I can interest you in one of these booklets telling you all about the trip.”- said the inspector. “It comes in lots of different languages”.

2) “Peruvian?!” – repeated the man. “I’m afraid we don’t get much call for that.”

3) “Thank you very much!” – he said. He was most impressed: “I’d like one in Peruvian, please.”

4) “You don’t have much call for it? Everybody speaks it in the Darkest Peru!”

5) “You don’t get much call for it?” exclaimed Paddington. “Everybody speaks it in Darkest Peru. You don’t have to call out.” He gave the man a hard stare.

6) “Wait here,” - said the inspector nervously. “I’ll see what I can do.”

Ex. 3. Read the talk between Willy Wonka and the visitors of his factory. Pay attention to Mr. Wonka’s politeness and welcoming to his guests. Underline the phrases of welcoming the guests used by Mr Wonka.

Transcript (Charlie and the Chocolate Factory)

- ‘Welcome, my little friends! Welcome to the factory!’ His voice was high and flutey. [...] Who’s first?’

- “Augustus Gloop,” the boy said.

Charlie

Veruca

Augustus

- 'Augustus!' cried Mr Wonka. **'My dear boy, how good to see you! Delighted! Charmed! Overjoyed to have you with us!** And these are your parents? **How nice!** Come in! Come in!' Mr Wonka was clearly just as excited as everybody else.

- 'My name,' said the next child to go forward, 'is Veruca Salt.'

- 'My dear Veruca! How do you do? **What a pleasure this is!** You do have an interesting name, don't you? [...] **How pretty you look in that lovely mink coat! I'm so glad you could come!** Dear me, this is going to be such an exciting day! **I do hope you enjoy it!** [...] Overjoyed to see you! Please go in!'

- And last of all, a small nervous voice whispered, 'Charlie Bucket.'

- 'Charlie!' cried Mr Wonka. 'Well, well, well! So there you are! You're the one who found your ticket only yesterday, aren't you? [...] Just in time, my dear boy! **I'm so glad! So happy for you!** And this? Your grandfather? **Delighted to meet you, sir! Overjoyed! Enraptured! Enchanted! All right! Excellent!** Is everybody in now? Five children? Yes! Good! Now will you please follow me! Our tour is about to begin!

Ex. 4. Lets act out a dialogue. I am Mr Wonka. You are Charlie. I'm pleased to have such a wonderful friend as you. Now I'll ask you some questions. Please, answer them. Try to be polite with me, otherwise you will end up like Veruca, Mike, Augustus or Violet. You are offered two variants of answer. Follow the model on the blackboard.

▪ *I would like you to inherit my Chocolate Factory, Charlie! But you should leave your family forever!*

Dear Mr Wonka! I'm pleased to have such a friend as you! You are very generous and benevolent. But I can't leave my family! I love them so much!

How dared you! My family is my treasure! Do not even try to manipulate with my feelings!

- *You know that this Factory will make you very rich. You won't be needing anything. Just imagine: all this chocolate and sweets are yours! You may eat everything you want, as much as you want!*

Loneliness is not worth to all this chocolate! You may be wrong here. To my mind, richness is our family. None of these sweets will substitute the smiles and kindness of our relatives!

Oh, come on! Don't count on me. And do not call me your friend!

- *Let me visit and see your family. And then I'll decide what to do.*

Of course, my dear friend. By the way they will be very happy to see you!

I think it is a bad idea!

Ex. 5. Read the appealing of Mr Wonka to the citizens. Imagine that you happen to get the Golden Ticket. Imagine that you are already visiting his factory. Put him 4-5 questions.

I, Willy Wonka, have decided to allow five children — just five, mind you, and no more — to visit my factory this year. These lucky five will be shown around personally by me, and they will be allowed to see all the secrets and the magic of my factory. Then, at the end of the tour, as a special present, all of them will be given enough chocolates and sweets to last them for the rest of their lives! So watch out for the Golden Tickets! Five Golden Tickets have been printed on golden paper, and these five Golden Tickets have been hidden underneath the ordinary wrapping paper of five ordinary bars of chocolate. These five chocolate bars may be anywhere — in any shop in any street in any town in any country in the world — upon any counter where Wonka's Sweets are sold. And the five lucky finders of these five Golden Tickets are the only ones who will be allowed to visit my factory and see what it's like now inside! Good luck to you all, and happy hunting! (Signed Willy Wonka.)

Ex. 6. You have already known that British people are known for their good timekeeping and being late is considered rude by many. Of course, it happens when coming late is completely out of your hands but it's important to apologize wholeheartedly. Let us consider which phrases are used to apologize for being late.

- *I'm so sorry that I'm late, ...*
- *I'm terribly sorry for being late, but ...*
- *I am sorry for keeping you waiting for such a long time, but ...*
- *Please forgive me for being so late, ...*
- *I must apologise for arriving late, ...*
- *I apologise wholeheartedly for not being on time, ...*
- *Please accept my apology for being late, ...*

Now let's imagine that you've been late to your friend's Birthday. In what way would you apologize? Use the phrases we've just worked with. I would be the first!

T. I'm so sorry that I'm late, my alarm didn't go off.

P 1. I'm terribly sorry for being late, but I missed my bus at morning.

P 2. I have to apologise for arriving late, but I forgot what time the party was going to be started

Ex. 7. Read the talk from "Alice's Adventures in Wonderland". Here is a beginning of a situation. Now imagine that I'm a Dormouse and you are the listeners of my story. Put me questions throughout my story. Using polite phrases below:

- Excuse me, could you tell me how/why/where...?
- Pardon me, could you give me a description/explaining of ...?
- I'm sorry for my interruption but could you tell me ...?
- Could you explain this to me?

"Suppose we change the subject," the March Hare interrupted, yawning. "I'm getting tired of this. I vote the young lady tells us a story."

"I'm afraid I don't know one," said Alice, rather alarmed at the proposal.

"Then the Dormouse shall!" they both cried. "Wake up, Dormouse!" And they pinched it on both sides at once.

The Dormouse slowly opened his eyes. "I wasn't asleep," he said in a hoarse, feeble voice: "I heard every word you fellows were saying."

"Tell us a story!" said the March Hare.

"Yes, please do!" pleaded Alice.

"And be quick about it," added the Hatter, "or you'll be asleep again before it's done."

Transcript (Alice's Adventures in Wonderland)

Teacher: "Once upon a time there were three little sisters," "and their names were Elsie, Lacie, and Tillie; and they lived at the bottom of a well."

Pupil 1: "Excuse me, could you tell me what did they live on?"

Teacher: "They lived on treacle".

Pupil 2: "I'm sorry for my interruption but they couldn't have done that, you know," "they'd have been ill."

Teacher: "So they were," "very ill."

Pupil 3: “Pardon me, could you explain me why did they live at the bottom of a well?”

Teacher: Because it is their habitat. And they historically used to live there...

Ex. 8. Watch a fragment from the animated film “Up”. Complete the dialogue with lines (A-F) while watching the fragment of the talk between an old man and Russel.

Transcript (Up)

A: I could help you to cross your port.

B: Are you in need of any assistance today, sir?

C: I’m elderly and informed, I can’t catch it... If only someone could help me!

D: Do you ever heard of a snipe?

E: Good afternoon! My name is Russel!

F: Thank you but I don’t need any help!

G: Skip to the end!

Russel: Good afternoon! My name is Russel! And I am a wilderness explorer in tribe 54, sweat lodge 12. _____.

Man: No!

Russel: I could help you cross the street!

Man: No!

Russel: I could help you cross your yard!

Man: No!

Russel: _____.

Man: No!

Russel: Well, I got a help you cross something.

Man: No! I’m going fine.

Russel: Good afternoon! My name is Russel! And I am a wilderness explorer in tribe 54, at large 12.

Man: Slowdown! _____.

Russel: Auch!

Man: Proceed.

Russel: _____.

Man: Please! _____.

Russel: These are my wilderness explorer badges. Notice: one is missing! It's my assisting to elderly badge. If I get it, I will become a senior wilderness explorer! The wilderness must be explored!

Man: So you wanna assist an old person?

Russel: Yep! That will be a senior wilderness explorer!

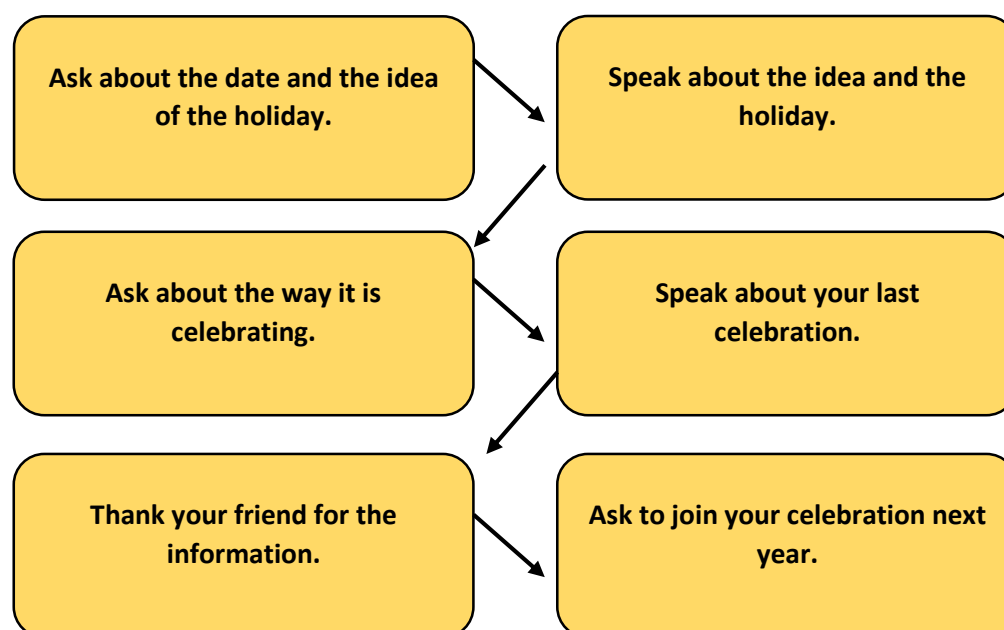
Man: _____?

Russel: Snipe?

Man: Slight hurt, beady eyes. Every night it sneaks in my yard and gobbles my poorest alias. _____.

Russel: Me! Me! I'll do it!

Ex. 9. Work in pairs. P1 - your friend from Canada is celebrating the Thanksgiving Day. You have no idea what it is. Ask him/her for clarifying. P2 - you are an American teenager. Tell your fellow from Sumy about this holiday. Use the scheme below.

Ex. 10. Talk in groups of three. **P1** - invite your friends to an event. Tell them all about your plans and answer their questions. **P2** - refuse P1's invitation and give a reason. **P3** - accept P1's invitation and ask him/her questions about the event. Use the set expressions from the box.

Inviting

- Would you like to come to...?
- How about coming to...?
- I'd like to invite you to...
- I just want to let you know that I...

Accepting

- Sounds great/perfect/brilliant!
- Thanks for inviting me.
- I'd love to come.

Refusing

- I'm sorry but I have to...
- I'm afraid I can't make it because...
- I'd like to come but... Maybe some other time.
- It was nice of you to invite me but...

SUMMARY

The graduation project focuses on the development of English language social competence in the process of teaching dialogic speech of 6-form pupils at secondary schools.

Due to the globalization processes, Ukraine's entry into the European space and the development of political and economic contacts, there is an urgent need to establish international relations, that sustain the growth of the role of intercultural communication as the exchange of information, feelings, and opinions of representatives of different cultures. Globalization, the constant expansion of international communication, and awareness of belonging to a single world space require studying the cultural and linguistic characteristics of other countries.

At the moment, students' acquisition of basic knowledge and skills in terms of vocabulary, grammar and phonetics of a foreign language are not enough for the formation of communicative competence. Foreign language communicative competence is a complex phenomenon that has a number of subcompetencies. The development of the only language, speech, or educational and strategic competence, as components of the foreign language communicative competence, does not allow to achieve positive results, and, as a rule, does not relieve students of the language barriers.

Most often, the fear of communication occurs not only because of insufficient knowledge of lexical material or lack of language practice, but mainly because of ignorance of the rules of verbal and non-verbal communication, behavior norms, and rituals and taboos. There is an increasing concern that some valid aspects of live communication that are culturally predetermined are being disadvantaged while teaching pupils English dialogic speech. The reason for such problems is undeveloped English social competence that is an integral part of English linguosociocultural competence.

Linguosociocultural competence is in the focus of the contemporary linguistic research works. Meanwhile, the problem of developing separately social

competence has not yet been sufficiently considered. It was analyzed only as an integral part of linguosociocultural competence. Though it is defined to help pupils adequately understand and critically interpret sociocultural information that ensures their readiness to enter effective intercultural communication.

The analysis of literature showed that not many scholars devoted studies to the problem of English social competence, among them are N. F. Borisko [9], M. V. Duka, S. U. Nikolaeva [40], L. S. Panova [41].

The formation of English social competence is effectively carried out together with the formation of English competence in dialogic speech. Because when communicating with an English-speaking interlocutor, it is very important for an individual to be able to interact with representatives of other linguocultures in certain life situations, namely: successfully use non-verbal and paraverbal means of communication, as well as situational details of a statistical nature (clothing, hairstyle, accessories, etc.).

The importance of forming competence in dialogic speech is emphasized by such scholars as O. V. Borzova [8], F. S. Iskhakova [28], Y. I. Pasov [49], G. V. Rogova [57], V. L. Skalkin [60], O. M. Solovova [64], V. V. Chernysh [73].

The actuality of the formation English language social competence in the process of teaching dialogic speech of 6-form pupils at secondary schools is caused by a number of factors. Firstly, in accordance with the requirements of the new State Standard, the purpose of learning English is to develop pupils' communicative competence, taking into account communicative skills, formed on the basis of knowledge acquired during being precisely acquainted with the sociocultural peculiarities of the countries the language of which is being studied. studied language. Secondly, the pupils' learning English social information reduces the risk of appearing barriers in communication with the representatives of the country the language of which is being studied. Thirdly, social competence is one of the most important indicator of a person's readiness for intercultural communication and is a mandatory component in the process of learning a foreign language. Finally, dialogic

speech has a special social significance in interpersonal communication; there is a great interest to the problems of dialogic speech in modern pedagogy and linguistics, as well as the fact that it plays a prominent role in the methodology of learning foreign languages. However, the problem of the development of English language social competence in the process of teaching dialogic speech of 6-form pupils at secondary schools with the help of authentic teaching materials is still not disclosed, which makes the relevance of our research.

The object of the research work is the process of formation English language social competence while teaching dialogic speech.

The subject of the research work is the methodology of formation English language social competence while teaching dialogic speech of 6-form pupils at secondary schools.

The aim of the research work gives an account of theoretical explanation and practical development of formation English language social competence in the process of teaching dialogic speech of 6-form pupils at secondary schools.

To achieve the aim set, the following tasks are to be fulfilled:

1. To define the essence of the notions of "social competence in the process of teaching dialogic speech" and its structural and component composition for teaching pupils of 6-form at secondary schools.
2. To describe the age characteristics of 6-form pupils.
3. To characterize the requirements for formation English language social competence in the process of teaching dialogic speech of 6-form pupils at secondary schools.
4. To systematize the criteria and principles for selecting teaching material for formation English language social competence in the process of teaching dialogic speech of 6-form at secondary schools.
5. To analyze the stages of English language social competence in the process of teaching dialogic speech of 6-form pupils at secondary schools.

6. To develop the system of exercises for English language social competence in the process of teaching a dialogic speech of 6-form pupils at secondary schools.

7. To conduct an experimental study of the process of English language social competence in the process of teaching dialogic speech of 6-form pupils at secondary schools.

The hypothesis of the study is based on the assumption that the formation of English language social competence in the process of teaching dialogic speech of 6-form pupils at secondary schools will be successful if the learning process is carried out using authentic teaching materials and is implemented in four stages, but there is also a zero stage: 0) presentation of the sample dialogue (the stage of getting acquainted with samples of expressions in a foreign language, training of students' communicative interaction, operating with language material in dialogic speech, performing various transformations with the text of the dialogue, as well as the formation of skills and abilities to compose a dialogue based on a sample); 1) replication stage (stage of rapid and adequate response to an initiative remark; mastering typical forms of speech etiquette, national-specific rules and norms of communication and communication models relevant to their age and social group); 2) stage of mastering various types of dialogues (use of various types of dialogic units, as well as the use of facial expressions and gestures characteristic of the country of the foreign language that is being studied); 3) stage of mastering microdialogues by students (combining dialogic units into microdialogues in accordance with the communicative situation; as well as developing the ability to behave adequately in given communicative situations, demonstrating speech behavior characteristic of native speakers of a foreign language), and 4) stage of creating dialogues of various functional types (the stage of creating their own dialogues of various functional types based on the communicative situation; students must learn to communicate simply, but effectively, using common phrases and

adhering to the generally accepted norms of communicative behavior characteristic of the country the language of which is being studied).

In order to determine the conceptual categorical apparatus, the characteristics of the theoretical foundations of the formation English language social competence formation in the process of teaching dialogic speech of 6-form pupils at secondary schools, the methods of logical generalization, comparison and systematization of psycho-pedagogical, linguistic and methodological research were used.

The scientific novelty of the study is predetermined by developing a methodology for English language social competence formation in the process of teaching dialogic speech of 6-form pupils at secondary schools.

The theoretical significance of the research work accounts for the systematization of theoretical preconditions for English language social competence formation in the process of teaching dialogic speech of 6-form pupils at secondary schools, the development of criteria for the selection of teaching material and the subsystem of exercises for the formation English language social competence formation in the process of teaching dialogic speech of 6-form pupils at secondary schools.

The practical value of the research work is determined by the selection of teaching material for English language social competence formation in the process of teaching dialogic speech of 6-form pupils at secondary schools, a set of exercises and methodological recommendations for organizing work on English language social competence formation in the process of teaching dialogic speech of 6-form pupils at secondary schools.

The structure of the research comprises an introduction, three chapters, conclusions, list of sources, supplements and the summary in English.

The graduation project showed up the theoretical generalization, the developed subsystem of exercises and methodological recommendations for formation English language social competence formation in the process of teaching dialogic speech of 6-form pupils at secondary schools.

1. The essence of the concept English “social competence” is defined as the ability and willingness of an individual to engage in cross-cultural communication with representatives of other cultures in various communication situations, showing flexibility and mobility, solving possible conflicts on cross-cultural grounds or preventing them; "dialogic speech competence" is defined, which is understood as the ability of the individual to implement oral communication in dialogic form in vital areas for a particular age and in situations of communication in accordance with the communicative task. The components of English competence in dialogic speech are characterized, among which relevant knowledge (declarative and procedural), skills (phonetical, lexical, grammatical), abilities (verbal, educational, intellectual, organizational and compensatory), as well as communicative abilities.

2. The curriculum for 6-form pupils at secondary schools determines the requirements for the formation social competence in the process of teaching dialogic speech are analyzed. According to these requirements, the components of social competence in the process of teaching dialogic speech are the following: the knowledge of the country, national and cultural peculiarities of communication with its representatives, cultural-specific rules and norms of communication specific for the initial stage of study; knowledge of rituals and standardized models of communicative behavior, verbal and nonverbal means of communication and their ability to use it.

3. It was found out that teaching English social competence in the process of teaching dialogic speech 6-form pupils at secondary schools is carried out by creating conditions for a foreign language environment, taking into account the psychological characteristics of pupils aged 11-12 years, as well as motivation and providing interest for fruitful work.

4. The principles of selecting teaching material for the formation of English social competence in the process of teaching dialogic speech 6-form pupils at secondary schools. Such principles were allocated: the principle of authenticity,

the principle of social and cultural values, the principle of affordability and accessibility of teaching material, the principle of age-appropriateness, based on classification principles for selecting authentic materials L. P. Smoliakova.

5. The criteria for the selection of teaching material were determined, namely: authenticity, content, duration of videos, genre diversity, novelty / modernity and motivational value of information, conformity of authentic feature films to age-specific features of 6-form pupils, sociocultural orientation of information. According to these criteria, we selected such authentic text materials as: "Paddington and the Grand Tour", "Charlie and the Chocolate factory", "Alice's Adventures in Wonderland"; and we have also selected a number of video materials for the successful formation of an English social competence in the process of teaching dialogic speech 6-form pupils, namely: "The Lion King", "Shrek", "Shrek 2", "Finding Nemo", "Up", "Inside Out".

6. The stages of the formation of English language social competence in the process of teaching dialogic speech 6-form pupils at secondary schools were defined. This process must be implemented in four stages, but there is also a zero stage: 0) presentation of the sample dialogue (the stage of getting acquainted with samples of expressions in a foreign language, training of students' communicative interaction, operating with language material in dialogic speech, performing various transformations with the text of the dialogue, as well as the formation of skills and abilities to compose a dialogue based on a sample); 1) replication stage (stage of rapid and adequate response to an initiative remark; mastering typical forms of speech etiquette, national-specific rules and norms of communication and communication models relevant to their age and social group); 2) stage of mastering various types of dialogues (use of various types of dialogic units, as well as the use of facial expressions and gestures characteristic of the country of the foreign language that is being studied); 3) stage of mastering microdialogues by students (combining dialogic units into microdialogues in accordance with the communicative situation; as well as developing the ability to behave adequately in

given communicative situations, demonstrating speech behavior characteristic of native speakers of a foreign language), and 4) stage of creating dialogues of various functional types (the stage of creating their own dialogues of various functional types based on the communicative situation; students must learn to communicate simply, but effectively, using common phrases and adhering to the generally accepted norms of communicative behavior characteristic of the country the language of which is being studied).

7. The subsystem of exercises for the formation of English language social competence in the process of teaching dialogic speech 6-form pupils at secondary schools was proposed. This subsystem of exercises involves mastering the skills and abilities needed to implement the situation of communication in accordance with the communicative tasks, taking into account the specific conditions of communication. Thus, the subsystem of exercises with the help of authentic teaching secondary school, has to be developed to ensure the effectiveness of the formation of English-language social competence in the process of teaching dialogic speech in secondary schools.

8. The experimental research of the process of English language social competence formation while teaching dialogic speech of 6-form pupils at secondary schools has been developed. As a result, it was discovered that the level of knowledge, skills and abilities of students to understand, to interpret and to apply sociocultural information from the text/video with sociocultural potential is on average and sufficient levels.

9. Methodical recommendations for the organization of work of English language social competence formation in the process of teaching dialogic speech of 6-form pupils at secondary schools are created. It is found out that the teacher should take into account the requirements of the curriculum in a foreign language. The peculiarities of pupils' development, criteria and principles for the selection of teaching material and the stages of working with dialogues, which ensures the effective acquisition of knowledge and skills by pupils in the process of English

language social competence formation while teaching dialogic speech of 6-form pupils at secondary schools.